

”KOSKAAN EI PYSTY KEHITTÄMÄÄN TYÖTÄ SILLAI, ET SIIHEN SAIS OMAN AJAN”

Tapaustutkimus innovaatiopolitiikan toteutumisesta
sosiaalityössä

Tampereen yliopisto
Porin yksikkö
Sosiologian ja
sosiaalityön laitos
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2009
Mari Alakiikonen 80604

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiologian ja sosiaalityön laitos

ALAKIIKONEN, MARI: ”Koskaan ei pysty kehittämään työtä sillai, et siihen sais oman ajan” –
Tapaustutkimus innovaatiopolitiikan toteutumisesta sosiaalityössä
Pro gradu -tutkielma, 85 s., 3 liites.

Sosiologia ja sosiaalityö

Lokakuu 2009

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena ovat innovaatiopolitiikan toteutumisen mahdollisuudet ja esteet sosiaalityössä. Tarkoituksena on tutkia, millaisia mahdollisuuksia sosiaalityössä on toimia innovatiivisesti ja mitkä seikat estävät sitä. Tutkimuksen avulla paikannetaan sosiaalityön innovatiivisuuden kohdat sekä kehittämiskohteet.

Tutkimuksen tutkimustapana on käytetty tapaustutkimusta. Tapauksena tutkimuksessa on Pyhäjärvisuudun sosiaalityö (Satakunnassa). Tutkimuksen aineisto on kerätty haastatteluin. Aineisto on analysoitu sisällönanalyysillä sekä aineistolähtöisesti että teoriaohjaavasti.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella sosiaalityön innovatiivisuutta edistävät monipuolinen työssä käytettävän tiedon prosessointi, työn autonomisuus ja lisääntynyt verkostotyö. Toisaalta innovoinnin mahdollisuuksia heikentävät sosiaalityötä vaivaava kiire ja kuormittuneisuus sekä sosiaalityön verkostojen homogeenisuus ja paikallisuus. Lisäksi sosiaalityöstä puuttuvat kannusteet innovointiin. Sosiaalityön mahdollisuudet toteuttaa innovaatiopolitiikan mukaista innovaatiotyötä estyvät osittain myös siksi, että politiikan toimeenpanossa käytetyt ohjelmat eivät kohtaa sosiaalityön arkea eikä niitä kaikilta osin valmistella toimijälähtöisesti, itse sosiaalityöstä käsin.

Sosiaalityössä tapahtuvan innovoinnin mahdollisuuksien lisäämiseksi ja sen esteiden poistamiseksi tulisi kehittää innovaatiojärjestelmän systeemistä toimivuutta, jolloin pystyttäisiin yhteisvastuullisesti takaamaan riittävät resurssit sosiaalityöhön. Itse sosiaalityössä viime vuosina esillä olleen tutkivan työotteen käyttöönotto tukisi osaltaan innovointia sosiaalityössä. Lisäksi sosiaalityön verkostoihin osallistuvien tahojen ja ammattilaisten monipuolistaminen sekä verkostojen ulottaminen paikallista laajemmille alueille auttaisi erilaisten näkemysten lisääntymistä sekä innovaatioiden mahdollisuutta sosiaalityössä.

Avainsanat: innovaatiot, sosiaaliset innovaatiot, innovaatiopolitiikka, innovaatiotyö sosiaalityössä

UNIVERSITY OF TAMPERE
Institutes of Sociology and Social work

ALAKIHKONEN, MARI: "Never enough time for developing your work" – Case study of the realization of innovation policy in Social work.

Master`s thesis, 85 s., 3 appendices

Sociology and Social work

October 2009

The subjects of this master`s thesis are the possibilities and obstacles of the realization of innovation policy in social work. The aim is to study the possibilities to act in an innovative way in social work and the matters preventing that kind of acting. The study also aims to find the innovative points and development targets in social work.

This is a case study of social work in the region of Pyhäjärvi (South Western Finland). The data of this study has been collected by interviews and it has been analysed by content analysis by means of both data and theory.

On the basis of the results of this study innovativeness in social work is encouraged by versatile processing of the data used, the autonomy of the work and the forming of networks. Hurry and overload of work as well as homogeneity and locality of nets weaken the possibilities of innovations. Social work also lack incentive for innovations. The programs of implementation of innovation policy do not meet the reality of social work and in some cases social workers have no possibilities to be involved in preparing the programs. These matters also prevent putting innovation policy into practise in social work.

To increase the possibilities of innovations and to remove the obstacles, the function of the whole innovation system should be improved. In that case it would be find a jointly responsible for resources in social work. The exploratory approach introduced in social work in recent years would also support innovativeness. Also diversification of the parties and professionals in the networks as well as extending the networks over larger areas would increase different opinions and innovations in social work.

Keywords: innovations, social innovations, innovation policy, innovation work in social work

SISÄLLYS

1 SOSIAALITYÖ OSAKSI SUOMEN INNOVAATIOJÄRJESTELMÄÄ	1
2 INNOVAATIOT JA SOSIAALISET INNOVAATIOT	4
2.1 Innovaatiot	4
2.2 Sosiaaliset innovaatiot	5
2.3 Epäsosiaalisia innovaatioita?	7
2.4 Innovaatioiden välisen jaon merkitys	8
3 INNOVAATIOPOLITIikka	9
3.1 Innovaatiopuheen taustaa	9
3.2 Kansallinen innovaatiopolitiikka	10
3.2.1 Hallituksen strategia-asiakirja 2007	12
3.2.2 Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle	13
3.3 Keskustelun laajentuminen sosiaalisiin innovaatioihin	16
4 INNOVAATIOPOLITIIKAN TOTEUTUS SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA	19
4.1 Sosiaali- ja terveysministeriön toimeenpanotehtävät	19
4.1.1 Terveysten ja hyvinvoinnin laitos	19
4.2 Ohjelmallinen kehittäminen	20
4.2.1 Projektikehittämisen menetelmälliset ongelmat	21
4.3 Hyvät käytännöt	21
4.3.1 Stakes hyvien käytäntöjen levittäjänä sosiaalialalla	23
5 SOSIAALIPALVELUT JA SOSIAALITYÖ	25
5.1 Kuntien vastuu sosiaalihuollosta ja sosiaalipalveluista	25
5.2 Sosiaalityö	25
5.3 Pula pätevästä sosiaalityöntekijöistä	27
5.4 Sosiaalityön tieto	28
6 SOSIAALITYÖN KEHITTÄMINEN	32
6.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon innovaatiotoiminnan tila ja tulevaisuus	32
6.2 Kehittäminen käytännössä	33
6.3 Verkostotyö sosiaalityössä	34
7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -AINEISTO JA -MENETELMÄT	37
7.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	37
7.2 Pyhäjärvisuuden sosiaalityö	38
7.3 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut	39
7.4 Haastattelujen analysointi	41
7.4.1 Kvalitatiivisen analyysin periaatteet	41
7.4.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	42
7.4.3 Teoriaohjaava analyysi	42
7.5 Tapaustutkimuksen periaatteet ja luonne	43
7.6 Tapaustutkimuksen yleistettävyys ja luotettavuus	45
8 INNOVATIIVISUUDEN MAHDOLLISUUDET JA ESTEET SOSIAALITYÖSSÄ	47
8.1 Analyttinen kehys	47
8.2 Sosiaalityön käyttötieto	48
8.2.1 Koulutus, kokemus ja laitos	48
8.2.2 Kollegat ja verkostot	49
8.2.3 Hiljainen tieto	51
8.3 Sosiaalityön toimintaympäristö	52
8.3.1 Lait työn rajaajina	52
8.3.2 Asiakaslähtöisyys	53

8.3.3 Kiire ja arvostuksen puute	55
8.4 Työn kehittäminen	56
8.4.1 Kehittämisen nykytila	56
8.4.2 Hyvät käytännöt -ohjelma.....	61
8.4.3 Remontti-hanke.....	62
9 POLITIIKKATAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN.....	66
10 POHDINTA	69
LÄHTEET	73
LIITTEET	86

KUVIOT

Kuvio 1. Sosiaalityöhön vaikuttavat innovaatiopolitiikan tasot, ydintoiminnot ja -tekijät 45

1 SOSIAALITYÖ OSAKSI SUOMEN INNOVAATIOJÄRJESTELMÄÄ

Suomessa valtiovalta on rakentanut kansallista innovaatiojärjestelmää jo 1990-luvun alkupuolelta lähtien. Innovaatiojärjestelmällä tarkoitetaan kaikkien innovaation syntyyn vaikuttavien kansallisten toimijoiden ja tekijöiden kokonaisuutta. Innovaatiojärjestelmän avulla tavoitellaan innovaatioiden syntymistä. Innovaatiopolitiikalla puolestaan ohjataan innovaatiojärjestelmää. Niin teknologisia kuin sosiaalisiakin innovaatioita katsotaan tarvittavan yhteiskunnan rakenteellisessa uudistamisessa ja hyvinvoinnin luomisessa. Lisäksi ne ovat tärkeitä takaamaan kansallisen kilpailukykyämme globaaleilla markkinoilla. Innovaatioista ja varsinkin sosiaalisista innovaatioista on alettu puhua myös julkisten palvelujen yhteydessä. Ajatuksena on muun muassa, että innovaatioiden avulla parannettaisiin palvelujen laatua ja hillittäisiin kustannusten nousua.

Kuntien järjestämä sosiaalityö on julkista palvelua, jonka tuottamista lainsäädäntö ja politiikat ohjaavat. Sosiaalityön tehtävänä on turvata erityisen vaikeassa elämäntilanteessa olevien kansalaisten selviytyminen. Sosiaalityön avulla pyritään myös ennaltaehkäisemään syrjäytymistä (Raunio 2009, 26; Raunio 2004, 52 – 53).

Sosiaalityötä tehdään tarpeeseen nähden liian pienin resurssein, sillä sitä on pitkään vaivannut sosiaalityöntekijäpula. Syiksi työntekijäpulaan on todettu niin sosiaalityön kiivastunut työtahti, työn raskaus kuin liian suuri työn määräkin. (Raunio 2004, 41; Cavén 1999, 164.) Näissä olosuhteissa tulisi kuitenkin pystyä myös kehittämään sosiaalityötä, innovoidakin. Hannu Hämäläisen (2008) tekemän selvityksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon sosiaalisessa innovaatiotoiminnassa tulisi keskittyä muun muassa tulevaisuuden ennakointiin, alueellisiin palvelujärjestelmiin ja tuottavuuteen. Ajankohtaisimpana asiana nähdään kuitenkin innovaatiotoiminnan prosessien, rakenteiden ja verkostojen kehittäminen. (Emt., 114 – 115, 102.)

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on, miten innovaatiopolitiikka toteutuu sosiaalityössä: mitkä ovat innovaatiopolitiikan toteuttamisen esteet ja mahdollisuudet siinä. Etsin vastauksia kysymykseen käyttämällä tapaustutkimusta tutkimustapana. Tapauksena tutkimuksessa on Pyhäjärvisuudun sosiaalityö (Satakunnassa). Haastattelin yhdeksää sosiaalityötä tekevää työntekijää vuoden 2009 alussa. Kysymykset liittyivät muun muassa työssä käytettävän tiedon muodostukseen

ja sen lähteisiin, työssä havaittuihin hyviin toimintatapoihin, työn kehittämiseen sekä siihen, millaisissa verkostoissa sosiaalityötä tehdään. Osa kysymyksistä koski jo päättynyttä Stakesin (nykyinen THL) Hyvien käytäntöjen -ohjelmaa, osa alkamassa olevaa Sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelman rahoittamaa Remontti-hanketta. Vastausten avulla hahmottui innovaatiopolitiikan toteuttamisen esteeksi sosiaalityötä vaivaava kuormittuneisuus. Esteeksi näyttäisi muodostuvan myös se, että ohjelmien viimesijaisia toteuttajia eli sosiaalityöntekijöitä ei kuulla ohjelmia ja niiden toimeenpanosuunnitelmia valmisteltaessa. Sosiaalityöntekijöiden autonominen työote sekä heidän monipuoliset tapansa muodostaa työssä käyttämäänsä tietoa ovat sen sijaan hyviä lähtökohtia tuottaa innovaatioita sosiaalityössä.

Kiinnostuin tutkimaan innovaatiotoiminnan mahdollisuuksia ja esteitä sosiaalityössä, koska olin tietoinen niin sosiaalityöntekijäpulasta kuin sosiaalityön kuormittuneisuuden lisääntymisestäkin. Pohdin, millä tavoin innovointi on mahdollista sosiaalityössä. Lisäksi käsitykseni mukaan innovaatiojärjestelmämme kattaa yhteiskuntamme kaikkineen, myös sosiaalityön. Oletin, että sosiaalityön kosketus innovaatiojärjestelmään olisi kuitenkin vielä varsin heikko. Halusin selvittää, mitkä asiat auttavat sosiaalityöntekijöitä innovoimaan ja mitkä puolestaan heikentävät heidän innovatiivista työtöitä. Lisäksi tavoitteenani oli tuoda tutkimuksellani sosiaalityötä lähemmin innovaatiojärjestelmän yhteyteen.

Innovaatioaiheen ajankohtaisuus on yhteydessä esimerkiksi tämänhetkiseen hallitusohjelmaamme. Ajankohtaisuus säilynee vastakin, sillä väestön ikääntyminen, palvelutarpeiden monimutkaistuminen ja kiristynyt globaali kilpailu pitävät yhteiskuntaamme liikkeessä. On mietittävä uusia keinoja tuottaa palveluja. Tämän tutkielman tekoaikana lamaksi syventynyt taantuma on kääntänyt katseemme entistäkin tiukemmin innovaatioihin – alalla kuin alalla.

Tutkimuksen toisessa ja kolmannessa luvussa käsitellään innovaatioita ja sosiaalisia innovaatioita sekä kansallista innovaatiopolitiikkaa. Neljännessä luvussa esitellään sitä, miten innovaatiopolitiikkaa toteutetaan sosiaali- ja terveysalalla. Tämän luvun avulla lähestytään sosiaalipalveluja ja itse sosiaalityötä, jotka ovat viidennen luvun aiheita. Koska innovaatiotoiminnassa on kyse kehittämisestä, on tutkimuksen tapauksen kannalta tärkeää syventyä myös sosiaalityön kehittämiseen, joka on aiheena kuudennessa luvussa. Luvut seitsemän ja kahdeksan koskevat tutkimuksen empiiristä osuutta, ja niissä selvitetään tapaustutkimusta tutkimustapana, tutkimuksessa käytettyä tapausta ja tutkimuksen toteutusta. Jälkimmäinen luku sisältää tutkimuksen aineiston analyysin. Yhdeksännessä luvussa on eritelty ne tekijät, jotka

edistävät innovaatiopolitiikan ja -toiminnan toteuttamista sosiaalityössä ja estävät sen. Luvussa kymmenen syvennetään jo johtopäätöksien yhteydessä aloitettua pohdintaa siitä, millä tavoin sosiaalityön innovoinnin mahdollisuuksia voidaan parantaa.

2 INNOVAATIOT JA SOSIAALISET INNOVAATIOT

2.1 Innovaatiot

Innovaatioista on olemassa lukuisia määritelmiä, mutta Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n määritelmä on tunnetuin (Husso & Seppälä 2008, 49). Sen mukaan innovaatio on merkittävästi aikaisempaa parempi tuote, palvelu, prosessi, markkinointimethodi, organisaatioinnovaatio tai tapa hoitaa ulkopuolisia suhteita. Asian ei tarvitse olla täysin uusi, kunhan se on omaksujalleen uusi. (Oslo Manual 2005, 17 – 18, 47 – 53.) Edelliseen määritelmään voidaan lisätä, että innovaatio on tietyn asiantuntijayhteisön ja julkisuuden omaperäiseksi ja uudeksi tunnistama ja nimeämä, kaupallistettu ja/tai vakiintunut käyttöön. Lisäksi sen suunnitteluun ja kehitykseen osallistuneet toimijat ja henkilöt on nimettävissä. (Miettinen ym. 2002, 3.) Eri määritelmät eroavat toisistaan lähinnä sen mukaan, millaisia vaikutuksia (esimerkiksi tuottavuuden nousu tai työn tehostaminen) innovaatioilla ja innovaatiotoiminnalla on kulloinkin katsottu olevan (Husso & Seppälä 2008, 49). Kai Husso ja Esko-Olavi Seppälä (2008) kommentoivat OECD:n edellä kuvattua määritelmää. He toteavat, että kun määritelmä laajeni kattamaan teknologisten innovaatioiden lisäksi organisatoriset ja markkinointi-innovaatiot, tämä uusi määritelmä oli kompromissi ja sillä haettiin sen käytettävyyttä myös tilastojen keruussa ja laadinnassa. Samalla kuitenkin määritelmästä tuli niin laaja, että sen mukaan jokseenkin jokaisessa yrityksessä tehtiin vuosittain jonkinlaisia innovaatioita. (Emt., 49.)

Innovaation tavoitteena on tuottaa jotain entistä parempaa, entistä enemmän, laadukkaammin ja tehokkaammin. Kaikki pienet uudistukset esimerkiksi tuotteissa tai toimintatavoissa eivät ole innovaatioita. Rajan vetäminen innovaation ja ainoastaan parannellun tuotteen välille on kuitenkin vaikeaa. On olemassa myös vähittäisiä innovaatioita, jotka sisältävät vähän uutta tietoa tai osaamista tai vain vähäistä muutosvaikutusta ympäristöön. Toisaalta on myös radikaaleja innovaatioita, joissa on paljon uutta tietoa tai osaamista tai jotka vaikuttavat ympäristöön merkittävästi. Näidenkään määrittelyn ei voi sanoa olevan yksiselitteistä. (Husso & Seppälä 2008, 49.)

Timo J. Hämäläinen ja Risto Heiskala (2004) sisällyttävät innovaation määritelmään sekä teknologiset ja taloudelliset että sosiaaliset innovaatiot. Heidän määritelmänsä mukaan innovaatio

on 1) uusi tai uutena pidetty malli (käytäntö tai idea), joka 2) muuttaa vallitsevia käytäntöjä siten, että 3) seurauksena on parantunut (teknologinen, taloudellinen tai sosiaalinen) suoritus- ja toimintakyky. Kaikki innovaatiot ovat siinä mielessä sosiaalisia, että ne muuttavat vallitsevia käytäntöjä. Hämäläisen ja Heiskalan mukaan tämän innovaation määritelmän puitteissa voidaan kuitenkin tehdä erottelu teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden välillä. Tällöin tulee tarkastella myös sitä rakennetta, jossa muutoksia tehdään. He ovat jaotelleet yhteiskunnan rakenteet kahdeksaan kategoriaan, jotka ovat luonnonympäristö, väestön biologinen, kulttuurinen, regulatiivinen, poliittinen, organisatorinen, teknologinen ja fyysinen rakenne. Esimerkiksi politiikan ja regulatiivisten muutosten aikaan saamiseksi tulee käydä läpi monimutkainen prosessi. (Emt., 48, 50; Heiskala 2006, 204 – 206.)

2.2 Sosiaaliset innovaatiot

Hämäläinen & Heiskala (2004) ovat kehittäneet sosiaalisen innovaation määritelmän, joka pohjautuu heidän edellä esitettyyn innovaation määritelmäänsä. Heidän mukaansa ”sosiaaliset innovaatiot ovat regulatiivisiin, poliittisiin ja organisatorisiin rakenteisiin liittyviä uudistuksia, jotka parantavat yhteiskunnan suorituskykyä”. Sosiaaliset innovaatiot ja niin kutsutut rakenteelliset uudistukset syntyvät vain kollektiivisten oppimisprosessien ja kulttuuristen rakenteiden uudistumisen kautta. Niiden taustalla ovat yleensä yhteiskunnan toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ja sen toimintaan liittyvien ongelmien kasaantuminen. (Emt., 45 – 47.)

Samansuuntainen Hämäläisen ja Heiskalan määritelmän kanssa on Tiede- ja teknologianeuvoston ajatus sosiaalisista innovaatioista. Raportissa Tiede, teknologia, innovaatiot (2006) todetaan, että sosiaalinen innovaatio muuttaa yhteiskunnan, yhteisön tai yksilöiden tapaa toimia, vaikka tämä ei aina näkyisikään tuote- ja palvelumarkkinoilla. Merkittävässä teknologisissa innovaatioissa on aina sosiaalinen ulottuvuus, joskin yksittäisen sosiaalisen innovaation merkittävyys on usein siinä, että se sijoittuu laajemman järjestelmän muutosprosessiin. Liiketoiminnan kohteena sosiaalinen innovaatio on suhteellisen harvoin. (VTTN 2006, 24 – 25.)

Yhteiskunnallisen toimintakyvyn parantaminen näkyy myös Yrjö Engeströmin (2006) muotoilemassa määritelmässä sosiaalisesta innovaatiosta. Hänen mukaansa sosiaalinen innovaatio on toimintamalli tai organisaatio, joka mahdollistaa uuden tavan tuottaa palveluita tai ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin. Innovaation tulee olla määriteltävissä niin konkreettisesti, että se

voidaan ottaa käyttöön eri ympäristöissä. Innovaatioita täytyy voida muunnella, jotta niitä voidaan levittää, mutta tuotteistamisella ja standardoinnilla on kuitenkin rajansa. Koska innovaatiot syntyvät monien eri toimijoiden yhteisvaikutuksesta ja niiden yhteiskunnalliset hyödyt saattavat näkyä vasta vuosien päästä, voi olla vaikeaa osoittaa, mitkä ratkaisut johtivat mihinkin vaikutuksiin. Kansainvälisesti sosiaalisten innovaatioiden tutkimuksessa ollaan vasta etsimässä toimivia teoreettisia lähtökohtia ja metodeja. (Emt., 10 – 11.)

Sosiaali- ja terveydenhuollossa sosiaalinen innovaatio voi tarkoittaa esimerkiksi Hannu Hämäläisen (2007) määritelmän mukaisesti, että se on ”...yksilön, ryhmän, yhteisön ja /tai verkoston luovan toiminnan tuloksena syntynyt uusi idea, joka johtaa lisäarvoa tuottavaan tulokseen yksilön tai yhteisön hyvinvoinnissa, terveydessä tai palvelujärjestelmässä” (emt., 16). Sosiaalisen innovaation käsite onkin monella tapaa lupaava avaus sosiaali- ja terveystaloudessa. Sillä on lukuisia erilaisia sovelluksia, joita ei ole kuitenkaan vielä täysimääräisesti hyödynnetty. (Saari 2008, 92.) Hyödyntämisen hankaluuksiin on viitattu myös sosiaalihuollon kehittämistoiminnasta vuosien 2003 – 2007 aikana tehdyssä arvioinnissa. Siinä todetaan, että kehittämishankkeissa on luotu hyviä toimivia paikallisia innovaatioita, jotka kuitenkin leviävät lähinnä sattumanvaraisesti. Leviämistä hankaloittaa se, että hankerahoituksen malli korostaa paikallisten kehittämissuunnitelmien tärkeyttä. Kuitenkin kehittämisen tuloksena on syntynyt selvästi tuotetyyppisiä palveluinnovaatioita ja työmenetelmiä, joita arviointiraportin mukaan voisi koulutuksen ja tiedottamisen avulla levittää nopeasti koko maahan. (Kaakinen, Nieminen & Ohtonen 2007, 86.)

Sosiaalisten innovaatioiden kenttää on siis viime aikoina tarkasteltu monien toimesta ja monelta kannalta. Eri lähestymisten pohjalta sosiaaliset innovaatiot ovat toimintatapoihin, oppimiseen, vuorovaikutukseen ja muuhun toiminnan kehittämiseen sekä teknologian käytettävyyteen ja hyväksyttävyyteen liittyviä uudistuksia. Ne ovat myös teknologisten innovaatioiden luomista ja leviämistä edistäviä uusia toimintamalleja ja -ympäristöjä, innovaatioprosessien konteksteja. (Husso & Seppälä 2008, 51.) Sosiaaliset innovaatiot ymmärretään myös yhteiskunnallisen muutoksen välineiksi. Niiden määritelmässä on paljon samaa kuin hyvät käytännöt -käsitteessäkin, josta myöhemmin. Myös sen yhteydessä korostetaan eri toimijoiden yhteistyön, kuin myös sovellettavuuden, merkitystä.

2.3 Epäsosiaalisia innovaatioita?

Edellä olevat kuvaukset sosiaalisista innovaatioista ovat voittopuolisesti myönteisiä, mutta on myös muunlaisia näkemyksiä sosiaalisista innovaatioista ja niihin liittyvistä ilmiöistä. Heikki Ikäheimo (2008) on pohtinut markkinaistumisen ideologiaa, sosiaalisia innovaatioita ja sitä, millaisia voivat olla näiden vaikutukset nimenomaan sosiaalityöhön. Hän kirjoittaa:

”2000-luvun suomalaisessa yhteiskuntapoliittisissa keskusteluissa esiintyy taajaan ilmaus sosiaalinen innovaatio. On syytä kysyä, onko peruspalveluiden markkinaistumisessa kyse sosiaalisista vai kenties epäsosiaalisista innovaatioista?”

Ikäheimon mukaan markkinaistumisen ideologia on johtanut julkisen sektorin halvaustilaan siltä osin kuin ideologia kohdistuu sosiaalityöhön. Markkinaistuminen luo uhan sosiaalityölle muun muassa siksi, että se tuo mukanaan välineellisen suhtautumisen toiseen ihmiseen. Markkinaperiaatteella tuotetut kustannustehokkaat ”human technology” -menetelmät eivät nekään automaattisesti ole humaaneja. Sosiaalityössä on kuitenkin keskeisenä sosiaalisuus, jossa ihmisistä välitetään persoonina, ei kustannustekijöinä, tavaroina, sijoituksina tai pääomana. Olisikin tärkeää erottaa sosiaaliset innovaatiot epäsosiaalisista innovaatioista. Ikäheimo kuvaa epäsosiaalisen innovaation sellaiseksi, joka vaikeuttaa palvelujen tarvitsijoiden kohtaamista ja kohtelemista kokonaisina persoonina omanlaisine elämäntilanteineen. Se myös esineellistää asiakkaat suoritteiden kohteiksi. Yleisellä tasolla epäsosiaalinen innovaatio voi tarkoittaa sosiaalisiin suhteisiin tai yhteiskunnan institutionaalisiin rakenteisiin kohdistuvaa toimenpidettä tai ehdotusta, joka aiheuttaa sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisuuden heikkenemistä. Tilalle tulee ei-sosiaalisia suhteita. Jos markkinaistuminen hyväksytään kyseenalaistamatta ainoana mahdollisena totuutena, tilanne luo otollisen ilmapiirin epäsosiaalisille innovaatioille sosiaalityössäkin. Näin ollen sosiaalityön mahdollisuudet toimia välittämisen ja sosiaalisuuden tahona heikkenevät. (Emt., 13 – 19; ks. Piironen 2005, 61 – 64; ks. Julkunen 2003a, 35 – 37.)

Ikäheimo (2008) toteaa, että sosiaalinen innovaatio on innovaatio, joka edistää sosiaalisuutta tai sosiaalisuuden kulttuuria, ilmapiiriä tai rakenteita, ja että tilaus tällaisille innovaatioille on yhtä loputon kuin sosiaalisen elämän kokonaisuus kaikkineen. Ikäheimo jatkaa, että kyse on laajoista yhteiskunnallisista kysymyksistä, jotka eivät mahdu pelkästään sosiaalitoimen toimialaan. Silti sosiaalitoimi ja sosiaalityö voivat toimia sosiaalisuuden edistämisen, sosiaalisten ongelmien

poistamisen ja sosiaalisten innovaatioiden kehittämisen institutionaalisen solmukohtana. (Emt., 27 – 28.)

2.4 Innovaatioiden välisen jaon merkitys

Erot teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden tai yksityisen sektorin ja julkisen sektorin välillä eivät ole dramaattisen suuria. Tärkeintä on uusi tapa yhdistää erilaisia toimintamalleja. Keskeinen ero löytyy, kun arvioidaan niiden hyötyjä. Kysyntälähtöisessä ja markkinavälitteisessä tuotannossa kysymys hyötyjen jakautumisesta on keskeinen investointia motivoiva tekijä. Tarjontalähtöisessä julkisessa taloudessa kysymys on epäselvempi. (Saari 2008, 76, 78.) Kysyntälähtöisyys ja tarjontalähtöisyys ovat ikään kuin toistensa peilikuvia ja karkeasti selventäen keino, joka julkisella sektorilla parantaa palvelua (vähentää mahdollisesti resurssien tarvetta), vähentää kysyntälähtöisellä puolella tulojen määrää. (Esim. Meklin 2009.) Teknologiset innovaatiot ovat yleensä patentoituja yksityisiä hyödykkeitä (private goods) ja innovaatioiden tekijä saa niistä yleensä korvauksen. Sosiaaliset innovaatiot ovat parhaimmillaankin kvasiyksityisiä hyödykkeitä, jolloin tuote on sertifioitu, nimetty tai sille on asetettu laatustandardeja. Yleisempää on kuitenkin, että kun sosiaalinen innovaatio on kerran luotu, se on käytännössä julkishyödyke (public goods). Sen levittäminen ja hyödyntäminen on riippuvainen käyttäjän valinnoista ja innovaation tuottaja voi odottaa lähinnä symbolista korvausta. (Saari 2008, 81.) Jako teknologisiin ja sosiaalisiin innovaatioihin on kuitenkin osoittautunut käyttökelpoiseksi tiede- ja teknologiapolitiikassa sekä keskustelussa horisontaalisesta innovaatiopolitiikasta. Jako on korostanut tutkimus- ja innovaatiotoiminnan tärkeyttä kaikilla hallinnonaloilla ja myös näiden alojen konkreettista yhteistyötä ja sitä tukevien toimintatapojen ja -alustojen merkitystä. (Husso & Seppälä 2008, 69.)

3 INNOVAATIOPOLITIikka

3.1 Innovaatiopuheen taustaa

Suomalaisessa innovaatiotoiminnassa on merkittävimpänä alueena pidetty teknologian kehittämistä ja teknologisten innovaatioiden tuottamista (Husso & Seppälä 2008, 46 – 47; Hämäläinen & Heiskala 2004, 10). Teknologisten innovaatioiden on todettu olevan talouden ja kilpailukyvyn lisäksi sosiaalisen kehityksen keskeinen tekijä. On kuitenkin huomattu, että teknologiset innovaatiot ja tekninen osaaminen eivät yksin riitä. Tarvitaan menestyksellisiä sosiaalisia innovaatioita koko yhteiskunnassa. (Esim., Hyytinen 2005, 15.) Sosiaalisia innovaatioita tarvitaan vahvistamaan tutkimustoiminnan ja teknologisten innovaatioiden laaja-alaista yhteiskunnallista vaikuttavuutta, sillä ilman niitä teknologisten innovaatioiden mahdolliset hyödyt jäävät ainakin osin saavuttamatta (Husso & Seppälä 2008, 47).

Innovaatiopuheen taustalla ovat taloudelliset paineet. Julkisella sektorilla nämä paineet ovat näkyneet jo ennen 2000-lukua, jolloin esimerkiksi vuoden 1998 Kansaneläkelaitoksen sosiaali- ja terveysturvan katsauksessa sosiaali- ja terveydenhuollon tulokehitys ei vaikuttanut erityisen valoisalta: ”Valtionosuuksien kasvu ja palvelumaksujen korottaminen tai uusien keksiminen ovat joko suhteellisen pieniä tai epätodennäköisiä tulolähteitä. Jäljelle jäävät jonkinlaiset menostrategiat ja toiminnan kehittämisen strategiat.” (Elovainio, Rintala & Heikkilä 1998, 233.) Paineet järjestää hyvinvointipalveluja tehokkaasti ja vaikuttavasti eivät ole vähentyneet 2000-luvun edetessä (esim. Korhonen ym. 2007, 30 – 32). Keskustelua on käyty palvelujen ohjaus- ja järjestämisvastuusta sekä yksityisen sektorin osuuden kasvusta palvelujen tuottajana. Viimeaikaisissa poliittisissa linjauksissa on kuitenkin painotettu kansalaisten oikeutta saada tasa-arvoisesti julkisia sosiaali- ja terveyspalveluja ja sitä, että ne tullaan edelleenkin rahoittamaan pääosin verovaroin. (Muuri 2008, 207.)

Talouden ja hyvinvointipalvelujen yhdistämisessä ollaan saapumassa uuteen aikakauteen. Elina Palola (2007) puhuu hyvinvoinnin modernisaatiosta, jota Euroopan unioni on pyrkinyt viemään eteenpäin varsinkin komissionsa johdolla. Hyvinvoinnin modernisaatiolla Palola tarkoittaa hyvinvointivaltioiden rakenteellista uudistamista osana laajempia yhteiskunnallisia ja taloudellisia muutoksia ja lisäksi sosiaalipoliittisen ajattelun muuttuvia skeemoja, joiden myötä

sosiaalipolitiikan taloudellista tilivelvollisuutta, sosiaaliturvan markkina- ja työmarkkinariippuvuutta sekä ihmisten omaa vastuuta ja omia (elämäntapa)valintoja korostetaan yhä enemmän. (Emt., 21.) Myös Pekka Sulkunen (2006) kirjoittaa uudeltaisesta julkishallintoajattelusta, jossa kansalaiset nähdään painotetusti valtion asiakkaina ja palveluiden kuluttajina (emt., 17). Samansuuntaista muutosta kuvaa niin ikään Mika Alavaikon (2006) huomio, että sosiaalipolitiikka on hävinnyt sanana suomalaisen yhteiskunnan ylimmän vallankäytön ytimestä ja sosiaalipolitiikkaan liittyvät asiakokonaisuudet on piilotettu sellaisiin otsikoihin kuin esimerkiksi ”Hyvinvointi, terveys ja tasa-arvo” (emt., 39).

3.2 Kansallinen innovaatiopolitiikka

Suomi on vastannut niin talouden kuin palveluidenkin järjestämistä koskeviin paineisiin luomalla jo pitkään innovaatiojärjestelmää. Suomen innovaatioinnostuksen voi sanoa olevan maailmanlaajuisestikin poikkeuksellista. Vuonna 1990 tiede- ja teknologianeuvosto määritteli raportissaan kansallisen innovaatiojärjestelmän käsitteen (Husso & Seppälä 2008, 60). Sillä tarkoitetaan kaikkien innovaation syntyyn vaikuttavien kansallisten toimijoiden ja tekijöiden muodostamaa kokonaisuutta (Miettinen ym. 2002, 23). Käsitteen taustalla oli näkemys, että tieto ja osaaminen ovat keskeisiä hyvinvoinnin ja sivistyksen ylläpitäjiä ja kehittäjiä. Jo itse käsitettä voidaan pitää sosiaalisena innovaationa. Kansainvälisiä esikuvia tällaisen innovaatiojärjestelmän ottamiselle kansallisen politiikan viitekehikseksi ei ollut, vaikka OECD:n innovaatiotutkijoilta saatiinkin tähän vaikutteita. (Husso & Seppälä 2008, 61; VTTN 1990, 17.) Juho Saari (2008) huomauttaa sosiaalipolitiikan kannalta kansallisessa innovaatiojärjestelmässä olevan haasteena se, että siinä yleensä oletetaan teknologisten innovaatioiden olevan keskeinen tuottavuutta ja kilpailukykyä edistävä tekijä. Näin Saari myöntää tietyissä rajoissa olevankin, mutta muistuttaa, että samanarvoinen tuottavuushyöty on mahdollista saada myös sosiaalisen innovaation avulla. (Emt., 85.)

Teknologiapolitiikan kehittymistä ja limittymistä muuhun yhteiskunnan kehitykseen voi seurata Riikka Eelan (2001) tutkimuksessa, jossa hän tarkastelee Suomen teknologiapolitiikkaa valtion tiede- ja teknologianeuvoston katsausten valossa. Hän tutkii muun muassa niitä perusteluja, joilla politiikkatoimia eli valtion puuttumista asioiden kulkuun ja toisaalta dokumentointia eli katsauksia on perusteltu. Esimerkiksi vuoden 1990 katsaukseen asti valtiolla oli sopeuttajan rooli ja se toimi altavastaajana muualla tapahtuville muutoksille: tekniselle ja yleiselle kansainväliselle kehitykselle.

Vuonna 1993 valtion rooli oli jo aktiivisempi. Tällöin tavoiteltiin aktiivisesti asemaa kansainvälisessä yhteisössä ja tuo asema ajateltiin saavutettavan tiedon ja osaamisen avulla. Vuoden 1996 selonteossa politiikka oli muuttunut selkeästi jo niin, että siinä perusteltiin innovaatiojärjestelmän tarpeellisuutta. Tuolloin todettiin järjestelmän merkitys laajemminkin yhteiskunnan hyvinvoinnille. Vuoden 2000 katsauksesta Eela kirjoittaa, että sen mukaan globaalista murroksesta selviäminen edellyttää julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä eli toimivaa innovaatiojärjestelmää. (Emt., 18 – 21.)

Kansallisen innovaatiojärjestelmän käsite on edelleen käytössä, mutta 2000-luvun alun kansainvälisessä keskustelussa on alettu puhua niin sanotusta innovaatiopolitiikan kolmannesta aallosta. Tällä tarkoitetaan sitä, että on siirrytty lineaarisesta innovaatioiden ketjumallista ja kansallisesta innovaatiojärjestelmämallista horisontaaliseen innovaatiopolitiikkaan. (Husso & Seppälä 2008, 66.) Lineaaristen innovaatioiden ketjumallissa innovaation ajatellaan syntyvän tiettyjen toisiaan loogisesti seuraavien vaiheiden mukaisesti ja yksisuuntaisesti etenevän ja jalostuvan tiedon pohjalta. Vaiheina nähdään perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen kehittämisprosessin avulla muodostuva innovaatio ja sen levittäminen. (Miettinen ym. 2002, 9 – 10.) Uudessa horisontaalisessa innovaatiopolitiikassa toimien hallintakysymykset ja vaikuttavuus nousevat keskeisiksi niin politiikkatoimille kuin hallinnon toimintatavoillekin. Lisäksi innovaatiotoiminta ja sitä edistävät politiikkatoimet läpäisevät kaikki yhteiskuntapolitiikan sektorit eli horisontaalisen innovaatiopolitiikan ajatuksena on, että innovaatiot syntyvät ja leviävät merkittävästi yhteiskunnan eri toimintalohkoilla ja vastaavilla sektoripoliittisilla toimilla. Myös innovaatiotoiminnan sosiaalista ulottuvuutta ja sosiaalisten innovaatioiden roolia teknologisten innovaatioiden luomisessa ja käyttöönotossa on entisestään alettu korostaa. Innovaatiopolitiikan kolmas aalto tiivistyy usein oppimiseen ja kykyyn toimia yhteistyöverkostoissa sekä tiedon jakamiseen, hankkimiseen ja yhdistelemiseen eri lähteistä. Horisontaalisten yhteyksien vahvistamisen pääkeinot ovatkin rakenteelliset kehittämistoimet ja verkostoitumisen vahvistaminen. (Husso & Seppälä 2008, 67 – 68; VTTN 2006, 24; Alasoini ym. 2006 10 – 11; vrt. Hautamäki 2008, 36 – 40; vrt. Maliranta & Ylä-Anttila 2007, 15 – 22.)

Suomen nykyinen hallitus (Matti Vanhasen II) on vastannut markkinoiden, palvelutarpeiden ja hyvinvoinnin modernisaation tuomiin haasteisiin muun muassa strategiallaan, sen politiikkaohjelmilla sekä eduskunnalle antamallaan innovaatiopoliittisella selonteolla. Tarkastelen seuraavassa näiden asiakirjojen sisältöä keskittyen sellaisiin seikkoihin, jotka liittyvät sosiaalipalvelujen kehittämiseen ja innovaatiotoimintaan sekä sosiaalityön reunaehtoihin. Keskityn

kansallisiin asiakirjoihin, vaikka suomalainen sosiaalipolitiikka ja hyvinvointipalvelut eivät rakennu ainoastaan kansallisista lähtökohdista käsin, vaan niihin vaikuttavat myös globaali talous ja EU-jäsenyys. Eurooppalainen sosiaalipolitiikka ei enää palaudu kansallisvaltion tai unioninkaan raameihin, vaan se saa muotonsa eurooppalaisena sosiaalipolitiikkana (Palola 2007, 19). Tarkastelen ensin muutamia peruslähtökohtia Hallituksen strategia-asiakirjasta 2007, joka on toimeenpannut innovaatiopoliittisen selonteon.

3.2.1 Hallituksen strategia-asiakirja 2007

Hallitus antoi 5.12.2007 periaatepäätöksen hallituksen strategia-asiakirjasta 2007. Asiakirjan tehtävänä on tehostaa hallituksen keinoja ohjata, edistää ja valvoa hallitusohjelman toteutusta erityisesti poikkihallinnollista yhteistyötä vaativissa asioissa. Asiakirjan johdannossa kerrotaan hallituksen ohjelman kulmakivinä olevan muun muassa globaali kilpailu ja väestön ikääntyminen. Nämä otetaan huomioon talousstrategiassa, hyvinvointia parantavassa sosiaaliturvassa ja julkisesti rahoitettujen hyvinvointipalvelujen uudistuksissa. Hallituksen hyvinvointipolitiikan perustana on strategian mukaan vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi. Strategiassa todetaan tämän tavoitteen vaativan laajoja periaatteellisia linjauksia suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kehittämiseksi. Hyvinvointipolitiikan perustana kerrotaan olevan luovuus, osaaminen ja korkea sivistystaso sekä vahva talous, työllisyyden kasvu ja työelämän hyvä laatu.

Strategian mukaan hallituksen tavoitteena on vuodesta 2008 lähtien ollut eräiden keskeisten etuuksien parantaminen, palvelurakenteiden kehittäminen ja sosiaaliturvajärjestelmän tarkastelu kokonaisuudessaan. Näillä toimilla hallitus on pyrkinyt kannustavuuden ja perusturvan vahvistamiseen ja köyhyyden vähentämiseen. Tavoitteen toteuttamiseksi hallitus on muodostanut politiikkakokonaisuudet, kuten kunta- ja palvelurakenneuudistuksen sekä uuden innovaatiostrategian. Kolmen politiikkaohjelman avulla hallitus puolestaan kokoaa eri hallinnonalojen ja eri toimijoiden toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi. (Hallituksen strategia-asiakirja 2007, 4 – 10.)

Tutkimukseni ydinalue eli sosiaalityö on sidoksissa kunta- ja palvelurakenneuudistukseen, jota käsitellään strategiassa omana kokonaisuutenaan. Siinä vahvistetaan, että hallitus jatkaa kyseisen uudistuksen toteutusta. Hallitus pyrkii strategian mukaan edistämään kuntarakenteen kehittämistä tukemalla vapaaehtoisia kuntaliitoksia, varsinkin monikuntaliitoksia. Lisäksi uusien palvelujen järjestämis- ja tuottamistapojen kehittämiseksi hallitus edistää julkisen, yksityisen ja kolmannen

sektorin kumppanuutta palvelujen tuotannossa ja tilaaja-tuottajamallien käyttöönottoa. Lisäksi palvelurakenteen tulisi olla kattava ja taloudellinen ja voimavarat tulisi käyttää tehokkaasti. (Emt., 66.)

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen osuudessa käsitellään erikseen myös sosiaali- ja terveystoimen palveluja. Strategian mukaan hallituksen tavoitteena ovat muun muassa palvelujen saatavuuden ja laadun turvaaminen, henkilöstön riittävyyden takaaminen ja palvelujen kestävä rahoituksen varmistaminen. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma vuosille 2008 - 2011 muodostaa palveluiden kehittämisen puitteet. Tavoitteena on löytää uusia palvelujen järjestämis- ja tuottamistapoja. Lisäksi todetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon tulee muodostaa eheä kokonaisuus ja palveluketjujen on oltava saumattomia. (Emt., 68.)

Strategiassa nostetaan esille myös innovaatiot, sillä hallituksen yhtenä keskeisenä politiikkahankkeena ja -kokonaisuutena on kansallinen innovaatiostrategia. Siinä innovaatiokäsite on laajennettu kattamaan teknologiset, liiketoiminnalliset ja palvelujärjestelmien kehittämiseen liittyvät innovaatiot. Lisäksi strategiassa käsitellään työyhteisöjen innovaatiokyvykkyyteen ja alueelliseen innovaatiopotentiaaliin liittyviä kysymyksiä. (Emt., 57.) Hallituksen laatima kansallinen innovaatiostrategia on kuvattu Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle -nimisessä asiakirjassa.

3.2.2 Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle

Valtio hyväksyi Innovaatiopoliittisen selonteon 9.10.2008. Se pohjautuu kansallisen innovaatiostrategian valmistelutyöhön ja jäsentää Suomen innovaatioympäristön kehittämissuunnitelmat. Selonteko on muutosasiakirja, jossa kuvataan tarvittavat uudet toimenpiteet, joilla innovaatiopolitiikka uudistetaan. Tarkoituksena siinä on erityisesti keskittyä niihin uudistuksiin, joita vaaditaan laaja-alaisen innovaatiopolitiikan toteuttamiseksi. Innovaatiopoliittista selontekoa ja sen kuvaamaa strategiaa on valmistellut laaja joukko asiantuntijoita, sidosryhmiä ja kansalaisia. (Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle 2008, 2 – 3; Kansallisen innovaatiostrategian verkkosivut.)

Selonteon mukaan *innovaatio* määritellään osaamislähtöiseksi kilpailueduksi, jota syntyy muun muassa tieteellisestä tutkimuksesta, teknologiasta, liiketoimintamalleista, palveluratkaisuista, muotoilusta, brändeistä tai tavoista organisoida työtä ja tuotantoa. Määritelmän mukaan innovaatio

syntyy useiden erityyppisten osaamisten yhdistelmänä. Osaamislähtöiset kilpailuedut edistävät elinkeinoelämän, yhteiskunnan ja hyvinvoinnin kehitystä. Innovatiivisuus perustuu yksilöiden luovuuteen ja osaamiseen. Innovaatioille otollisessa toimintaympäristössä eritaustaiset yksilöt työskentelevät samojen ongelmien parissa. Innovaatioyhteisöt voivat olla verkostomaisesti toimivia löyhiä tai tiiviitä yhteisöjä. Näiden yhteisöjen menestys perustuu osaamisen ja tiedon jakamiseen sekä kykyyn yhdistää erilaisia näkökulmia. Innovaatiotoiminta keskittyy ja hakeutuu alueille ja paikkoihin, joissa on riittävästi innovaatiotoiminnan edellytyksiä. Selonteossa kiinnitetään huomiota kansallisten innovaatiojärjestelmien sijasta innovaatioiden ekosysteemeihin ja innovaatiokeskittymiin, jotka ovat toisaalta paikallisesti ja alueellisesti kiinnittyneitä, mutta toisaalta globaalisti verkottuneita. Menestyviä innovaatioita syntyy yleensä, kun erilaiset osaamiset yhdistyvät ennakkoluulottomasti. Liian kapea-alainen käsitys innovaatiotoiminnasta johtaa selonteon mukaan siihen, että osa innovaatiopotentialista jää hyödyntämättä. (Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle 2008, 3 – 4, 17 - 18, 21.)

Innovaatiopoliitikalla tarkoitetaan selonteossa sitä, että politiikan avulla vaikutetaan julkisin toimenpitein innovaatiotoiminnan edellytyksiin, innovaatioympäristön toimivuuteen sekä innovaatioiden syntyyn ja hyödyntämiseen taloudessa ja yhteiskunnassa. *Laaja-alainen innovaatiopoliittikka* on puolestaan eri politiikkasektoreiden uudistumisen tukemista innovaatiotoiminnan keinoin sekä politiikkasektoreiden ja strategisesti johdetun julkisen innovaatiotoiminnan tiiviin yhteistyön tukemista. Selonteon mukaan Suomessa laaja-alaista innovaatiotoimintaa ei ole vielä toteutettu systemaattisesti esimerkiksi julkisella sektorilla. Uusi laaja-alainen politiikka painottaa enemmän asiakkaiden tarpeita vastaavien tuotteiden ja palvelujen kehittämistä sekä käyttäjien ja kehittäjien yhteisen kehitystyön vahvistamista. Erityistä huomiota kiinnitetään käyttäjälähtöisiin palveluinnovaatioihin sekä julkisen sektorin tuottavuuden kasvattamiseen palveluita ja palvelukyvykkyyttä kehittämällä. (Emt., 8, 4, 16 – 22.)

Pontimena innovaatiotoiminnalle katsotaan olevan kannusteet. Erilaiset kannusteet tulisi kohdentaa siten, että niillä yhdessä saavutettaisiin suurin mahdollinen pitkän aikavälin hyöty kansantaloudelle ja yhteiskunnalle. Esimerkkejä kannusteista ovat verokannusteet, tutkimus- ja kehityshenkilöstön palkkaamiseen kohdistuvat kannusteet tai osaamisen siirron kannusteet. (Emt., 4, 22.)

Selonteko määrittelee *innovaatiojärjestelmäksi* kokonaisuuden, jonka muodostavat tiedon ja osaamisen tuottajat, hyödyntäjät sekä näiden väliset vuorovaikutussuhteet. Innovaatioympäristö on

tulevaisuudessa yhä enemmän osa globaalia innovaatiokeskittymien verkostoa. Toimintaympäristöt ovat niin globaaleja ja kansallisia kuin alueellisiakin. (Emt., 4.)

Kokonaisvaltaista kehittämisotetta kutsutaan selonteossa *systemiseksi* ja sillä tarkoitetaan, että eri toimiala- ja politiikkasektorit sekä näihin liittyvän toiminnan eri tasot sovitetaan yhteen. Systemisyys vaikuttaa olevan laaja-alaisen innovaatiopolitiikan toteuttamisen avainkäsite. Se ilmentää kokonaisvaltaista eri ilmiöiden yhteen kytkeytymistä ja keskinäisiä riippuvuuksia. Tämä konkretisoituu niin, että yhden prosessin tai toiminnan muuttaminen edellyttää yleensä siihen liittyvien muiden prosessien vastaavaa kehitystä. Systemisyyden katsotaan olevan välttämätöntä muun muassa julkisten palvelujen tehostamisessa ja alueellisten innovaatiokeskittymien rakentamisessa. Selonteossa linjataan, että innovaatioiden laajan hyödyntämisen mahdollistavat standardit voivat kehittyä joko alhaalta ylöspäin yksittäisten kehittämishankkeiden ja niiden nopean leviämisen kautta tai perinteisemmällä tavalla ylhäältä alaspäin. Molemmat tavat vaativat onnistuakseen tiivistä kansallisen ja paikallisen tason vuorovaikutusta ja selkeää työnjakoa. (Emt., 4, 19.)

Onnistuessaan innovaatiotoiminta tukee selonteon mukaan markkinoiden kehitystä ja edistää uusien innovaatioiden pääsyä ihmisten, yritysten ja julkisen sektorin hyödynnettäväksi. Innovaatiotoiminta onkin nähty ratkaisuksi myös julkisen sektorin palvelujen kehittämisessä. Selonteossa painotetaan, että innovaatiotoiminta ei kuitenkaan ole itseisarvo, vaan sen tehtävänä on tukea talouskasvua ja kansantalouden myönteistä kehitystä, yhteiskunnan ja elinkeinorakenteen kestävää uudistumista sekä kansalaisten ja ympäristön hyvinvoinnin lisääntymistä. (Emt., 4 – 8.)

Selonteossa selvennetään sektoritutkimuslaitosten osuutta innovaatiopolitiikassa. Sektoritutkimuksen rakenteellisen kehittämisen tavoitteena on koko tutkimuskapasiteetin monipuolinen ja tehokas kehittäminen ja hyödyntäminen. Tämä tarkoittaa muun muassa, että sektoritutkimuslaitokset olisivat entistä monitieteisempiä ja tuottaisivat yhteiskunnan kannalta relevanttia tutkimustietoa. Tutkimuslaitosten tavoitellaan toimivan tiiviissä ja innovatiivisessa yhteistyössä korkeakoulujen ja alueellisten osaamiskeskittymien kanssa ja tuottavan tietoa alueellisen, kansallisen ja globaalin päätöksenteon tueksi. (Emt., 10.) Mainittakoon, että sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla sektoritutkimuslaitoksena toimii Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL), entinen Stakes. THL puolestaan toteuttaa hallituksen innovaatiopolitiikkaa muun muassa Kaste -ohjelmalla, jota esittelen myöhemmin.

Tutkimani tapauksen kannalta huomionarvoista on selonteon lopussa oleva kannanotto:

”Yhteiskunnallisesti merkittävimmät innovaatiot koskevat monia eri toimijoita ja hallinnonaloja. Tällaisten innovaatioiden aikaansaamiseksi on yhdistettävä vuorovaikutteisella tavalla kansallisen tason tarvemäärittely (*top down*) ja toimijatasen asiakaslähtöinen toteutusvalmistelu (*bottom up*). Taloudellinen ohjaus vaikuttaa ratkaisevasti siihen, käynnistävätkö organisaatiot innovatiivisia uudistuksia tuottavuutensa ja vaikuttavuutensa parantamiseksi. Julkisen sektorin ohjaus- ja johtamisjärjestelmiin ei yleensä sisälly kannusteita riskipitoiseen innovaatiotoimintaan ja laajapohjaiseen innovaatioyhteistyöhön.”

3.3 Keskustelun laajentuminen sosiaalisiin innovaatioihin

Sitran (Suomen itsenäisyyden juhlarahasto) hallinnoima *Kansallisen innovaatiojärjestelmän tutkimusohjelma* (1999 – 2001) nosti esiin tarpeen laajentaa Suomen innovaatiopoliittista keskustelua myös sosiaalisiin innovaatioihin. Schienstock ja Hämäläinen (2001) toteavat tutkimusohjelman raportissa, että tulevaisuudessa tulee kiinnittää enemmän huomiota organisatorisiin, sosiaalisiin ja institutionaalisiin innovaatioihin, joilla he tarkoittavat julkisen sektorin organisaatioita, sosiaalista turvallisuutta, verosysteemiä ja sopivaa työvoiman jakautumista valtion, yksityisen ja kolmannen sektorin välillä. Lisäksi he toteavat, että mikäli nämä heidän mukaansa raamittavat tekijät eivät ole kansainvälisellä tasolla, ei Suomi pysy kilpailukykyisenä. (Emt., 11, 46.)

Valtion tiede- ja teknologianeuvostossa sosiaaliset innovaatiot nousivat esille vuoden 2002 lopulla julkaistussa linjaraportissa Osaaminen, innovaatiot ja kansainvälistyminen (Saari 2008, 59; Hämäläinen & Heiskala 2004, 10). Siinä kirjoitetaan muun muassa, että sosiaalisen innovaatiotoiminnan suhteelliseen heikkouteen innovaatiotoiminnassa on alettu kiinnittää aiheellista huomiota. Raportin mukaan sosiaalisen innovaatiotoiminnan vahvistaminen teknologian rinnalla on yhteiskunnan ja talouden kehittämiseksi suuri haaste. (VTTN 2003, 12 – 13.) Tiede- ja teknologianeuvoston tarkoituksena ei ollut kategorisoida innovaatioita, vaan se pyrki kiinnittämään toimijoiden huomio tähän laajaan innovaatioiden kokonaisuuteen, jossa sosiaalisilla innovaatioilla on oma tehtävänsä. Esille otto herätti toimijoita rakentamaan ja määrittelemään sosiaalisen innovaation sisältöjä oman toiminnan ja kehittämisen kontekstissa. (Husso & Seppälä 2008, 69.)

Sosiaalisten innovaatioiden painoarvo on vahvistunut valtion tiede- ja teknologianeuvoston linjauksissa raportti raportilta perusteena muun muassa se, ettei taloudellinen ja teknologinen kehitys eriydy muusta yhteiskunnallisesta ja sosiaalisesta kehityksestä (VTTN 2006, 7 – 8, 44).

Risto Heiskala (2006) kytkee sosiaaliset innovaatiot koko yhteiskunnallisen kokonaisuuden ja sen eri sektoreiden eli yksityisen, julkisen ja kansalaissektorin toimintatapojen ja keskinäisten suhteiden muutoksiin. Erityisesti muutosta tapahtui 1990-luvun laman aikana ja sen jälkeen. Tuota aikaa voidaan Heiskalan mukaan pitää saranakohtana, jolloin yhteiskunnan toimintaperiaatteet muuttuivat niin paljon, että voidaan sanoa yhteiskunnan siirtyneen uudelle kehityspolulle. Tällainen saranakohta voi olla sosiaalinen innovaatio, kun siihen on sisältynyt aiemman toimintamallin muuttamiseen tähtäävää suunnitelmallista toimintaa. Perinteisempi tapa on kuitenkin puhua intressiryhmien välisestä eri etuisuuksien jakokamppailuista ja hegemonisen mallin muutoksesta. Innovaatiopuheen leviäminen on tarkoittanut usein interventiota diskursiiviseen kamppailuun. Kun tällainen interventio menestyy, uhkaa vallan ja hegemonisen kamppailun perspektiivi kadota eikä nähdä tarpeelliseksi vastustaa innovaatioita. Jos oman ryhmän tavoitteet kyetään markkinoimaan sosiaalisina innovaatioina, se on jo puoli voittoa kamppailussa muita intressiryhmiä vastaan. Tällä tavoin on levitetty yleishyödyllisyyden savuverho intressiryhmäkohtaisten tavoitteiden ylle. Ongelmana on se, että resurssit pyrkivät kasaantumaan niille ryhmille, joilla on valtaa. Tämän on voinut todeta esimerkiksi 1990-luvun laman aikana, jolloin yhteiskunnalliset jaot jyrkentyivät Suomessakin. Innovaatiot avaavat kuitenkin uuden näkökulman valtaan ja resursseihin: toimijat voivat liittoutua keskenään ja lisätä käytettävissä olevia valtaresursseja. Tällöin päädytään uudenlaiseen tilanteeseen, jossa jaettavana oleva ”potti” lisääntyy ja sitä voidaan lisäksi jakaa monella tavalla. Heiskalan mukaan on olemassa kaikkien yhteiskunnallisten toimijoiden yhteisiä intressejä, jolloin kaikkien asema paranee. Lisäksi, vaikka materiaaliset intressit ovat tärkeitä viemään yhteiskunnallista kehitystä eteenpäin, on ihmisillä ja ihmisryhmillä myös muita kuin materiaalisia päämääriä elämässään. (Emt., 202 – 217.)

Kun tarkastellaan 1990-luvun murroksen näkökulmasta sosiaalisia innovaatioita, voidaan ne tulkita edistyksenä ja siirtymänä aiempaa korkeammalle toiminnalliselle tasolle. Niitä voidaan tarkastella myös hegemonisen kamppailun näkökulmasta, jolloin korostuu yhteiskunnallisen jakomallin muutos. Tällöin toiset kärsivät tappioita ja toiset voittavat. Kolmantena näkökulmana on tulkita sosiaaliset innovaatiot valtaresurssien lisääntymisenä ja samalla kiinnittää huomiota sekä kollektiivisten valtaresurssien lisääntymiseen että muutoksiin niiden jaossa. (Emt., 215.)

Vuoden 2009 aikana syventynyt lama merkinnee uutta murrosaikaa, jolloin yhteiskunnan eri sektoreiden keskinäiset suhteet asemoidaan uudelleen. Julkiset kannanotot ovat korostaneet niin elinkeinoelämän kuin julkisenkin sektorin rakenteellisen muutoksen pakkoa, jotta yhteiskuntamme selviytyisi taloudellisesta lamasta. Voivatko sosiaaliset innovaatiot auttaa suomalaisia toimimaan entistä paremmin ja löytää uusia väyliä ulos lamasta? Voimmeko tunnistaa yhteisiä intressejä, joiden avulla hegemoninen kamppailu heikkenisi ja sen sijaan yhteisiin tavoitteisiin pyrkiminen helpottuisi? Yhteisten intressien tunnistamisessa avainasemassa on, että he, joilla on resursseja, tekevät päätöksiä eettisesti ja moraalisesti pitävin perustein. Vain sitä kautta on mahdollista luoda sosiaalisia innovaatioita, jotka edistävät kestävän kehityksen rakennemuutosta ja kansakunnan hyvinvointia. Tämän laman ei tarvitse merkitä esimerkiksi sosiaalialalla vain väheneviä resursseja ja keinoja ratkaista ongelmia, vaan myös yhteisvastuullista toimintaa sosiaalisine innovaatioineen, joiden avulla ihmiset voivat paremmin.

4 INNOVAATIOPOLITIIKAN TOTEUTUS SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA

4.1 Sosiaali- ja terveysministeriön toimeenpanotehtävät

Hallituksen strategioiden mukaista kehittämistyötä toimeenpanee sosiaalialalla sosiaali- ja terveysministeriö, joka valmistelelee ohjelmia ja hankkeita ohjauksen ja kehittämisen välineiksi. Sosiaali- ja terveysministeriön keskeisenä, lakisääteisenä ja strategisena ohjausvälineenä on Kaste-ohjelma, joka on sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Kaste-ohjelma on laadittu koko hallituskaudeksi, ja siinä on hyväksytty sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset tavoitteet, linjaukset ja toimenpiteet. Kaste-ohjelman tavoitteena on lisätä väestön hyvinvointia ja terveyttä, parantaa palvelujen laatua ja vaikuttavuutta sekä väestön osallisuutta ja vähentää syrjäytymistä. Tavoitteita toteutetaan muun muassa varmistamalla henkilöstön riittävyys ja osaaminen sekä luomalla sosiaali- ja terveydenhuoltoon eheät palvelukokonaisuudet. Ohjelman tavoitteiden saavuttamista tuetaan antamalla valtionavustuksia kunnille ja sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymille. Muita sosiaali- ja terveysministeriön hankkeita ja ohjelmia ovat muun muassa Sosiaaliturvan kokonaisuudistus (Sata), Kunta- ja palvelurakennemuutos (Paras) ja Masto-hanke masennusperäisen työkyvyttömyyden vähentämiseksi. Osana Kaste-ohjelmaa toteutetaan Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanke 2007 - 2011 ja Toimiva terveyskeskus -toimenpideohjelma. (Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut; Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008 – 2011, 1, 15 – 17.)

4.1.1 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa toimii vuoden 2009 alussa toimintansa aloittanut Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), joka muodostui, kun entiset Stakes (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus) ja Kansanterveyslaitos yhdistyivät. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos edistää nimensä mukaisesti terveyttä ja hyvinvointia, ehkäisee sairauksia ja sosiaalisia ongelmia sekä kehittää sosiaali- ja terveyspalveluja. THL toimii myös alansa tilastoviranomaisena ja huolehtii oman tehtäväalueensa tietoperustasta ja sen hyödyntämisestä. Se toteuttaa tehtävänsä

tutkimuksen, seurannan, arvioinnin, kehittämistyön, asiantuntijavaikuttamisen, viranomaistehtävien ja kansainvälisen yhteistyön avulla. (Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut.)

4.2 Ohjelmallinen kehittäminen

Kuten sosiaali- ja terveysministeriön toimeenpanomenetelmistä voi havaita, on ohjelmallisesta kehittämisestä tullut yleinen yhteiskuntapoliittinen ohjauskeino. Tuomo Alasoini (2006) on kirjoittanut nykyajan ohjelmallisesta kehittämisestä. Hänen mukaansa ohjelmallisen kehittämisen yleistymisen syitä voidaan katsoa olevan ainakin kahdenlaisia. Tällaiseen kehittämiseen liittyy ensinnäkin päätöksentekijöiden pyrkimys vahvistaa toimintansa legitimitettiin nykyisessä toimintaympäristössä, joka edellyttää joustavuutta, suurempaa tehokkuutta ja keveämpiä hallinnollisia rakenteita. Ohjelmalliseen kehittämiseen sisältyy ajatus resurssien joustavasta liikuttelusta ja myös merkittävä huomioarvonäkökohta. Näyttävästi esille tuodut ohjelmat ovat niin sanotussa huomiotaloudessa tärkeitä areenoita päätöksentekijöille. Toinen syy ohjelmallisen kehittämisen lisääntymiseen on se, että entistä ennakoimattomammassa ja monimutkaisemmassa ympäristössä yhteiskuntapoliittiset päätöksentekijät kokevat tarvitsevänsä uudenlaisia vaikuttamisen välineitä, jotka perustuvat lisääntyvään verkostoitumiseen ja vuorovaikutteisuuteen. (Emt., 35.) Suomen EU-jäsenyys on muuttanut kehittämistoimintaa entistä enemmän projektimaisen kehittämisen tapaan (Arnkil 2006, 56).

Pekka Sulkunen (2006) kuvaa ohjelmien ja projektien olemusta sekä niiden vaatimia uudenlaisia työn organisointimuotoja ja sopimuksia: Nykyhallinnon keskeinen organisaatio on projekti, joka toimii määrärahoihin. Projektit vaativat hallintasuhteeseen sopimusta, jota puolestaan valvotaan arvioinnin avulla. Jotta sopimuksen ja arvioinnin tavoitteet voidaan määrittellä, tarvitaan ohjelma, joka saa resurssinsa rahastoista. Toimijoiden välisiä suhteita ja osallistumisen periaatteita määrittää kumppanuus, jonka sisältöä muun muassa Yrjö Engeström (2006, 19 – 21) on kuvannut. Sopimuksen voidaan sanoa olevan projektin hallinnollinen ydin. Sopimukseen perustuvat organisaatiot edellyttävät kumppanien vapaaehtoista ja molemminpuolista sitoutumista, toimijuutta ja itsenäisyyttä, eivät hallintaa ja käskytyä. Perinteinen moraalista ja sosiaalista järjestystä ylläpitävä valta on korvaantunut monien toimijoiden hajautetulla itsehallinnalla. Tällainen hajautettu hallintatapa on peräisin liikkeenjohdosta, ja se on tullut sieltä julkiseen hallintoon. (Emt., 17 – 18.)

4.2.1 Projektikehittämisen menetelmälliset ongelmat

Projektien avulla kehittämisessä on hankaluutena se, että kehittämistyön rakenteet eivät ole vahvistaneet laaja-alaisesti kehittämisen menetelmiä. Pirstaloitunut ja lyhytkestoinen projektikehittäminen ei ole tukenut menetelmien pitkäjänteistä kehittämistä ja tiedon kumuloitumista, vaan kehittämismenetelmät tuntuvat jäävän liian epämääräisiksi. Tutkittujen menetelmien systemaattinen hyödyntäminen ei ole ollut välttämätöntä, kun visionäärisesti ja toiminnallisesti suuntautuneet kehittämisratkaisut ovat perustuneet intuitioon ja kokemukseen. (Seppänen-Järvelä 2006, 17 – 18, 21.)

Menetelmien tarkentumattomuus liittyy osaltaan Suomen sosiaali- ja terveystieteelliseen tutkimus- ja kehittämisselitykseen, joka ei lähtökohtaisesti ole niinkään asiakas- kuin tuottajalähtöistä. Sen voimavarat perustuvat lähinnä julkisen vallan kykyyn kohdentaa resursseja tälle alueelle. Tällöin sivummalle jäävät asiakkaiden näkemykset kehittämisen tai uudistamisen tarpeista. Tällainen tuottajalähtöinen ja innovaatioiden luomiseen tähtäävä tutkimus- ja kehittämisselityksen järjestelmän rakenne on sopeutumistehokkuudeltaan ja innovaatioiden siirtymisen ja sekoittumisen kannalta ongelmallinen. Tämä ongelmallisuus on tosin tiedostettu sosiaali- ja terveysministeriön linjauksissa. (Saari 2008, 91.) Huomattakoon, että innovaatiopolitiikkamme toimii paljon makrotason argumenteilla, kuten tuottavuudella ja talouskasvulla. Sivummalle jäävät mikrotason tai yritystason argumentit. (Hautamäki 2008, 44.) Kun katsotaan asioita pääasiassa isojen kokonaisuuksien kannalta ja ylhäältä käsin, voi jäädä huomiotta seikkoja, jotka ovat olennaisia käytännön tasolla.

4.3 Hyvät käytännöt

Ohjelmalliseen kehittämiseen ja tavoitteeseen luoda sosiaalisia innovaatioita liittyy kiinteästi myös hyvät käytännöt -käsite. Ohjelmallisuus, innovaatiot ja hyvät käytännöt sisältyvät kaikki 2000-luvun post manageristiseen kehittämisen ajattelutapaan, jota kuvaavat palvelujen modernisaatio, ohjelmien käyttö ohjauksivälineinä, vaikuttavuus ja näyttö, arvioinnin läpimurto sekä laatusuosituksien ja hyvät käytännöt. (Seppänen-Järvelä 2006, 17 – 18, 21.) Itse hyvät käytännöt -käsite on viime vuodet ollut paljon esillä niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla ja sitä käytetään runsaasti EU:n sisäisessä keskustelussa (Koivisto 2009, 1; Korhonen ym. 2007, 44; Arnkil 2005, 3). Hyvät käytännöt -käsitteen käyttö on vahvistunut Suomessa EU:n jäsenyyden

myötä. EU tavoittelee ohjausvaikutusta ja muutosta avoimella koordinaatiolla, joka perustuu hallitusten väliseen yhteistyöhön ja toimijoiden laajaan osallistumiseen. Sen pyrkimyksenä on muun muassa rohkaista toisten kokemuksista oppimista. (Jacobsson 2004, 357.) Tämä tarkoittaa pyrkimystä hyvien (tai parhaiden) käytäntöjen levittämiseen ja hyvistä ja toimivista käytännöistä oppimiseen. Tosin maiden, alueiden, ohjelmien ja projektien välinen oppiminen ja hyvien käytäntöjen leviäminen ovat toteutuneet usein vain tehottomasti ja heikosti. (Arnkil 2006, 55; Hyytinen 2005, 74.)

Yksiselitteistä määritelmää hyvistä käytännöistä ei ole, ja useat määritelmälliset konseptit ovat varsin arkipäiväisiä käsityksiä, joilla ei ole sen pohditumpaa jäsenystä (Koivisto 2009,1; Arnkil 2006, 58 – 59). Sosiaalialalla hyvät käytännöt ovat ennen kaikkea työn kehittämisen väline. Hyvien käytäntöjen erilaisissa määritelmissä ovat mukana prosessiajattelu ja sellaisten keinojen kuvaaminen, joiden avulla katsotaan päästävän parhaisiin tuloksiin. Sosiaalialalla hyviä käytäntöjä voivat olla työmenetelmät ja interventiot tai toimintatavat ja -mallit, jotka tekevät työstä mielekkäämpää, sujuvampaa ja hyödyllisempää. (Korhonen ym. 2007, 44; ks. Koivisto 2005, 86 – 88.)

Robert Arnkil (2006) on kuvannut hyvien käytäntöjen olemusta ja ongelmallisuutta. Hänen mukaansa hyvä käytäntö on viime kädessä aina jotain paikallista, jota jokin paikallinen käytäntöyhteisö soveltaa. Kyse on oppimisesta, joka on kiinnittynyt paikalliseen yhteisöön, sen tilanteisiin ja oppimisen keinoihin, jotka riippuvat sen jäsenten tavoista hahmottaa maailmaa. Tällä tavoin ajateltuna hyvä käytäntö on erityinen sosiaalinen innovaatio tietyssä kontekstissa ja nimenomaan siinä, sillä hyvän käytännön siirtäminen on vaikeaa. Tällöin pitäisi kyetä siirtämään ihmisten viisas toiminta kontekstista toiseen. Tällainen siirtäminen vaatii kompleksista ja monimuotoista oppimisprosessia ja kommunikaatiota. Ongelmallista on, että suurin osa hyvän käytännön viisautta on hiljaista tietoa, jota ei pystytä ilmaisemaan kuin vain osittain käsitteellisesti. Kaiken tämän vuoksi on vaikeaa löytää, levittää ja juurruttaa hyviä käytäntöjä. (Arnkil 2006, 59; Arnkil 2005, 5 – 7, 13 – 19; ks. Saari 2008, 90; ks. Engeström & Virkkunen 2007, 67 – 78; ks. Wenger 2007, 72 – 85; ks. Alasoini 2005, 142 – 143; ks. Brown ym. 1989, 33.)

4.3.1 Stakes hyvien käytäntöjen levittäjänä sosiaalialalla

Hyvien käytäntöjen ongelmallisuudesta huolimatta teema on näkynyt Suomessa muun muassa Stakesin Hyvät käytännöt -ohjelmassa, joka toteutui vuosina 2004 – 2007. Ohjelma sisältyi sosiaalialan kansalliseen kehittämissuunnitelmaan. Hyvät käytännöt -ohjelma oli osa hyvinvointipalvelujen modernisoimishanketta. Ohjelmalla haettiin tapaa luoda uudenlaisia työmallia hyvien käytäntöjen avulla. Sen tavoitteena oli saada aikaan teoreettisesti perusteltu tiedontuotannon, arvioinnin ja välittämisen malli, jonka kautta hyviä työmenetelmiä voidaan hyödyntää laajasti. Lopullisena tavoitteena oli luoda pysyviä rakenteita toiminnan arvioinnille ja koetellun tiedon välittämiseksi. Tavoitteena oli myös luoda vuorovaikutuksen ja toiminnan malli, joka ottaa huomioon sosiaalialan erityisluonteen, edesauttaa käytännön ja tutkimuksen vuoropuhelua ja huomioi työn perusravot, asiakkaan ja toiminnan ympäristön. Työn kehittämisen nähtiin lähtevän työntekijöistä, jotka itse tunnistavat, kuvaavat ja välittävät tietoa omista toimivista käytännöistään. Käytäntöjen siirtäminen ja välittäminen tarkoitti, että työmenetelmä ja sen konteksti on tuotettava jokaisessa tapauksessa uudelleen olennaisiksi arvioitujen elementtien osalta. Ohjelman tarkoituksena oli, että kentällä havaitut hyvät käytännöt kuvattaisiin Stakesin kehittämän kuvausmallin avulla. Stakesista oli mahdollista saada apua kuvauksen tekemiseen. Ajatuksena oli, että kuvauksia voidaan siirtää, vaikka suoraan hyvää käytäntöä ei. Tiedon välitykseen, kuten hyvän käytännön tunnistamiseen, arviointiin, tiivistämiseen ja siirtämiseen, perustettiin Hyvä käytäntö - verkkosivusto vuonna 2006. (Korhonen & Julkunen 2007, 3 – 4, 6 – 9, 11.)

Hyvät käytännöt -ohjelman koordinoivastuu oli Stakesilla, FinSocilla (sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä). Ohjelma oli monitoimijainen verkottuneiden hankkeiden kokonaisuus. Tiedon kokoamisen ja arvioinnin menetelmien kehittäminen ja kokeilu tapahtui yhteistyössä sosiaalialan osaamiskeskusten, alueellisten seutukehittäjien sekä kuntien kanssa. Ohjelman teoreettisissa lähtökohdissa korostettiin vuorovaikutteista ja verkostoissa tapahtuvaa tiedon muodostusta. Vuorovaikutuksen merkityksen lisääntymisellä katsottiin olevan yhteytensä myös siirtymisessä avoimeen asiantuntijuuteen, jossa asiantuntijuus muodostuu yhteisöllisesti, moniammatillisesti ja -tieteisesti verkottumalla. Asiantuntijuus muodostuu myös erilaisten toimintayksiköiden solmukohtien kohtaamisissa. (Emt., 10 – 12.)

Hyvät käytännöt -ohjelman loppuraportissa esitetään hyvien käytäntöjen tulevaisuudennäkymiin vaikuttavina tekijöinä työntekijöiden motivaatio, yhteistyön rakenteet ja mahdollisuudet sekä

arviointiosaaminen. Raportissa todetaan, että näiden tekijöiden kehitys riippuu sosiaalialan sisäisistä ja toimintaympäristöön liittyvistä hyvien käytäntöjen juurtumista vauhdittavista ja rajoittavista kehitystekijöistä. Organisaatiotasolla kehittämishankkeiden tulisi perustua organisaatiossa tunnistettuun kehittämistarpeeseen. (Emt., 14.) Hyvien käytäntöjen tulevaisuudennäkymillä on yhtenevyyttä innovaatiotoimintaan, sillä ne seikat, jotka edesauttavat hyvien käytäntöjen tunnistamista ja siirtämistä, helpottavat myös innovatiivista työskentelyä.

THL jatkaa Hyvät käytännöt -ohjelmaa tällä hetkellä tukien ja edesauttaen hyvien käytäntöjen tunnistamista, arviointia, kuvaamista ja soveltamista sosiaali- ja terveysalan työyhteisöissä. Työskentely tapahtuu aihealueittain perustettujen oppimisverkostojen kautta. Tavoitteena on myös kehittää hyvät käytännöt -verkkopalvelua ja hyvien käytäntöjen tietokantaa. Toiminta laajentui vuonna 2008 ja koskee nyt sekä sosiaali- että terveysalaa. Toimintaa koordinoi THL:n Innovaatiot ja hyvät käytännöt -yksikkö FinSoc. (Sosiaaliportin verkkosivut.) Hyvät käytännöt on vahvasti mukana myös muun muassa Kaste-ohjelmassa (Seppänen-Järvelä 2007, 3).

5 SOSIAALIPALVELUT JA SOSIAALITYÖ

5.1 Kuntien vastuu sosiaalihuollosta ja sosiaalipalveluista

Kunnalla on sosiaalihuoltoon liittyviä tehtäviä, joiden järjestämistä säätelevät kuntalaki ja laaja sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntö. Lainsäädäntö on laajuuden ja pirstaleisuuden vuoksi paikoitellen tulkinnanvarainen. Yleisinä sosiaalipalveluina kunnan tulee järjestää sosiaalityö, kotipalvelut, kasvatus- ja perheneuvonta, asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito, vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta ja vammaisten henkilöiden työtoiminta sekä omaishoidon tuki. Näistä palveluista on säädöksiä sosiaalihuoltolaissa ja -asetuksessa. Lisäksi myös muissa laeissa ja asetuksissa on säädöksiä, jotka koskevat edellä lueteltuja palveluja. (Uotinen 2004, 10 – 12; kuntalaki 365/1995; sosiaalihuoltolaki 710/1982.) Edellä määritellyjä kunnan sosiaalihuollon tehtäviä tuottavat kunnassa monet toimijat ja organisaatiot (esim. Heikkinen 2008, 45 – 46).

5.2 Sosiaalityö

Sosiaalihuoltolain (1982) 18. pykälä määrittelee sosiaalityön seuraavasti: ”Se on sosiaalihuollon ammatillisen henkilön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.”

Sosiaalityön tehtävänä on turvata erityisen vaikeassa elämäntilanteessa olevien huono-osaisten kansalaisten selviytyminen (Raunio 2009, 26). Sosiaalityö on myös syrjäytymisen ehkäisyä: tuetaan ihmisten omia voimavaroja ja elämisen olosuhteiden muutosta. Se on sosiaalisten ongelmien kanssa tehtävää suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. (Raunio 2004, 52 – 53; vrt. McDonald 2006, 40; vrt. Kihlman 2004, 74.) Sosiaalityö on muutostyötä, jossa yksilön tai perheen elämää pyritään normalistamaan siinä määrin, että sosiaalityön toimenpiteiden tarve loppuu. Sosiaalityöhön sisältyy myös työskentelytapoja, joiden tarkoituksena on ennemminkin toteuttaa yhteiskunnan kontrollia kuin vastata asiakkaan arkiseen palvelun tarpeeseen. Lähemmin tarkastellen sosiaalityön työmuodot ulottuvat henkilöön kohdistuvista psykososiaalisista prosesseista sosiaalipolitiikkaan ja yhteiskuntien suunnitteluun ja kehittämiseen. Niihin sisältyy kliinistä sosiaalityötä (yksilötyö),

ryhmätyötä, konsultointia, sosiaalipedagogista työtä ja perhetyötä sekä terapiaa. Lisäksi työhön kuuluu sosiaalitoimen hallintoa, yhdyskuntatyötä sekä sosiaalista ja poliittista toimintaa. Näiden tavoitteina on vaikuttaa sosiaaliseen ja taloudelliseen kehitykseen. (Raunio 2004, 49 – 57; Murto 2004, 44; vrt. McDonald 2006, 31.)

Käytännössä sosiaalityötä tehdään kunnan eri toimintasektoreilla niin sosiaalitoimessa ja koulussa kuin terveydenhuollossakin. Se on keskeisesti mukana lapsiperheiden, vammaisten ja ikääntyvien ihmisten palveluissa. Sitä tarvitaan niin ikään työllistämispalveluissa. (Sahala & Karhunen 2004, 16 – 17; ks. Eriksson & Rousu & Sahala 2004, 21.) Sosiaalityöntekijöistä suurin osa työskentelee nimenomaan kuntien sosiaalihuollossa. Vaikka muiden sektoreiden osuus on lisääntynyt, kunnat ovat edelleen ensisijaisia sosiaalityöntekijöiden työllistäjiä. (Raunio 2004, 39 – 40.) Organisatorisesti sosiaalityö kiinnittyy sosiaalitoimistossa toimintaympäristöön, jolle on tunnusomaista julkisuus ja professionaalinen byrokraattisuus. Sosiaalitoimisto on sosiaalityön näkökulmasta asiantuntijaorganisaatio, jolle on tyypillistä ammatillinen pätevyys ja asiantuntijuus. (Heikkinen 2008, 49.)

Suomalaisessa sosiaalityössä vaikuttavat kaksi sosiaalityön perinnettä. Ensinnäkin meillä on järjestelmäkeskeinen perinne, jossa on pidetty tärkeänä toteuttaa ihmisten hyvinvointia yleisesti parantavia uudistuksia. Tällaisen järjestelmäkeskeisyyden voidaan sanoa säilyneen osana suomalaisen sosiaalityön toiminnallisia lähtökohtia. Järjestelmäkeskeisyys on myös korostanut hallinnollista organisaatiota ammatillisen työskentelyn pohjana. Se on antanut sosiaalityölle kehyksen. Toisena sosiaalityön perinteenä Suomessa on vaikuttanut ongelmakeskeinen perinne, joka korostaa sosiaalityön metodien merkitystä. (Raunio 2009, 24 – 26.) Tämä perinne on tosin jäänyt järjestelmäkeskeisyyden varjoon (Rostila 2001, 8 – 9). Vain jompikumpi näistä perinteistä ei kuitenkaan ole yksinään riittävä kuvaamaan suomalaisen sosiaalityön lähtökohtia, sillä järjestelmälähtöinen kehys vaikuttaa myös sisällön ymmärtämiseen ja toisaalta ongelmien moninaistuminen pakottaa sosiaalityötä etsimään entistä monipuolisempia keinoja ja metodeja ongelmien ratkaisuun. Ongelmakeskeinen kapea metodisuus on niin ikään yksin riittämätön perusta, jotta sen avulla voisi yhdistää sosiaalityön yleisemmin tietoon, arvoihin ja etiikkaan. Järjestelmäkeskeinen perinne samaistetaan puolestaan paljolti huoltotyöksi. Puhe järjestelmäkeskeisestä perinteestä on menettänyt ajankohtaisuuttaan, kun ammatillisessa käytännössä ja koulutuksessa on siirrytty huoltotyöstä sosiaalityöhön. (Raunio 2009, 22 – 26.) Suomalaisen sosiaalityön keskeisenä elementtinä on säilynyt se, että sosiaalityön järjestelmälähtöinen viitekehys johtuu lainsäädännön toteuttajatehtävää korostavasta

lähestymistavasta. Täten lait säätelevät keskeisesti sosiaalityötä. (Kananoja 2004, 26; ks. Braye & Breston-Soot 2002, 102 – 103, 62 – 63.)

Sosiaalityön ja yhteiskunnan välistä suhdetta on tarkastellut Aulikki Kananoja (2004). Hänen mukaansa niillä on tietynlainen suhde, jota voidaan tarkastella kahdesta suunnasta. Ensinnäkin ammatillinen sosiaalityö voi olla väline toteuttaa hyvinvointipolitiikkaa. Tällöin sosiaalityö instrumenttina yhdistää yleisen hyvinvointipolitiikan yksilöllisiin tarpeisiin. Toisaalta sosiaalityö ammatillisena muutostyönä määräytyy ihmisten yksilöllisistä elämäntilanteista, ei siis toimintajärjestelmästä käsin. Kananoja päättää, että hyvinvointipoliittiset keinot ovat sosiaalityön välineitä eivätkä sen ohjaajia. (Emt., 24.)

5.3 Pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä

Kuntien sosiaalitoimistojen pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä on ollut ajankohtainen aihe pitkään. Valtioneuvosto asetti ajalle 1.3.2002 – 31.12.2005 sosiaalityön neuvottelukunnan, jonka tarkoituksena oli vahvistaa sosiaalityötä ja edistää sosiaalialan laaja-alaista kehittämistä. Neuvottelukunnan asettamisen taustalla oli kunnissa pitkään jatkunut pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä. Ratkaisuksi kaavailtiin koulutuspaikkojen lisäämistä. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistio 2003:10, 11 – 14.)

Kyösti Raunio (2004) mukaan pelkästään koulutuspaikkoja lisäämällä ei saataisi ratkaistua työntekijäpulaa. Kyse on hänen mukaansa myös kuntien vetovoimasta työnantajina ja niiden rekrytointikyvystä. Niin vetovoimaa kuin rekrytointikykyäkin tulisi parantaa. (Emt., 40 – 41.) Syitä siihen, miksi sosiaalityöntekijät eivät hakeudu sosiaalitoimistoihin töihin, on useita. Tavallisesti syyksi mainitaan ylivoimaiseksi koettu työn raskaus. (Raunio 2004, 41.) Outi Cavénin (1999) mukaan työtahdin, työmäärän ja työn vaativuuden on sosiaalialalla havaittu lisääntyneen. Sosiaalityö on joutunut vaiheeseen, jossa työn stressaavuus ja työelämän laatu ovat joutuneet poikkeuksellisen kovalle koetukselle, sillä sosiaalityöltä vaaditaan entistä enemmän entistä vähemmän resurssein. Cavénin mukaan työn organisointimuodot eivät ole kehittyneet yhtä nopeasti kuin vaatimukset uudenlaiseen työtoteutukseen, vaikka työ on muuttunut entistä haastavammaksi. (Emt., 164.) Työn haastavuutta on lisännyt se, että asiakkaat ovat usein moniongelmaisia. Lisäksi uudistuksissa sosiaalityölle lankeaa liian helposti kontrolliin ja pakkoon liittyviä työtehtäviä sekä paljon päätöksentekoa ja vastuuta (Heinonen 2007, 10). Maarit Sulavuoren (2007) mukaan

sosiaalityön tekemiseen vaaditaan moninaisia tietoja ja taitoja. Resurssit eivät kuitenkaan aina kohtaa, vaan kiire on jatkuvana osana päivittäistä työtä. Kiire johtaa sosiaalityöntekijöiden riittämättömyyden tunteeseen, ja se aiheuttaa myös uupumusta. (Emt., 18.) Kiire näyttää tulevan ylhäältä päin organisaatiosta, ei asiakkaista (esim. Cree 2002, 26). Parannettavaa olisi siis kehittymättömissä työn organisointimuodoissa. Usein viitataan myös johtajuuden uusiin haasteisiin asiantuntijatyössä. Sosiaalihuoltolaki (10. §) ei ota suoraan kantaa henkilöstömääriin, vaan määrää ainoastaan, että kunnan käytettävissä tulee olla sellaisen asiakastyöhön osallistuvan viranhaltijan palveluja, jolla on sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus.

5.4 Sosiaalityön tieto

Innovaatiotoiminnassa tieto on keskeisessä asemassa. Toisaalta innovaatiotoiminta luo uutta tietoa, mutta toisaalta siinä myös sovelletaan olemassa olevaa tietoa ja kokemusta. Tämän vuoksi erilaiset tiedon käsitteet ovat tärkeitä innovaatiotoiminnassa. Esimerkiksi kirjojen ja tietokantojen informaatiosta tulee tietoa, kun yksilö tulkitsee sen oman viitekehöksensä ja kokemuksensa kautta.

Tieto on aina yksilöön sidottua ja persoonallista. Tieto ei kuitenkaan ole vain subjektiivista, vaan monella ihmisellä voi olla paljon yhteistä tietoa, jolloin tieto on henkilöiden välistä eli intersubjektiivista. (Hautamäki 2008, 137.) Legitiiminä tietona on totuttu pitämään sellaista tietoa, joka on tuotettu tieteellisen prosessin avulla. Nykyinen postmoderni tiedon käsitys on kuitenkin laajempi, ja sen mukaan on lukuisia erilaisia tapoja todeta, mikä on tietoa, miten sitä yleistetään, kuinka sitä ilmaistaan ja kenen näkemyksellä on merkitystä. (Fook 2002, 33 – 37; vrt. Payne 2005, 15 – 17.)

Sosiaalityön perustana oleva tieto on moninaista, koska siihen pyrkivät vaikuttamaan ammattikunnan ohella myös muut toimijat. Erityisesti tieteellinen tutkimus ja sitä tukevat instituutiot pyrkivät vaikuttamaan sosiaalityön perustana olevaan tietoon. Toisaalta tämä tutkimustieto on jännitteisessä suhteessa välittömästi käytännön toiminnassa saatuun tietoon. Jännitteisyyttä tuo tieteellisen tutkimuksen asettama vaatimus reflektiiviseen ja vuorovaikutteiseen tiedonmuodostukseen. (Raunio 2004, 100.)

Julie Drudy-Hudson (1999) on jaotellut sosiaalityön ammatilliselle toiminnalle merkityksellisen tiedon lajit *teoreettiseen, empiriseen, persoonalliseen ja proseduuriseen tietoon* sekä *käytännön viisauteen*. Teoreettiseen tietoon kuuluu joukko käsitteitä, skeemoja tai viitekehäksiä, jotka ovat

organisoituja näkemyksiä ilmiöistä. Nämä auttavat muun muassa selittämään ja ennustamaan ympäröivää maailmaa. Empiirinen tieto on peräisin systemaattisesti kerätystä ja tulkitusta tiedosta, jonka tarkoituksena on dokumentoida ja kuvailla kokemuksia, selittää tapahtumia, ennustaa tulevaa tai arvioida tuloksia. Persoonallinen tieto sisältää intuition, kulttuurisen tiedon ja arkitiedon. Se tulee Drury-Hudsonin mukaan esille tilanteissa, jolloin sosiaalityöntekijä on spontaaneissa työn prosesseissa kosketuksissa välittömään tietoisuuteensa tai omaan persoonalliseen arkitietoonsa. Proseduurista tietoa on organisaatioon ja lainsäädäntöön liittyvä tieto sekä politiikat, joihin sosiaalityöntekijä on kosketuksissa työssään. Käytännön viisaus kasvaa sosiaalityön käytännöissä, joissa ratkotaan samantyyppisiä ongelmia ja ratkaisukeinot ovat siirrettävissä aiemman prosessin kokemuksista käsillä olevan ongelman ratkaisemiseen. (Emt., 149 – 150; vrt. Ylinen 2008, 45; vrt. Heinonen & Spearman 2001, 182 – 183.)

Drury-Hudsonin jaottelemista tiedon lajeista tutkimukseen ja käytännön kokemukseen perustuva tieto ovat sosiaalityön ammatillisen tiedon peruselementtejä. Peruselementtinä on myös proseduurinen tieto (organisatorisesta, lakisääteisestä ja toiminnallisesta ympäristöstä), johon sosiaalityö nojautuu. Käytännössä, kun sosiaalityön asiakastilanteissa kohdataan monimutkaisia ilmiöitä, voidaan niitä kuitenkin selittää vain osittain tutkimuksesta peräisin olevalla tiedolla. Tarvitaan myös sellaista tietoa, joka on sidottu toiminnassa saatuun tietoon ja toiminnalliseen kontekstiin. (Raunio 2004, 102.)

Pauli Niemelä (2007) tähdentää, että sosiaalityön tiedonmuodostustoimintaa on alettava ymmärtää osaksi sosiaalityön tekemisen prosessia. Tämä tarkoittaa, että sosiaalityöntekijät voivat tehdä työssään aitoa tutkivan sosiaalityöntekijän työtä. He keräävät, käsittelevät ja saattavat tietoa tutkimusraporttien muotoon, jolloin he toimivat tiedonvälittäjinä asiakkaiden ja päättäjien välillä. Tällä tavoin sosiaalityöstä on mahdollista tulla kunnan hyvinvointipolitiikkaan ja sen toteuttamiseen tähtäävää vaikuttamistyötä. Lisäksi Niemelän mukaan sosiaalityö tarvitsee tutkimusta ja käytäntöä varten nykyistä paremmat tiedonmuodostuksen menetelmät ja välineet niin sosiaalityön kohteiden eli ongelmien kuin myös sosiaalityön menetelmien eli toimintojen luokitteluun. Niemelän näkemys on, että sosiaalityön tiedonmuodostus on vielä liian vähäistä ja sattumanvaraista ja tämän vuoksi myös sosiaalityön tutkimus edistyy varsin hitaasti. (Emt., 50 – 52; vrt. Pohjola 2004, 70.)

Kun sosiaalityön tiedonmuodostuksessa on entistä tärkeämmäksi noussut sosiaalityön käytännöistä tuleva tieto, on samalla pohdittava sitä, millainen toiminta on relevanttia sosiaalityön tiedon

kannalta ja millainen tieto saa aikaan halutun suuntaista toimintaa. Sosiaalityön tiedon tuottamisen toimijajoukon tulisi kattaa mahdollisimman hyvin koko se kenttä ja tämän vuoksi on tärkeää kannustaa sosiaalityöntekijöitä mukaan tiedon tuottamiseen ja oman työn reflektointiin. (Heinonen 2007, 10 – 11, 29; vrt. Raunio 2004, 100; ks. Nowotny, Scott & Gibbons 2002, 47.) Reflektointi ja tätä kautta oman ajattelun tuominen näkyväksi on nykyään havaittu tärkeäksi, sillä ammatillinen osaaminen on varastoituna kokemustietoon tai hiljaiseen tietoon, joksi tällaista tietoa nykyään usein kutsutaan. Tällaisen implisiittisen eli julkilausumattoman tiedon näkyväksi tuominen on tärkeää, sillä sosiaalityössä ongelmanratkaisu tapahtuu monenlaisen tiedon ohjaamana, jolloin erilaiset tiedon lajit limittyvät eikä aina ole tarkkaa käsitystä siitä, mihin ongelmanratkaisu kulloinkin perustuu (Raunio 2004, 103, 121; ks. Yliruka 2006, 35 – 37; ks. Yliruka 2000, 30 – 36.) Käytännössä toimijoilla on kuitenkin vain rajallinen valmius käsitteellistää arkipäivän ilmiöitä. Tällöin toiminnan tietoinen analysointi ja muuttaminen edellyttäisivät, että ajattelun ulkoisista objekteista tulisi ajattelun välineitä, kuten merkkejä, käsitteitä ja malleja. (Kauppi 2004, 193 – 194.)

Niin tiedonmuodostuksessa kuin innovoinnissakin elämä ja käytäntö ovat muodostumassa perinteisen tutkimuksen rinnalle tärkeäksi tiedonmuodostuksen areenaksi. Sosiaalityön tietopohjassa tarvitaan ihmisten arkielämän, tapojen, tottumusten ja toiminnan muotoutumisen ja niihin vaikuttavien tekijöiden ymmärrystä. Järjestelmää koskevaa tietoakin tarvitaan, mutta tämä tieto auttaa vain rajallisesti ymmärtämään niitä ihmisten elämän sosiaalisia aineksia, joiden kanssa ammattilaiset ovat tekemisissä. Sosiaalihuolto ja sen sisällä olevat eri tehtävät tarvitsevat pohjaksi uudenlaista tiedonmuodostusta, tieteellisiä lähestymistapoja, jotka auttavat ymmärtämään työskenneltäviä ilmiöitä ja niiden muuttamisen dynamiikkaa. Sosiaalihuollon ja sitä toteuttavien ammattien tietopohjan keskeinen ongelma on tiedon heikko kumuloituminen. Tämä tarkoittaa sitä, että eri tahoilla tuotettu tieto jää toisistaan irrallisiksi tiedon palasiksi. Tieto on hajallaan sosiaalialan ja eri tieteenalojen tutkimushankkeissa. Erityinen suomalainen sosiaalialan tietoon liittyvä ongelma on, että täällä käytetään rajallisesti hyväksi kansainvälistä kokemusta ja tietoa. Olemme tottuneet ajattelemaan, että ongelmamme ovat niin ainutlaatuisia, ettei niihin voisi hyödyntää muista maista tullutta tietoa. Jos meidän pienenä kansakuntana täytyy keksiä ja luoda kaikki sosiaalialan keksintömme, jäämme auttamatta jälkeen alan kehityksestä. (Kananoja 2007, 5 – 7.)

Sosiaalityössä kirjoittaminen on osa sosiaalityöntekijän tiedonmuodostusprosessia ja dokumentointi on tiedonmuodostuksen väline. Tällöin asiakastyöstä kirjoitetut tekstit ovat tilanteen näkyväksi

tekemistä ja jäsentämistä. Kirjoittaminen on myös asioiden ja osapuolien erilaisten näkemysten reflektointia. Paradoksaalista on se, että samalla, kun kiire ja suuret asiakasmäärät estävät sosiaalityöntekijöitä dokumentoimasta työtään kunnolla, samaan aikaan niin kiire kuin suuret asiakasmäärät edellyttäisivät hyvää dokumentointia. Dokumentoinnilla asiakkaan oikeus hyvään ja suunnitelmalliseen palveluun säilyisi, vaikka työntekijät vaihtuisivatkin. (Kääriäinen 2004, 101 – 102.)

6 SOSIAALITYÖN KEHITTÄMINEN

6.1 Sosiaali- ja terveydenhuollon innovaatiotoiminnan tila ja tulevaisuus

Hannu Hämäläinen (2008) on tehnyt selvityksen sosiaali- ja terveydenhuollon innovaatiotoiminnan tilasta ja tulevaisuudesta. Selvityksessä oli mukana kolmekymmentä innovaatiotoiminnan vaikuttajaa ja asiantuntijaa. Selvityksen mukaan sosiaaliset innovaatiot nähtiin positiivisena mahdollisuutena ja sosiaali- ja terveydenhuollon kehityksen piristäjänä. 1990-luvun laman jälkeen koettiin, että sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus- ja kehittämistoiminta oli vähäistä verrattuna muihin sektoreihin. Tilanteen on sittemmin koettu parantuneen muun muassa Tekesin (Teknologian ja innovaatioiden kehittämiskeskus) ja EU:n rakennerahastojen rahoittamien ohjelmien ja hankkeiden avulla. Toisaalta ohjelmien ja hankkeiden rinnalle kaivattiin pysyviä rakenteita ja lisäksi tiivistyvää yhteistyötä kansallisten ja alueellisten toimijoiden välille. Selvityksessä tuli esille myös epäily uusien toimijoiden, kuten Tekesin ja Sitran, toimialaosaamista kohtaan ja pelko panostusten valumisesta hukkaan ohjelmien päättyessä. Selvityksessä tiivistyivät seuraavat aihealueet, joihin sosiaali- ja terveydenhuollon tulisi sosiaalisessa innovaatiotoiminnassa keskittyä: tulevaisuuden ennakointi, hyvinvoinnin ja terveyden erot, ikääntyminen, palvelujärjestelmä, toimivuus, uudistaminen, tuottavuus, mallit, tuotteistus, asiakaslähtöisyys, itsenäinen suoriutuminen, kotona asuminen, palvelut ja teknologia, alueelliset palvelujärjestelmät ja julkinen – yksityinen kilpailu, sähköiset palvelut ja teknologia prosessien kehittäjänä sekä kansainvälisyys, erityisesti EU, Pohjoismaat, Baltia ja lähialueet. Lopuksi selvityksessä todettiin, että sosiaaliset innovaatiot voivat nopeuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon kehitystä. Ajankohtaisimpana asiana nähtiin kuitenkin innovaatiotoiminnan prosessien, rakenteiden ja verkostojen kehittäminen. Sosiaali- ja terveydenhuollossa innovaatioiden katsotaan kattavan julkisen, yksityisen ja järjestöpohjaisen toiminnan (Emt., 114 – 115, 102.)

Sosiaalityössä keskeinen haaste on kasvaneisiin palvelutarpeisiin vastaaminen. Määrällinen resurssien lisääminen ei kuitenkaan riitä, koska haasteena on myös asiakaskunnan laadulliseen muutokseen vastaaminen. Tilanteessa selviytyminen korostaa ammatillisen pätevyyden, kouluttautumisen ja uudistuskyvyn merkitystä. Ytimenä on kehittää uusia toimintakäytäntöjä. Jotenkuten selviytyminen kasvavista työtehtävistä ei riitä, vaan työntekijöiltä edellytetään entistä

korkeampaa ammatillista osaamista ja uudistumista ja tätä kautta tuloksellisempaa sosiaalityötä. (Raunio 2000, 37 – 38.)

Erityisesti sosiaalityöntekijät ovat lähellä kuntalaisia, kun arvioidaan sosiaalityöhön liittyviä palvelutarpeita. Tätä taustaa vasten olisikin luontevaa, että sosiaalityöntekijät toisivat entistä enemmän asiantuntijuuttaan sosiaalityön kehittämiseen ja sen palvelutarpeiden suuntaamiseen. Tämä toimintatapa mahdollistaisi sen, että sosiaalityön tarpeita ja sen muutoksia voitaisiin ennakoida paremmin ja niihin voitaisiin myös vastata nopeammin. (Heinonen 2007, 15.) Sosiaalityöntekijöiden tarkempi kuuleminen auttaisi todennäköisesti myös ohjelmallisen kehittämisen vastaamaan entistä paremmin asiakkaiden tarpeisiin.

6.2 Kehittäminen käytännössä

Sosiaali- ja terveysministeriön ohjelmallisessa kehittämisessä on ohjelmien tavoitteiden kääntäminen käytännön kehitystyöhön monimutkaista. Siinä tulisi yhdistää niin asiakkaiden tarpeita ja eri organisaatioiden työntekijöiden osaamista kuin myös resursseja. Se mihin ohjelmilla ja projekteilla tai yleensäkin kehittämisellä sosiaali- ja terveydenhuollossa keskitytään, voidaan kiteyttää seuraaviin osa-alueisiin: miten voidaan samanaikaisesti voimistaa asiakkaiden ja heidän verkostojensa voimavaroja, syventää työntekijöiden ammatillista erityisosaamista, kehittää moniammatillista ja ylisektorista yhteistyötä ja kehittää strategista kaupunki- ja kuntapolitiikkaa sekä kytkeä yhteen laadun ja taloudellisuuden varmistus. (Arnkil & Eriksson & Arnkil 2007, 30.)

Sosiaalityön kehittämisprojekteissa tehdään kehitystyötä useimmiten tukemalla asiakastyötä tekeviä yksiköitä tai työntekijöitä. Projektien yhteydessä työntekijät ovat kuitenkin tuoneet esille sen, että aikaa vievää ja vaativaa kehittämistyötä ei ole ollut mahdollista toteuttaa. Kehittämisestä innostuneiden ja innovatiivisten työntekijöiden on täytynyt hakeutua perustyöstä erillisiin projekteihin kehittämään omaa työtään. Tämäkään vaihtoehto ei ole toiminut aina odotetusti, sillä erillisten hankkeiden kehittämistyön tulosten liittäminen ja juurruttaminen asiakastyöhön on ollut vaikeaa. Perustyössä tehtävän kehittämistyön hyvänä puolena on se, että koko työyhteisön on yleensä helpompaa sitoutua kehittämistyöhön ja itse kehittämistyön tulosten juurruttaminen perustyöhön on helpompaa. Toisaalta myös projektien avulla kehittämisestä on saatu hyviä kokemuksia. (Heinonen 2007, 24 – 25.)

Aiemmin sosiaalityön kehittämistyötä tekivät vain harvat ja valitut esimiehet. Sitä tehtiin toisaalta paljon järjestökentällä. Viimeisten vuosien aikana kehittämistyöhön ovat tulleet mukaan asiakastyöstä erillään olevat kehittäjät ja suunnittelijat. Aivan uutena suuntauksena on, että asiakastyötä tekeville sosiaalityöntekijöille järjestetään sosiaalityön kehittämisen mahdollisuuksia. On perustettu myös erillisiä kehittäjä-sosiaalityöntekijän virkoja, joissa työn kuvaan kuuluvat sekä kehittäminen että asiakastyö. Nykyisen sosiaalityön kuormittavuuden ja ruuhkautuneen arjen vuoksi sosiaalityössä ei useinkaan ole tilaa kehittämiselle. Jotta sosiaalityöntekijät voivat osallistua kehittämistyöhön, se edellyttää asiakassosiaalityötä tekevien sosiaalityöntekijöiden toimenkuvan uudenlaista jäsentämistä. Tulevaisuudessa työnjako sosiaalityöntekijän ja sosiaalityön kehittäjän välillä hämärtyy ja asiakastyötä tekevät sosiaalityöntekijät voivat yhä useammin toimia oman työnsä kehittäjinä sekä sosiaalityön kehittäjinä laajemmin. Perussosiaalityön tulisi osallistua sosiaalityön kehittämis- ja tutkimustarpeiden esiin nostamiseen, mutta perussosiaalityötä tekeviä voidaan velvoittaa sosiaalityön kehittämiseen nykyisissä työtilanteissa vain rajallisesti. (Heinonen 2007, 8 – 9, 22; vrt. Oosi ym. 2009, 117.)

6.3 Verkostotyö sosiaalityössä

Sosiaalialan yhtenä valtatrendinä on verkostomainen työ (esim. Korhonen ym. 2007, 15). Esimerkkinä verkostomaisesta ja ylisektorisesta työtoteutuksesta on Palmuke-projekti ja siitä saadut kokemukset, jotka sisältävät ohjelmakehittämisen ongelmia ja parantamisen paikkoja. Arnkil, Eriksson & Arnkil (2007) ovat koonneet johtopäätöksiä Hämeenlinnassa ja Raisiossa toteutetusta Palmuke-projektista (1996 – 1998), sen evaluoinnista (1999) ja Post-Palmukkeesta (1999 – 2000), joiden tavoitteena oli kehittää voimavarakeskeisiä menetelmiä, verkostosuuntautunutta työtoteutusta ja ylisektorisia palvelurakenteita. Tutkijat antoivat viestejä kuntien strategiselle johdolle ja sosiaali- ja terveysministeriölle niistä seikoista, joihin projekteissa ja ohjelmissa tulisi keskittyä.

Arnkil, Eriksson & Arnk (2007) toteavat, että joillakin politiikan osa-alueilla, kuten lapsipolitiikassa, on verkostotyön tarvetta. Tämän vuoksi kunnissa tulisi varmistaa, että kehittämistyö ei jää ruohonjuuritason aktiviteeteiksi vailla yhteyttä strategiseen kuntapolitiikkaan ja siitä saatavaan rakenteelliseen tukeen. Vähimmillään tämä tarkoittaa esimerkiksi ylisektoriaalisen ohjausryhmän, verkostokoordinaattoreiden sekä vuoropuhelun ja linjaorganisaation käyttöä verkostotyön tukemiseen. Keskeisin kysymys on nähdä yksiköt ja toiminnot kokonaisten palveluketjujen ja -verkostojen osina, jolloin painopisteitä ei määriteltäisi enää kullakin sektorilla

erikseen. Eri henkilöstöryhmien tulisi voida osallistua kokonaisuuksien tarkasteluun ja oman osuutensa pohdintaan verkostoissa. Tutkijat huomauttavat, että vaikka Suomessa on selvästi tapahtumassa siirtymää ammattikunta-, yksikkö- ja sektorikeskeisestä tarkastelusta verkostomaiseen ajatteluun, on suomalainen asiantuntijajärjestelmä vielä sangen virkavaltainen. Näin ollen avaukset kansalaisyhteiskunnan kanssa ovat vielä varsin alustavia. Sosiaali- ja terveysministeriölle ryhmä viestittää muun muassa, että ohjelmaohjaus saattaa muodostua kankeaksi, jos se toteutuu vain ”ylhäältä alas”. Yhtä tärkeää olisi kerryttää ohjelmia ”alhaalta ylös”. Lisäksi tutkijat toteavat, että voimavarakeskeinen, dialoginen ja verkostomainen palvelutoiminta on suomalaisen hyvinvointipolitiikan ja sen osana sosiaali- ja terveydenhuollon keskeinen ”kriittinen menestystekijä”. Tällaisen palvelutoiminnan he katsovat liittyvän yhteiskunnan modernisaatioon ja hyvinvointivaltion murrokseen. Arnkil, Eriksson & Arnkil esittävät kysymyksen, kyetäänkö Suomessa yhdistämään hyvinvointivaltiollinen ja muu innovointi menestyksekkäällä tavalla. (Emt., 27, 32, 221 – 230.)

Sosiaalityössä on ollut nähtävissä paineita ammatilliseen erikoistumiseen eri asiakasryhmien ongelmien vaatimusten mukaisesti. Samalla kun sosiaalityön sisällä on ollut näitä paineita asiantuntemuksen eriyttämiseen, on sosiaalityön työskentelytavoissa tai työmenetelmissä korostunut moniammatillinen yhteistyö. Yhteistyötä tehdään esimerkiksi terveys-, työvoima-, koulutus- ja poliisitoimen kanssa, myös erilaisissa virallisissa ja epävirallisissa verkostoissa. Näissä yhteistyömuodoissa eri ammattien edustajat sovittavat yhteen useammanlaista ammatillisuutta asiakkaiden moninaisten ongelmien selvittämiseksi. Verkostotyötä ja moniammatillista työtä pidetään suomalaisessa sosiaalityössä nykyään tärkeänä työmuotona, kun pyritään vaikuttamaan ihmisen ja ympäristön välisiin vuorovaikutusongelmiin. Epäviralliset ja ammatilliset verkostot ovat tärkeitä tekijöitä vuorovaikutuksen välittymisessä yksityisten ihmisten ja ympäristön välillä. (Raunio 2004, 46, 57.)

Verkostoissa tehtävän työn voidaan sanoa olevan paljon mielekkäämpää, tuloksellisempaa ja asiakaslähtoisempää kuin ketjutettu työ. Sosiaalityöntekijä antaa verkostoihin voimavaraksi tietämyksensä, kokemuksensa ja asiantuntijuutensa. Mitä vankempi on sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti, sitä enemmän hän voi antaa itsestään verkoston käyttöön ja toisaalta ottaa myös palautetta. Tällaisella moniammatillisella työllä, jota verkostotyö tai esimerkiksi tiimityö on, on vielä hyvin lyhyt historia eikä määrittely ole selkeää. Käytännössä panostetaan kuitenkin vain vähän moniammatillisen työn kehittämiseen. Moniammatillisesta työstä saadut kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet, ettei perinteinen moniammatillinen tiimi enää riitä, vaan tarvitaan vielä

kehittyneempää yhdessä työskentelyn tapaa. Tämä tarkoittaa, että kun ammattilainen pitäytyy vain omassa ammattilaisen roolissaan, on näkemys asiakkaan tilanteesta sirpaleinen. Moniammatillisuuden tilalle tai rinnalle on mahdollista nostaa moniasiantuntijuus, joka vapauttaa ammattilaiset tiukasta ammattilaisen roolista ja tuottaa laajan, moniulotteisen asiantuntijuuden ja ehjän, kokonaisvaltaisen kuvan käsiteltävästä asiasta. (Kihlman 2004, 74 – 76; vrt. Seikkula & Arnkil 2005, 29 – 32.)

Verkostot ovat merkityksellisiä myös innovaatioiden näkökulmasta, sillä sosiaalisten innovaatioiden syntyminen riippuu viime kädessä yhteisöllisistä oppimisprosesseista, joiden kautta rakenteelliset uudistukset tulevat mahdollisiksi. Oppimisprosessit ovat yllättävän samankaltaisia yhteisön koosta riippumatta. (Hämäläinen & Heiskala 2004, 11.) Mark S. Granovetter (1973) kirjoittaa heikoista ja vahvoista verkostositeistä, joilla hän viittaa siihen, että esimerkiksi työyhteisöissä muodostuu vahvoja siteitä työntekijöiden välille. Tämä merkitsee toisaalta sitä, että vahvat siteet myös homogenisoivat ihmisten ajattelua. (Emt., 1360 – 1369.) Innovaatioiden kannalta olisi tärkeää, että oltaisiin heikkojen siteiden kautta yhteydessä myös hieman tuntemattomampiin ja ajatuksiltaan ja kompetenssiltaan erilaisiin ihmisiin. Tällainen auttaa uudenlaisten ajatusten ja näin ollen myös innovaatioiden syntymistä.

7 TUTKIMUSTEHTÄVÄ, -AINEISTO JA -MENETELMÄT

7.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Innovaatiopolitiikka on pitkälle kehittynyt tutkimuksen ala, joka käsittelee ensisijaisesti teknologisia ja organisatorisia innovaatioita. Sen sijaan sosiaaliset innovaatiot ja julkinen sektori ovat näissä tutkimuksissa hyvin marginaalisessa asemassa. Innovaatiotutkimusta, joka kohdistuisi sosiaali- tai yhteiskuntapolitiikkaan tai sosiaali- ja terveystalouteen, ei käytännössä ole omana käsitteellisenä ja teoreettisena alueenaan. (Saari 2008, 75.) Innovaatiopuhe näkyy kuitenkin sosiaalialan kehittämissuunnitelmissa, ja ohjelmien toteuttamisella tavoitellaan innovaatioita tuottavaa yhteiskuntaa. Kehittämissuunnitelmat saavuttavat myös projekteillaan kuntien sosiaalipalveluihin kuuluvan sosiaalityön.

Olen kiinnostunut siitä, millaiset edellytykset sosiaalityötä tekevillä on tehdä sosiaalityötä innovatiivisesti ja tätä kautta hahmottaa se, miten innovaatiopolitiikka voi toteutua sosiaalityössä. Innovaatioiden määritelmien mukaan innovatiivisuus sosiaalityössä on pyrkimystä innovaatioihin, jotka muun muassa edistävät sosiaalisuutta ja auttavat poistamaan ongelmia. Tällaiset innovaatiot voivat olla esimerkiksi uusia menetelmiä tai organisaatiomalleja. Innovatiivisuus on sosiaalityössäkin tavoitetta tehdä asiat paremmin, laadukkaammin ja myös tehokkaammin.

Edellisistä pohdinnoista muodostin tutkimuskysymykseni, joka tarkentui haastattelujen myötä seuraavaksi:

Millaisia ovat innovaatiopolitiikan toteuttamisen mahdollisuudet ja esteet sosiaalityössä?

Käytin tutkimusstrategiana empiiristä tapaustutkimusta. Empiirisenä aineistona tutkimuksessani ovat haastattelut.

7.2 Pyhäjärvisuodun sosiaalityö

Tutkimukseni tapauksena on Pyhäjärvisuodun eli kolmen naapurikunnan, Euran, Säkyän ja Köyliön sosiaalityöiden sosiaalityön muodostama kokonaisuus. Tämä kokonaisuus muodostaa tapauksen hallituksen politiikan ja siten myös innovaatiopolitiikan toteuttamisesta. Kokonaisuus muodostuu ensinnäkin siksi, että näitä kolmea kuntaa ollaan yhdistämässä vuonna 2011 yhdeksi kunnaksi. Euran kuntaan on jo vuoden 2009 alussa yhdistynyt Kiukaisten kunta. Kunnat muodostavat Paras-lain eli kunta- ja palvelurakennemuutosta koskevan puitelain hengessä tulevaisuudessa kokonaisuuden. Lisäksi kokonaisuuden ajatusta ja tässä tilanteessa tapausta puolustaa se, että kyseisten kuntien alueella on alkamassa sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelman (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuohjelma) rahoittama Remontti-hanke. Hankkeessa Pyhäjärvisuodun ymmärretään kokonaisuutena. Analyysiyksikköinä ovat alueen sosiaalityötä tekevät työntekijät.

Varsinais-Suomen ja Satakunnan Remontti-hanke toteutetaan ajalla 1.10.2008 – 31.10.2010. Sen laajana tavoitteena on kehittää koko palveluverkkoa siten, että se tukisi lasten hyvinvointia. Tavoitteena on vaikuttaa lasten ja nuorten kasvu-ympäristöön ongelmien ennalta ehkäisemiseksi. Tarkoituksena on siirtää ammatillisen työn painopistettä korjaavasta työstä ongelmien ennaltaehkäisyyn sekä varhaiseen puuttumiseen ja -tukeen kodeissa, perusterveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja vapaa-ajan toiminnoissa. (Hankesuunnitelma 28.8.08, 3 – 10.) Kaste-ohjelma on puolestaan lakisääteinen strateginen ohjausväline sosiaali- ja terveyspolitiikan johtamiseen. Valtioneuvosto hyväksyi vuoden 2008 alussa ohjelman ja siinä määritellään Suomen vuosien 2008 – 2011 sosiaali- ja terveyspoliittiset tavoitteet, kehittämistoiminnan ja valvonnan painopisteet sekä niiden toteuttamista tukevat uudistus- ja lainsäädäntöhankkeet, ohjeet ja suositukset. (Kaste-ohjelma, 15; Kaste-ohjelman esittely sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilla.)

Tapauksen avulla pyrin selvittämään, millä tavoin innovaatiopolitiikka toteutuu sosiaalityössä. Paikallisesta rajautumisesta huolimatta tapaustani luonnehtii sen ja kontekstin (innovaatiopolitiikan) rajan hämäryys, sillä oletukseni mukaan muun muassa verkostot ja vaikuttaminen saattavat kulkea satunnaisesti ja epätäydellisesti yksittäisen sosiaalityöiden ja kansallisen päätännänteön järjestelmien välissä. Epätäydellisyydellä tarkoitan sitä, että verkostot voivat toimia paikallisesti ja alueellisesti tai ulottua valtakunnalliseen verkostotoimintaan saakka,

mutta verkostot eivät välttämättä käytä kaikkea vaikuttamisen ja toiminnan potentiaaliaan; ne toimivat esimerkiksi vain paikallisesti, vaikka voisivat toimia laajemminkin ja hyötyä siitä. Toisaalta voidaanko innovaatiopolitiikan toteutumista, siitä johdettujen käytännön toimien aloittamista tai päättämistä tai toimien sisältöä määritellä aina tarkasti? Tapaustutkimukselle tyypillisesti tutkimuksessani on mitä ilmeisimmin kyse erilaisten prosessien toimimisesta tai toimimattomuudesta: toimiiko ylhäältä alas ja alhaalta ylös vaikuttaminen ja miten innovaatiopolitiikkaa ja sen edellytyksiä luodaan.

Tapauksen yleistettävyyden kannalta on tärkeää huomata, että kuntien sosiaalitoimien sosiaalityötä määrittävät kansalliset lait. Tutkimukseni tapauksen voidaan näin ollen olettaa olevan samanveroisessa asemassa muiden suomalaisten kuntien sosiaalityön ”tapausten” kanssa. Lisäksi sosiaalityön tuottavat pääosin Suomessa kunnat, jotka minunkin tapauksessani ovat sosiaalityön tuottajia.

7.3 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut

Haastattelin yhdeksän sosiaalityötä tekevää työntekijää Pyhäjärvisseudulla. Neljän haastatellun koulutus oli sosionomi AMK, yhden yhteiskuntatieteiden maisteri pääaineena sosiaalityö, kahden valtiotieteiden maisteri pääaineena sosiaalipolitiikka. Toinen näistä haastatelluista oli myöhemmin pätevöitynyt sosiaalityöntekijäksi. Yksi haastatelluista oli humanististen tieteiden kandidaatti, jonka opintoihin oli kuulunut eri aineita, kuten sosiaalipolitiikka ja sosiologia. Yksi haastatelluista oli opiskellut nuorisotyön tutkinnon Tampereen yliopistossa ja tämän jälkeen pätevöitynyt sosiaalityöntekijäksi. Tein haastattelut tammi-helmikuun -09 aikana. Kaikki haastatellut olivat naisia.

Tein haastattelut puolistrukturoiduin kysymyksin, jotka olin ryhmitellyt teemoittain (esim. Eskola & Suoranta 1999, 87). Tavoittelin välitöntä yhteyttä haastateltavieni kokemuksiin heidän työstään ja työssään käyttämästään tiedosta, joten kasvotusten tapahtuva haastattelu sopi tähän parhaiten. (Vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 192.) Ovatko sosiaalityöntekijöitten haastattelut sitten päteviä tuottamaan tietoa tutkimuskysymykseeni? Pertti Alasuutari (2001) kirjoittaa lähdekritiikistä, että lähteiden luotettavuutta arvioidaan sen perusteella, mistä näkökulmasta lähteen tarjoama informaatiota tarkastellaan. Hänen mukaansa kvalitatiivisen aineiston voidaan katsoa olevan indikaattori tai todistus. Indikaattorilla tarkoitetaan tietoa, jota käytetään epäsuorana

todisteena kysymyksestä, johon halutaan vastausta. Todistusnäkökulmassa lähdettä tarkastellaan todistajanlausuntona siitä, mitä tutkitaan. Tästä näkökulmasta haastattelu on enemmän tai vähemmän rehellinen, objektiivinen ja tarkka kuvaus siitä todellisuudesta, jota tutkija selvittää. (Emt., 95 – 99.) Sosiaalityöntekijöiden haastattelut ovat tässä tapauksessa sekä indikaattori että todistus. Indikaattori ne ovat sen vuoksi, että en kysynyt suoraan innovatiivisen politiikan toteutumista sosiaalityössä. Sen sijaan eri kysymyksin pyrin selvittämään sitä asioiden tilaa, joka ilmaisee innovatiivisen politiikan toteutumista. Ei voi myöskään epäillä sitä, etteivät sosiaalityöntekijöiden vastaukset olisi myös päteviä todisteita sosiaalityön arkipäivän toteutumisesta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen esittely tutkittaville riippuu olennaisesti tutkimuksen laadusta. Esimerkiksi aiheen abstraktius voi aiheuttaa epäluuloa tutkittavissa. (Grönfors 1982, 77 – 78.) Tiedustellessani haastattelulupaa kahdelta sosiaalijohtajalta ja yhdeltä perusturvajohtajalta kuvailin tuossa vaiheessa vielä tarkentumatonta analyttistä kehikkoani hyvin väljästi. Ennen varsinaisia haastatteluja lähetin haastateltaville sekä heidän esimiehilleen lyhyen tiedotteen (liite 1), jossa kerroin alustavista pro gradu -työhöni liittyvistä pohdinnoistani. Lisäksi tiedotteessa oli haastattelun teemat, mutta ei kysymyksiä. Jättämällä kysymykseni haastattelutilanteeseen pyrin varmistamaan sen, että en olisi ennakkotiedotteellani ensimmäinen, jonka kautta haastateltavani ovat tekemisissä esimerkiksi sosiaalinen innovaatio -käsitteen kanssa. Kaiken kaikkiaan pyrin varmistamaan, että jos asia on ollut esillä työssä, se tulisi haastattelussakin ilmi näissä yhteyksissä, ei siksi, että olen puhunut asiasta ennakkoon.

Menettelytapani, jossa olin mahdollisimman niukasti informatiivinen tiedottaessani tutkimuksestani, oli Alasuutarin (2001) kuvaileman mekanistisen metodin mukaista. Mekanistisen metodin ajatuksena on, että pyritään välttämään aineistoa kerätessä sitä, että itse toiminta vaikuttaisi saatuun informaatioon. Alasuutari käyttää myös käsitettä reaktiivisuus, jolla hän tarkoittaa, että haastattelijan toiminta jollain tavoin vaikuttaa saatuun informaatioon. Reaktiivisuutta pyritään välttämään tai heikentämään eri tavoin. (Emt., 95 – 99; vrt. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 44 – 45; vrt. D`cruz & Jones 2004, 112.) Tehdessäni haastatteluja rajoitin reaktiivisuutta niin, että tein kysymykset ja ystävällisellä olemuksellani pyrin kannustamaan haastateltaviani vastauksiin. Muutoin pyrin olemaan mahdollisimman niukkasoinen ja neutraali. Käytin paljolti minimipalautetta, jolla ilmaisin kuulleen vastauksen, odottavani vastaajani vielä jatkavan tai päätin asian käsittelyn (vrt. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 26). Tämä oli tietoinen valinta, koska vielä tottumattomana haastattelijana estin tällä tavoin osaltani haastattelua luisumasta sivuun

varsinaisista aiheista. Lisäksi olin näin mahdollisimman vähän vaikuttamassa siihen, mitä haastateltavani sanoivat.

Monet haastatteluoppaat tähdentävät sitä, että haastattelu on erityinen vuorovaikutuksellinen tilanne (esim. Alastalo 2005, 69 – 73). Miten mahdollisimman vähäsanaisena sain vuorovaikutuksen haastattelutilanteessa toimimaan? Ennen jokaista haastattelua keskustelin hetken itse haastatteluun liittyvistä seikoista, mutta myös jostain yleisestä ja ajankohtaisesta. Kerroin myös ennen haastattelua, että pyrin itse olemaan haastattelussa vähäsanainen, jotta niukkasanaisuuteni ei yllättäisi haastateltaviani haastattelun aikana. Koin kaikki haastattelutilanteet hyvin luonteviksi. Haastattelut myös etenivät sujuvasti.

7.4 Haastattelujen analysointi

7.4.1 Kvalitatiivisen analyysin periaatteet

Kvalitatiivisessa analyysissä on tärkeää löytää variaatioita ja monimuotoisuutta sekä kuvata asioita, jotka jäävät varjoon. Analyysin päämäärä on pohtia ihmisen toiminnan monimutkaisuutta esittämällä todellisia tilanteita, joista haastateltavat kertovat, ja tehdä monimutkaisuudesta ymmärrettävää muille. (Rubin & Rubin 2005, 202, 245.)

Laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat periaatteessa tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, jos sisällönanalyysillä tarkoitetaan kuultujen, kirjoitettujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä väljänä teoreettisena kehyksenä. Tosin tästä näkökulmasta sisällönanalyysiä voidaan käyttää myös määrällisissä tutkimuksissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91; Grönfors 1982, 161.)

Laadullisen aineiston analyysissä puhutaan yleisesti induktiivisesta eli yksittäisestä yleiseen tai deduktiivisesta eli yleisestä yksittäiseen kulkevasta päättelyn logiikasta. Tieteellisesti tämä jaottelu on ongelmallinen, koska ajatellaan, että uusi teoria ei voi lähteä puhtaasti havainnoista. Jaottelun ongelma on myös käytännöllinen, sillä kahtiajaossa unohdetaan tieteellisen päättelyn kolmas logiikka eli abduktiivinen päättely. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Abduktiivisen päättelyn ensisijaisen kehittäjän Charles S. Peircen mukaan abduktiivisessa päättelyssä teorianmuodostus on mahdollista, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtolanka tai johtoajatus (ref. Grönfors 1982, 33 – 37; Peirce 1958). Edellisen jaottelun mukaan analyysitavat voidaan jakaa myös

aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teoriaohjaavaan analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95 – 96; Eskola 2001, 136.)

7.4.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Tein empiirisen aineistoni analyysin sekä aineistolähtöisen että teoriaohjaavan eli abduktiivisen päättelyn logiikan periaatteita noudattaen. Seurasin Matthew B. Milesin ja Michael Hubermanin (1994) esittämää polkua sisällönanalyysin tekemisessä. Järjestin ensiksi aineistoni analysoitavaan muotoon eli litteroin sen. Litteroinnin tein sanatarkasti mahdollista myöhempää käyttöä varten, vaikka en nyt sanatarkkaa litterointia tarvinnutkaan. Tämän jälkeen etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Miles & Huberman neuvovat poimimaan asioita, jotka ilmaistaan useammin kuin kerran. Tosin he lisäävät, että yksittäisenäkin esiintynyt asia saattaa auttaa ymmärtämään tiedon rakennetta kaikissa tapauksissa. Jatkoin analysointia tekemällä vertailuja, etsimällä vastakohtia ja laskemalla. Etsin siis samanlaisuuksia ja erilaisuuksia ja käytin myös laskemista nähdäkseni, miten vallitsevaa yksimielisyys jostain asiasta on ollut – unohtamatta yksittäisiäkään ilmaisuja (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 93; tyypittely). Seuraavaksi ryhmittelin käsitteet ja yhdistin ne luokiksi. Koska analyysin teossani limittyivät aineistolähtöinen ja teoriaohjaava analyysi, käsitteet ja luokat ryhmittivät analyttisen kehykseni sisällä. Sen ulkopuolelle jäävistä asioista tein uusia luokkia. (Vrt. Tuomi & Sarajärvi 2009, 117 – 118.)

Sisällön analyysin yhteydessä käytetään usein myös käsitettä teemoittelu. Esimerkiksi Tuomi ja Sarajärvi (2009) kirjoittavat, että teemoittelu voi olla periaatteessa luokituksen kaltaista, mutta siinä painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tällöin kyse on lähinnä laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. (Emt., 93.) Tein haastattelukysymykset teemoittain, mutta sisällönanalyysiä tehdessäni nostin esille itse aineistosta nousseet teemat, jotka olivat olennaisia suhteessa analyttiseen kehykseeni.

7.4.3 Teoriaohjaava analyysi

Tehdessäni sisällönanalyysiä analyttinen kehykseni (ks. luku 8.1.) oli taustalla ohjaamassa valintoja. Se antoi käsitteineen analyysilleni rungon. Aineistosta nousi esille myös lisää käsitteitä. Teoriaa ja analyysin tekoa ei voi kokonaan erottaa, ja ne ikään kuin keskustelevat keskenään koko tutkimuksen teon ajan (ks. Coffey & Atkinson 1996, 139 – 140, 153 – 162). Teoriaohjaavassa

analyysissä voi olla teoriaan kytkentöjä, mutta kytkennät eivät välttämättä pohjaudu suoraan teoriaan. Teoria voi toimia myös apuna analyysin etenemisessä. Teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa valintaa tai auttaa analyysiä. Vaikka analyysistä voi tunnistaa aikaisemman tiedon vaikutuksen, ei aikaisempi tieto ole teoriaa testaava. Aiemman tiedon käytöllä tähdätään ennemminkin uusien ajatusurien löytämiseen. Teoriaohjaavassa analyysissä tutkijan päättelyn logiikan voi tunnistaa abduktiiviseksi. Siinä tutkijan ajatteluprosessissa vaihtelevat niin valmiit mallit kuin aineistolähtöisyyskin. Tutkijan tehtävänä on pyrkiä eri tavoin yhdistämään näitä ja mahdollisesti luomaan jotain uutta. Teoriaohjaavassa analyysissä aineiston hankinta on vapaata suhteessa teoriaosan jo tiedettyyn tietoon tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96 – 98.) Analyysin aikana ajatteluprosessissani keskustelivat keskenään analyytinen kehykseni, aineisto ja teoreettiset lähtökohdat.

7.5 Tapaustutkimuksen periaatteet ja luonne

Käytin tutkimuksessani tapaustutkimuksen tutkimusstrategiaa, jonka sisällä voidaan käyttää erilaisia aineistoja ja menetelmiä. Sen kohde on useimmiten tapahtumakulku tai ilmiö. Siinä tarkastellaan pientä joukkoa tapauksia tai vain yhtä tiettyä tapausta. Usein tapaustutkimuksia luonnehtivat 1) holistinen eli kokonaisvaltainen analyysi luonnollisesti ilmenevästä tapauksesta, 2) kiinnostus sosiaaliseen prosessiin tai prosesseihin, 3) useiden erilaisten aineistojen ja menetelmien käyttö, 4) aikaisempien tutkimusten hyödyntäminen ja 5) tapauksen ja kontekstin rajan hämäryys. (Laine, Bamberg & Jokinen 2008, 9 - 10.) Tapaustutkimuksen peruslähtökohtana on tuottaa tietoa erityisistä paikkaan ja aikaan liityvistä olosuhteista, ilmiöistä, prosesseista, merkityksistä ja tiedosta. Se on tapa ymmärtää ilmiöitä ja antaa myös välineitä neuvotella siitä, millä tavoin maailman ilmiöitä pitäisi ymmärtää, tutkia ja lähestyä. Tapaustutkimus voi siis vahvistaa tutkijan ja hänen tieteenalansa tai lähestymistapansa ääntä niin tieteen kuin muunkin yhteiskunnallisen toiminnan kentällä. (Peltola 2008, 111, 124 – 125.)

Yhdysvaltalaisen laadullisen tapaustutkimuksen uranuurtajan Robert E. Staken (1995) mukaan tapaustutkimus tarkastelee usein monimutkaisia ja pitkään jatkuneita ilmiöitä ja soveltuu vastaamaan kysymyksiin miksi ja miten. Päämääränä onkin lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista. Tapaustutkijaa ajaa usein eteenpäin tunne tai alustava tieto siitä, että tapaus on jollain tavoin tärkeä, mutta lopullinen merkitys paljastuu kuitenkin vasta tutkimuksen

kuluessa. Yhteistä monille eri vuosikymmeninä tuotetuille tapaustutkimuksellisille lähestymistavoille on, että ne ovat pyrkineet kuvaamaan yhteiskuntaa tietystä näkökulmasta ja jonkin ihmisryhmän kokemuksia tulkitsemalla. (Laine & Bamberg & Jokinen 2008, 10, 16; emt., 4.)

Tapaustutkimuksen teko lähtee yleensä liikkeelle ideasta tai analyyttisestä kehyksestä, jotka perustuvat aiempiin tutkimuksiin, teoreettiseen kirjallisuuteen ja tutkijan omiin ajatuksiin. (Laine, Bamberg & Jokinen 2008, 19.) Charles Ragin (1994) on määritellyt analyyttiset kehykset systemaattisiksi ideoiden ja teorioiden hahmotelmiksi, joita tutkija kehittää helpottamaan ilmiön tarkastelua. Ragin on jaotellut analyyttiset kehykset karkeasti niiden tarkkuuden perusteella. Laadullisessa tutkimuksessa analyysikehikko voi olla hyvinkin väljä. Tällöin tutkija antaa kerätyn aineiston tuoda esiin olennaiset asiat ja tavat, joilla sitä voi analysoida. Tutkijalla on alustavia ajatuksia tutkimuksensa sisällöistä, mutta hän voi korvata niitä tutkimuksensa edetessä eteen tulevilla asioilla. (Laine, Bamberg & Jokinen 2008, 86 – 88; emt., 183, 74.)

Laadullisessa tutkimuksessa on usein käytössä aineistolähtöiset kehykset, koska tutkija ei välttämättä tiedä, mistä tapaus on tapaus, kun hän aloittaa tutkimuksen teon. Tässä tilanteessa tapaustutkimus lähtee liikkeelle usein aavistuksesta ja tutkijan tietämys aiheesta lisääntyy tutkimuksen edetessä. Aineiston osat alkavat kytkeytyä yhteen ja muodostavat synteesin usein tutkijan mielikuvien avulla. Tavallisesti mielikuvat valaisevat myös syy-yhteyksiä, vihjaavat selitykseen ja ohjaavat muutenkin tutkimusta. Ne ovat tapahtumien idealisaatioita tai ideaalityyppejä. Mielikuvat perustuvat nimenomaan tutkijan omaan aineistoon. Ideaalityyppejä voidaan käyttää myös tutkimuksen raportoinnissa. (Laine, Bamberg & Jokinen 2008, 19 – 22.)

Tapaustutkimuksen määritelmään kuuluu ajatus tutkimusasetelmasta osana todellista elämää, jossa tutkimuskohteen erottaminen kontekstistaan ei ole ollenkaan selvää. Rajaaminen on kuitenkin tapaustutkimuksessa tärkeää. On pystyttävä selvittämään, mitä kaikkea tapaustutkimuksella halutaan selittää. Tapaustutkija joutuu usein myös pohtimaan, mihin yksi tapaus riittää ja tulisiko tutkimukseen sisällyttää useampia tapauksia. (Yin 2009, 18; Laine & Peltonen 2008, 93.)

Tapaustutkimukset voidaan ryhmitellä yhden ja useamman tapauksen tutkimuksiin. Näissä molemmissa tutkimustyypeissä voidaan käyttää yhtä tai useaa analyysiyksikköä. Analyysiyksikköiden määrä riippuu tutkimuskysymyksestä. Voidaan esimerkiksi tutkia yhtä tapausta ja sen kontekstia tai tästä laajennettuna yhtä tapausta käsitellään yhdessä kontekstissa, mutta

analyysiyksiköitä on useampia. Tapauksella on aina yksi empiirinen konteksti eli sen todellinen asiayhteys, jota ei voi rajata tai määritellä tyhjentävästi. Teoreettinen konteksti puolestaan on se tieteellinen ja tutkimuksellinen konteksti, jota käytetään tutkimuksessa. Tapaustutkimus tarvitsee myös tulkintakontekstin. Sen valinnalla tutkija vastaa kysymykseen, mitä tapaus ilmentää. (Yin 2009, 29 – 33; Laine & Peltonen 2008, 94 – 95, 101.)

7.6 Tapaustutkimuksen yleistettävyys ja luotettavuus

Tapaustutkimuksessa haasteena on löytää tapoja, joilla pystytään tarttumaan tapausten tarjoamiin mahdollisuuksiin ja tekemään yleistyksiä ainutlaatuisuuden perusteella. Vaikka tapaus olisi uniikki, päämääränä ei ole ainutlaatuisuuden kuvaus sen itsensä vuoksi. Sen sijaan tarkoituksena on ilmiöiden ymmärtäminen niiden ainutlaatuisten ominaisuuksiensa ja niiden taustalla olevien asiayhteyksiensä välisenä vuoropuheluna. Vuoropuhelua voidaan toteuttaa eri tavoin, kuten vertaamalla erilaisia tapauksia keskenään tai nostamalla teoreettisen viitekehyksen avulla esiin asioita, jotka voivat olla yhteisiä laajalla ilmiökentällä. (Peltola 2008, 112; vrt. Alasuutari 2001, 241.)

Suuri osa tapaustutkimusta koskevasta kirjallisuudesta ottaa kantaa tapaustutkimuksen yleistettävyyteen. Yleistettävyys on nähty tapaustutkimuksessa ongelmana. Tämän näkökulman taustalla on ajatus, että tieteellisen tutkimuksen tavoitteena tulee aina olla tulosten tilastollinen yleistettävyys. (Peuhkuri 2008, 130 – 132.) Tapaustutkimuksessa yleistäminen tapahtuu pääsääntöisesti analyttisen yleistämisen avulla ja harvemmin tilastollisen yleistämisen kautta. Teoriaa käytetään tapaustutkimuksessa sekä koko tutkimusasetelman rakentamiseen että myöhemmin tapaustutkimuksella saatujen tulosten yleistämiseen. Tilastollinen yleistäminen on vähemmän relevantti metodi tapaustutkimuksessa, koska tapaukset eivät ole näytetapauksia eikä niitä ole valittu tutkimukseen sen vuoksi. Tapaukset antavat ennemminkin uuden kokemuksen. (Yin 2009, 38 – 40.)

Tapauksen yleisyys antaa mahdollisuuden siihen, että sen tuloksista voidaan tehdä teoreettisia johtopäätöksiä. Analyttisessä yleistämisessä yleistetään teoriaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tapaustutkimuksen empiirisiä tuloksia verrataan aiempien tutkimusten tuloksiin. Lisäksi empiirisiä tuloksia arvioidaan aiemmin esitetyistä teoreettisista näkökulmista. Tärkeää on verrata empirian ja teorian samankaltaisuuksia, ei pelkkää tapausten ulkoisten piirteiden samanlaisuutta. Menetelmät,

joiden avulla yksittäisistä tapauksista voidaan tehdä yleistyksiä, ovat esimerkiksi vertailu, mallintaminen, tyypittely ja erilaiset määrälliset menetelmät. (Peuhkuri 2008, 133 – 134.)

Tapaustutkimuksen yleistettävyyden perustuu oletukseen, että tutkimuksen kohteeksi valitulla ilmiöllä on yleinen merkitys. Tämä oletus perustuu lisäksi siihen, että puhuminen tapauksesta jonkin yleisen ilmiön heijastamana edellyttää jonkinlaisia teoreettisia esioletuksia. Tarvitaan siis jo tapausta valittaessa ja rajattaessa alustava teoreettinen näkemys siitä, mistä ilmiöstä tapaus on tapaus. Alustavat oletukset tapauksen teoreettisesta luonteesta voivat perustua joko yleisiin teorioihin tai tutkimusteorioihin. (Emt., 133.)

Tapaustutkimuksessa on teorian käytössä kädenvääntöä eri suuntausten välillä. Vedenjakajana on kysymys, pitäisikö yleistämisessä, teorioiden testauksessa tai uusien teorioiden muodostamisessa lähteä liikkeelle teoriasta käsin, jolloin puhutaan deduktiivisesta suuntauksesta, vai olisiko parempi johtaa teoria induktion eli aineiston kautta. (Emt., 134 – 135.) Toisaalta tämä kiistely on sosiologi Randy Stoeckerin (1991) mukaan perustaltaan virheellinen, koska siinä pyritään saamaan tapaustutkimus vastaamaan kvantitatiivisia tutkimuksen standardeja, mikä on Stoeckerin mukaan mahdotonta. (Emt., 92 – 93.) Empirian ja teorian vuoropuhelussa on mahdollista käyttää induktion ja deduktion lisäksi kolmattakin tapaa. Tässä tavassa analyysirunkoja muodostetaan teorian ja aineiston tuomien kysymysten avulla, ja löydöksiä on tällä tavoin helpompi havaita. (Eisenhardt 1998, 536.)

Laadullisessa tutkimuksessa osoitetaan tutkimuksen luotettavuus eli validiteetti nimenomaan tutkimusprosessin kuvailulla, jonka katsotaan helpottavan tutkimuksen itsenäistä arviointia. Prosessi kuvataan tutkimusraportissa. Tutkijan oma tieto sekä kokemus- ja arvomaailma vaikuttavat siihen, miten hän tarkastelee empiiristä aineistoaan. Tutkimusraportin katsotaankin olevan synteesi sekä tutkittavien subjektiivisista empiirisistä kokemuksista että siitä, miten tutkija liittyy niihin. (Kiviniemi 2001, 79 – 82; Grönfors 1982, 178.)

8 INNOVATIIVISUUDEN MAHDOLLISUUDET JA ESTEET SOSIAALITYÖSSÄ

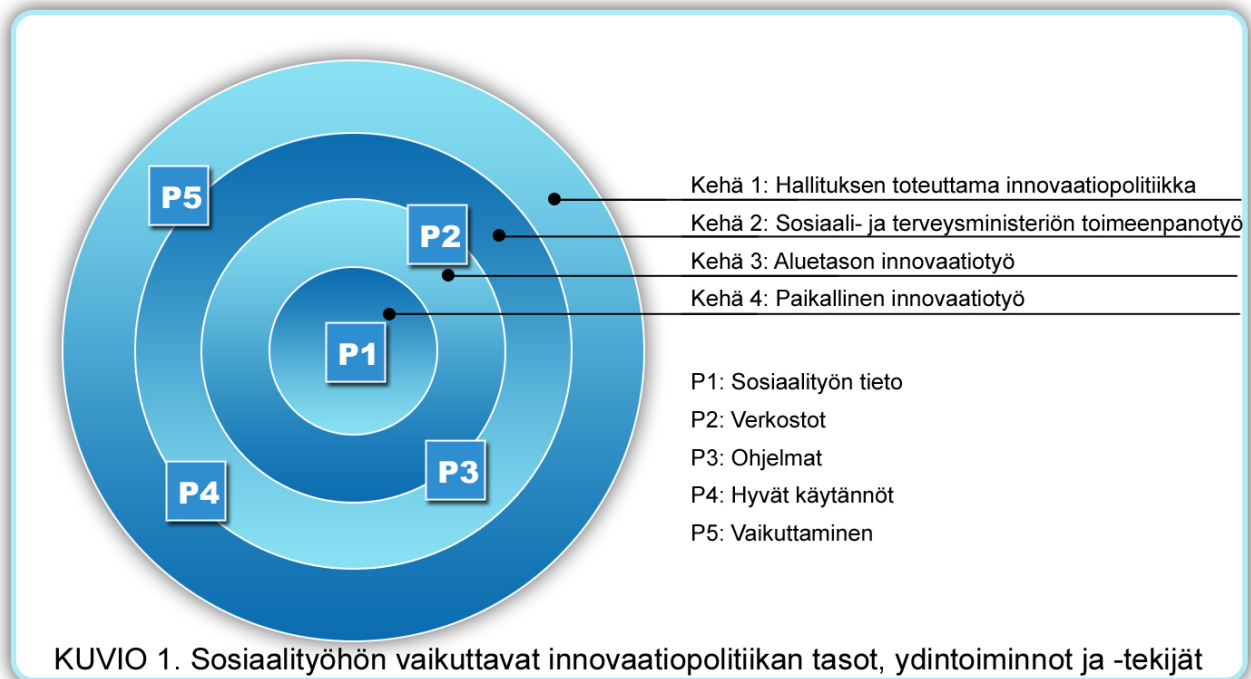
8.1 Analyttinen kehys

Pidin keskeisinä seikkoina sosiaalityön innovatiivisuuden edellytysten ja esteiden selvittämisessä sosiaalityön tiedonmuodostusta, yhteistyötä eri toimijoiden kanssa, sosiaalityön toimintaympäristöä, hyviä toimintatapoja ja työn kehittämistä. Käytin näitä seikkoja kehittämäni analyttisen kehyksen pohjana ja haastatteluteemoina.

Tieto on olennainen osa niin työn tekemistä kuin innovointiakin. Lisäksi yhdessä muiden työntekijöiden kanssa ja verkostoissa työskentelyllä on käsitykseni mukaan merkitystä tiedon muodostamisessa. Analyttisessä kehyksessäni käytin myös hyvien käytännön käsitettä. Liitin sen työssä merkitykselliseen tietoon, sen tunnistamiseen ja työn kehittämiseen. Oletin, että sosiaalityöntekijät olisivat jollakin tavoin tekemisissä Stakesin (nykyinen THL) Hyvät käytännöt -ohjelman ja sen verkostojen kanssa. Verkostoilla oli merkitystä myös siinä mielessä, että niiden kautta sosiaalityöntekijöillä voisi olla mahdollisuus vaikuttaa innovaatiopolitiikkaan, mikäli nämä verkostot toimisivat arkityön toimintaympäristöä laajemmin. Vaikuttaminen puolestaan lähentäisi innovaatiopolitiikan sisältöä ja tavoitteita paremmin sosiaalityön reunaehdot huomioiviksi. Analyttisessä kehyksessäni tärkeä sija oli kehittämisellä. Innovointi on ikään kuin kehittämisen jalostetumpi muoto, ja ilman kehittämisen edellytyksiä ei ole edellytyksiä innovoidakaan. Olennaista tässä yhteydessä oli tietää, miten kehittäminen näkyy sosiaalityön arjessa sekä miten ohjelmallinen kehittäminen kohtaa tämän arjen. Koska innovaatiot ja sosiaaliset innovaatiot ovat innovaatiopolitiikan keskiössä, oletin myös, että nämä näkyvät ja kuuluvat jollain tavoin varsinkin sosiaalityön kehittämisenä tai vähintään tietona sosiaalisen innovoinnin tavoitteista.

Muotoilin analyttisestä kehyksestäni kuvion (KUVIO 1), johon kuvasin ajatukseni siitä, mitkä ovat mielestäni sosiaalityöhön vaikuttavat innovaatiotyön tasot, ydintoiminnot ja -tekijät. Kehät ilmaisevat alueellisesti ryhmittyneitä toimijoita. Kehä 1 kuvaa hallituksen toteuttamaa innovaatiopolitiikkaa, kehä 2 sosiaali- ja terveysministeriön toimeenpanotyötä, kehä 3 aluetason innovaatiotyötä, ja sisimmässä kehässä (kehä 4) toteutuu paikallinen sosiaalitoimien ja -työntekijöiden innovaatiotyö. Innovaatiotyö sisältää kaikilla tasoilla kehittämisen. Sen

ydintoimintoina ja -tekijöinä liikkuvat kehillä P1) sosiaalityön tieto, P2) verkostot, P3) ohjelmat, P4) hyvät käytännöt ja P5) vaikuttaminen. Nämä tekijät voivat kukin liikkua kehillä joustavasti ja vapaasti, tai niiden liike pysähtyy jollekin tasolle pääsemättä siitä syystä tai toisesta eteenpäin. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden innovaatiopolitiikkaan vaikuttaminen voi edetä aluetasolle saakka, mutta ei hallituksen toteuttamaan innovaatiopolitiikkaan, jolloin vaikuttamisen kohteena olevia asioita ei oteta huomioon innovaatiopolitiikkaa laadittaessa.

Johdin analyttisestä kehiksestäni haastattelukysymykset. Seuraavassa esittelen haastatteluaineiston analyysin tulokset aihealueittain.

8.2 Sosiaalityön käyttötieto

8.2.1 Koulutus, kokemus ja lajit

Innovatiivisuuden näkökulmasta sosiaalityöntekijöiden koulutus pohja antaa hyvän perustan työssä tarvittavan tiedon haulle, käytölle ja uuden tiedon muodostamiselle. Lisäksi omaehtoinen opiskelu työn ohella tai työnantajan järjestämä koulutus vahvistaa tietopohjaa. Haastateltavien tutkintoon johtava teoreettinen koulutus on jäljitettävissä Drury-Hudsonin (1999) teoreettiseen tietoon. Se,

miten paljon työnantajan järjestämissä koulutuksissa hyödynnetään tutkimustietoa ja teoretietoa, vaihtelee todennäköisesti tilanteittain. Haastateltavat kertoivat myös, että työssä kertynyt kokemus ja elämäkokemus ovat heille tärkeitä tiedon lähteitä:

”No ainakin tietysti ensimmäinen tulee se oma pääoma, mitä on kertynyt työstä eli kokemus, mikä nyt on karttunut pikku hiljaa.” (H7)

Drury-Hudson (1999) puhuu käytännön viisaudesta. Myös Kyösti Raunio (2004) on havainnut käytännön kokemuksen merkittävyyden sosiaalityössä. Proseduurisen tiedon tärkeys sosiaalityössä tuli puolestaan esille siinä, että haastateltavat kertoivat hakevansa tietoa päätöstensä ja ratkaisujensa tueksi laeista, asetuksista, oikeuksien ennakkopäätöksistä sekä toimistokohtaisista, kuntaliitosta ja sosiaali- ja terveysministeriöstä tulevista ohjeista. Apua lakien soveltamiseen haettiin verkkosivuilta:

”jos tulee joku erityisempi kysymys, ni silloin sitä haetaan sieltä (finlexistä) ja näitten ennakkopäätösten... Lähinnä katsotaan, miten se on perusteltu.” (H9)

Lakien muutokset pakottavat sosiaalityöntekijät opettelemaan uusia säännöksiä. Varsinkin vasta vuoden voimassa ollut uutta lastensuojelulakia pidettiin vielä outona, ja useat haastateltavat mainitsivat tarpeen tutustua sen säädöksiin tämän tästä.

8.2.2 Kollegat ja verkostot

Aineiston perusteella voi sanoa sosiaalityössä olevan hyvät edellytykset yhteisvoimin tuotettuihin innovaatioihin. Useimmat haastateltavat arvioivat kollegoiden olevan heidän parhaita tiedon lähteitään:

”Ihan paras tiedon lähde olis, jos tossa vieressä olis jo kauan työtä tehnyt kollega.. Joku semmonen, joka osaa sen esittää sillä tavalla...vähän niinkun pureskeltuna jo ja niinkun siihen tiettyyn tilanteeseen sopiva.” (H6)

Työyhteisöissä ratkaistiin yhdessä kollegoiden kanssa vaikeita asiakastilanteita. Tämän koettiin vahvistavan sosiaalityön tietämystä erityisesti:

”Käytännön työ on tietysti aina se, et mitä tulee näit uusii tilanteit eteen. Niitä kun käydään läpitte, niin niitten kautta.” (H4)

Myös naapurikunnista saatettiin tiedustella, miten toiset kunnat ovat toimineet vastaavassa tilanteessa:

”...lähetetään sähköpostiin Satakunna alueen kuntiin, et miten teillä joku asia tehdään...” (H5)

Haastateltavat mainitsivat lukuisia verkostoja, joissa he työskentelivät, kuten koulujen oppilashuoltoryhmät, terveyskeskuksen asiakasyhteistyöryhmä ja työvoimatoimiston yhteistapaamiset. Verkostot toimivat pääosin omassa kunnassa. Mielenterveysasiakkaiden yhteistyöverkostot laajenivat myös oman kunnan ulkopuolelle hoitoyksiköiden sijainnin mukaan. Sosiaalityötä tekevät tapasivat myös omissa ammatillisissa vertaisryhmissään, joihin osallistuivat lähikuntien vastaavissa tehtävissä toimivat. Ryhmissä vaihdettiin tietoa työn tueksi ja käsiteltiin asioita yhdessä:

”Yhteisiä tapaamisaikoja, jolloin käsitellään niitten asiakkaitten asioita ja kuulumisia, mitkä on sitten molemmille tahoille yhteisiä. Sellaista tilanteitten ja kuulumisten vaihtoa...” (H1)

Yleisenä piirteenä vastauksissa tuli esille se, että yhteistyö muiden kanssa on lisääntynyt. Muita enemmän yksin työskentelivät johtava sosiaalityöntekijä, pääosin toimeentulotukiasioita käsittelevä ja yksin kunnassa sosiaalityöntekijöinä toimivat työntekijät. Yhteistyö muiden kanssa vaihteli siis toimenkuvan ja myös päivän mukaan, mutta enemmän työtä tehtiin kuitenkin itsenäisesti kuin muiden kanssa. Verkostotyötä oman toimiston ulkopuolella tehtiin silti ja lisäksi kollegat koettiin tärkeiksi, kun pohdittiin ratkaisuja asiakastilanteisiin. Eila Kihlmanin (2004, 74 – 76) näkemys siitä, että verkostoissa tehtävä työ on paljon mielekkäämpää, tuloksellisempaa ja asiakaslähtöisempää kuin ketjutettu työ, kiteytyi yhden haastateltavan vastauksessa:

”...missä saan eniten aikaan on yleensä tämmöset asiakaspalaverit, jossa on asiantuntijaryhmää enemmänkin mukana, ettei vaan minä yhtenä työntekijänä, ja jossa asiakkaallakin on mahdollisuus tuoda siihen mukaan omaks tuekseen, joka aika harvon kyllä tapahtuu, mutta oikeestaan ne on niitä, missä saadaan eniten aikaseks kuitenkin. Asiakkaan tilanne pystytään niinko kartottaan, ja sitten siin on se, et

asiakas sitoutuu siihen myös paljon helpommin, kun sitten jos mä tässä vaan kaksin asiakkaan kans yritän sitä hoitaa.” (H7)

Tuttujen kanssa koettiin olevan helpompaa tehdä yhteistyötä. Useiden osallistujien muodostamissa ryhmissä toimintatapojen yhdistäminen koettiin kuitenkin vaikeaksi.

”No kun toisensa tuntee, sit on helpompi ottaa puhelimellakin yhteyttä, vaikka se ei oookkaan sit se palaveri, jossa istutaan yhdessä. Se on kans siinä se yks tärkeä asia, et on helppo kysyä, konsultoida toista, kun kasvot on tutut.” (H7)

”No se riippuu, kui tuttu se on se toinen osapuoli ja muut, et totta kai se on iso.. isossa ryhmässä, mis on monia, monelta taholta niit ammattilaisii, saattaa ol kymmenkunta ylikä näitä toimijoita, on näit moniammatillisii ihmisii yhdessä ja sit, ko siin sovitat yhteen niit toimintatapoja ja kaikkee ni se ei kyl todellakaa ol helppoo, et iha henkilökohtasesti aatelle mun on kauhee helppo tehr työvoimatoimiston kans yhteistyötä, koska se on niin tuttu alue mulle.. Et siinä aika hyvin menee yksiiin niinku ne asiat, mut ain se ei oo yht helppoo.” (H2)

8.2.3 Hiljainen tieto

Aineistossa tuli esille joitakin vastauksia, joissa haastateltava sanoi, että on tehnyt niin kauan tätä työtä, ettei oikein pysty erittelemään ajatuksiaan. Kuitenkin haastateltavat kuvailivat monipuolisesti eri lähteitä, joista heidän työssään käyttämänsä tieto muodostuu. Raunio (2004) on korostanut reflektiivistä tiedon muodostusta sosiaalityössä. Aineistossa reflektio tuli useasti esille. Myös sanoja hiljainen tieto ja intuitio käytettiin:

”...että miten se tieto kerätään ni kyl mä sanosin, et intuitio on varmaan kaikkein tärkein.” (H8)

Sosiaalityössä innovatiivisuutta tukee vahva koulutus pohja ja sen tuoma tieto sekä taito etsiä ja käyttää tietoa. Lisäksi muutokset lainsäädännössä pakottavat sekä uuden oppimiseen että tiedolliseen valveutuneisuuteen: on pohdittava ratkaisuja muuttuneiden lakien puitteissa. Myös asiakkaat ja heidän tukiverkkonsa ovat osa sosiaalityön tiedon muodostusta. Sosiaalityöntekijät

ovat tietoisia hiljaisesta tiedosta ja reflektoivat tiedollista perustaansa syvällisesti. Tämän voi sanoa olevan hedelmällinen pohja innovatiivisuudelle.

Haastateltavat tekevät työtään sekä yksin että yhdessä muiden työntekijöiden kanssa ja verkostoissa. Yhdessä tekeminen koetaan erityisen innostavaksi ja tuloksia tuottavaksi. Kun vielä muut työntekijät koetaan parhaaksi tiedonlähteeksi, ovat edellytykset hyvät erilaisen tiedon, kokemuksen ja näkemysten yhdistämiselle ja uuden luomiselle. Jonkinlaisena rajoitteena innovatiivisuuden näkökulmasta ovat verkostojen paikallisuus ja homogeenisuus. Paikallisuuden ylittäviä verkostoja on verrattain vähän, tuskin ollenkaan. Verkostojen ulottumista laajemmin alueellisiin ja kansallisen tason verkostoihin ei aineistossa esiintynyt. Tuttuus ei sinänsä sulje pois sitä, että toimijoilla olisi erilaisia näkökulmia. Innovaatioiden tuottamisen näkökulmasta kysymystä herättää kuitenkin se, miten paljon sosiaalityössä ollaan tekemisissä myös substanssiltaan hieman vieraampien verkostojen kanssa, jotka voisivat tuoda uusia näkökulmia sosiaalityöhön. Entä mitkä tekijät organisaatioiden sosiaalisissa verkostoissa altistavat yksilöitä ja ryhmiä uusille ajattelu- ja toimintatavoille sekä luovuudelle (vrt. Pirttilä & Nikkilä 2007, 74)? Parhaat edellytykset innovaatioille voidaan sanoa olevan myös ammatillisissa rajapinnoissa. Nyt yhteistyötä tekevät näyttävät olevan pääosin sosiaali- ja terveystalalta.

8.3 Sosiaalityön toimintaympäristö

8.3.1 Lait työn rajaajina

Tapauksessa erottuvat sosiaalityön toimintaympäristöstä aihekokonaisuudet, jotka toisaalta haastavat sosiaalityöntekijät innovatiivisuuteen, mutta toisaalta rajoittavat sellaista. Haastateltavilla oli kokemuksia siitä, että työ on ohjeistettua ja heillä on velvollisuus osata muuttuneet lait ja säännöt. ”Joka asialle” koettiin olevan jonkinlainen ohje. Tiukan normiohjauksen lisäksi työnteossa on toisaalta sijaa myös autonomisuudelle:

”Toisaalta se luo aika turvallisen rakenteen toimimiselle. Se on aika selkeästi normitettua, mutta sitten on tietysti se hyvä puoli, että asiakkaan sää voit kohdata ihan niin empaattisesti tai epäempaattisesti kuin sää pystyt, että sillailailla se luo semmosta tiettyä. Se on semmosta, jota kukaan ei säätele, kunhan sä teet sen laillisesti, et se on niinkun, toisaalta on määräaikoja paljon ja toisaalta normitusta

aika paljon tässä työssä, jotka määrää.. miten joitakin päätöksiä pitää tehdä, jotta asiakkaitten tasapuolisuus ja muut tämmöset toteutuis, mutta sit tää työn tekemisen tapa, ni se on sitten kuitenkin aika paljon omissa käsissä.” (H9)

Autonomisuuteen liittyi myös lakien soveltaminen, joka teki työstä osittain entistä vaikeampaa:

”Siis se häilyvyys antaa tavallaan tilaa sille työlle mutta tavallaan se sitten tekeekin siitä vaikeempaa. Sitten ei olekaan sanottu niin suoraan, siis sillä tavalla, et sit pitää miettiä ja pohtia sitä, että tuleeko tässä varmasti tasapuolisuus sitten kaikkia kohtaan...” (H6)

Lait luovat sosiaalityölle raamit, mutta myös tilan autonomisuudelle, jolla on yhteytensä innovatiiviseen työotteeseen. Autonomialla voidaan tarkoittaa sekä autonomista työn hallintaa että sitä tapaa, jolla yksilö oppii asioita ja tuottaa uutta tietoa. Antti Kauppi (2004) kuvaa reflektiivistä oppimisen teoriaa, joka perustuu kognitiivisiin ja konstruktivisiin oppimisteorioihin. Niissä keskeisiä ovat yksilön omat oppimisen, ilmiöiden tutkimisen ja ongelmanratkaisun tyyli ja strategiat. Lisäksi oppijan aikaisempi tieto- ja kokemuserusta ovat keskeisiä oppimisen kannalta. Tapa viittaa käytäntöä tutkivaan ja uutta tietoa luovaan toimintaan. (Emt., 204.) Tällaista reflektiiviseen oppimiseen liittyvää tiedon prosessointitaitoa tarvitaan innovaatioiden tuottamisessa (Vesterinen 2005, 143). Reflektiivistä oppimista voidaan tukea muun muassa tukemalla autonomista ongelmanratkaisua (Manka 2006, 188 – 192; Kinnunen 2005, 125 – 126; Brown ym. 1989, 33 – 34.)

8.3.2 Asiakslähtöisyys

Sosiaalityön perusedellytyksiä on, että se ymmärtää asiakkaiden arkea ja ongelmiin vaikuttavia tekijöitä. Asiakslähtöisyys on periaatteena syvällä sosiaalityötä tekevien arvoissa:

”...pystys miettii et miltä missäki kohtaa asiakkaast tuntuu, et pystys antaa semmost palveluu, et asiakas ymmärtää mistä puhutaan, mistä on kyse. Muistaa sen, et on asiakasta varten kuitenkin tääl.” (H1)

Asiakastyö ei toimi aina suunnitellusti. Asiakslähtöisyys vaatiikin reagoimaan muuttuviin tilanteisiin ja olemaan joustava. Tilanteen huomioiminen asiakkaan edun kannalta tuli esille esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

”...mein pitäs tehdä niitä audit -testejä, päihdeongelmaisten testejä.. niin olin sopinut, että me tehdään se tällä viikolla.. Sitten mä totesin, että sv-päiväraha oli hakematta ja se vaikuttaa nyt enempi tähän kokonaistilanteeseen kuin yks testi, ni mä sanoin että ei tehdä sitä tänään, vaan tehdään se ens kerralla. Että koska se on nyt oleellisempi asia saada se päiväraha pyörimään kuin se testi.” (H9)

”Tää on sikäli hankalaa työtä, että kun tää on aikalailla ennalta-arvaamatonta, että esimerkiks joku lastensuojelutilanne.. Kun se tulee, ni se niinku totaalisesti vie monta päivää ne asioitten tekemiset siinä, että täytyy pystyä siirtämään kaikki muu sivuun.” (H9)

Asiakslähtöisyyteen sisältyy sosiaalityössä myös asiakkaitten voimavarojen löytäminen ja niiden käytön tukeminen. Sosiaalityöntekijän innovatiivisuuden haastaa muun muassa se, että hän joutuu alati arvioimaan antamansa tuen määrää ja asiakkaan omaa jaksamista. Asiakastyön ”kuningasajatus” kiteytyykin seuraavassa kuvauksessa:

”...jokainen asia, missä asiakas huomaa, että hei mä pystyn tekemään jonkun asian, mä pääsin jonkun asian itse eteenpäin, että mua ei koko ajan vain käskytetä, eikä tuupita... ja tunsin jotain iloa siitä, löysin ittestäni jonkun voiman tehdä jotain ni se on aina jotain semmonen hieno hetki. Ne asiakkaassa olevat resurssit mun mielestäni pitäs.. saada jollain lailla käyntiin että me ei oltais aina yhtä tiiviissä käsikynkässä asiakkaan kanssa vuodesta toiseen, vaan että me ymmärrettäs irrottaa ja me ymmärrettäs tukee sillon kun tarvitaan, että se olis sillai. Se on asiakastyössä sanotaanko semmonen kuningasajatus.” (H9)

Asiakslähtöisyys haastaa koko ajan sosiaalityöntekijän taitoja ja luovuutta, jotta hän löytäisi sopivat väylät asiakkaan voimaantumiseen. Vaikeutta lisää se, että jokaisen asiakkaan tilanne on erilainen ja elämäntilanteet ovat pääosin sosiaalityössä hyvin mutkikkaita. Tämä asetelma pakottaa sosiaalityöntekijän etsimään uusia ratkaisuja kunkin asiakkaan tilanteen helpottamiseksi. Sosiaalityössä näyttää olevan tarvetta innovatiivisuudelle monella tavalla.

8.3.3 Kiire ja arvostuksen puute

Haastateltavat kertoivat pitävänsä toimintaympäristön ristiriitaisena, koska teoria ja tavoitteet ja toisaalta arkitodellisuus eivät pääse kohtaamaan liian niukkojen resurssien vuoksi. Eräs haastateltava pohti, että ei ehkä ymmärretä, mitä paljo työ sosiaalityössä tarkoittaa:

”Pitää tietys ajas saar tehtyy päätökset ja tuntuu, et kuitenkin töitä on ihan hirveesti ja koko ajan tuntuu vaan, et joku huohottaa niskaan, et on semmonen olo et apua. Apua et ei ehdi millään tehd kaikkee. Jotenkin must tuntu, et tietysti tää on semmonen alue, et on vaikee ymmärtää semmosen, mikä ei oo niinko tätä työtä tehny. Mut tuol ylemmillä tahoilla ei sitä ehkä ihan ymmärretä, et mitä se sit tarkottaa esimerkiks kun sanotaan, et meil on niin paljon töitä, et me ei pystyt tekemään ni ei se tunnu eres rautalangast vääntämäl menevän perille...” (H5)

Toisaalla hän kuvaili, miten itse kiire näkyy työssä:

”...kalenteri on ihan täynnä ja tuntuu, et johonki palaveriinkaa ei ehdi valmistautumaan niin harmittaa etukäteen, ku aattelee, et ne ihmiset, jotka siel palaveris o, niin ne odottaa.. On esimerkiks sovittu kaks kuukaut aikasemmin, et se palaveri pidetään sillon. Sitten ne ihmiset, jotka siel on, niil on kauheet kysymyslistat ja sää hyvä ku muistat niitten ihmisten nimet, kun olet tulossa just jostain toisesta palaverista.” (H5)

Aineistossa kuvailtujen kokemusten perusteella kiire vaikuttaa siltä, että se voisi estää kaiken innovatiivisuuden sosiaalityössä. Miten työntekijä, joka kiiruhtaa tapaamisesta toiseen ehtimättä valmistautua tilanteisiin, voisi löytää aikaa esimerkiksi siihen pohdintaan, miten tekisi asioita toisin? Työ vaikuttaa ennemminkin selviytymiseltä töistä ja tapaamisista, jotka ovat tulleet sosiaalityöntekijän tehtäviksi. Ehdotukset innovatiivisten ratkaisujen löytymisestä paineen ja pakon edessä lienevät loukkaavia.

Edellisissä vastauksissa tuli kiireen lisäksi esille, että ”ylemmillä tahoilla” ei aina ymmärretä sosiaalityön tarpeita. Puhe liittyy myös sosiaalityön arvostukseen. Eräs haastateltava pohti sosiaalityön arvostusta seuraavista näkökulmista:

”Meidän toimintaympäristön arvostus näkyy täs palkkauksessa ja sillai. Mä muistan, kun joskus joku kysy.. yks asiakas, mä sanoin kuule tähäki vaaditaan maisterikoulutus, et tämmöst hommaa voi tehdä. No minkä takia sä oot vaan sosiaalityöntekijä. Musta se kuvas kauheesti sitä, että jos niinku ajattelee, että mikä koulutus vaaditaan, niin et jos jollekin juristille tälleen menee sanomaan, et miks sää sit oot vaan käräjätuomari. Ei kukaan niinko sillai mee sanomaan, mutta tää työntekijä nimitys tässä varmaan kans on vähän semmonen...” (H8)

Haastateltava kiteytti ajatuksensa sosiaalityön arvostuksesta seuraavasti:

”En mä tie, ansaitseeko se mitään arvostusta niin että voiko sanoo, että se on aliarvostavaa, mutta se ei ole arvostava.” (H8)

Edellä kuvailtu puhe liittyy innovatiivisuuteen sekin. Miksi kukaan haluaisi innovoida työssä, jota ei arvosteta? Tapauksessa tulevat esiin kokemukset siitä, että asiakkaat ja ”ylemmillä tahoilla” olevat eivät ymmärrä tai arvosta sosiaalityötä. Niin innovatiivisuuden kuin myös esimerkiksi työssä jaksamisen kannalta olennaista on varsinkin se, miten sosiaalityöntekijät itse arvostavat työtään. Yleinen vaikutelma haastatteluissa on, että sosiaalityöntekijät kuitenkin itse arvostavat työtään. Sosiaalityössä koettava kiire ja sosiaalityön mahdollinen arvostuksen puute ovat monisyisiä seikkoja. Kiire ei välttämättä johdu arvostuksen puutteesta, mutta niillä voi olla yhteytensä. Mikäli ”ylemmät tahot” eivät todellisuudessa arvosta sosiaalityötä, se näkyy mitä ilmeisimmin myös niin, että resursseja ohjataan mieluummin muualle kuin sosiaalityöhön.

8.4 Työn kehittäminen

8.4.1 Kehittämisen nykytila

Kiire näkyi niin edellä esitellyissä kokemuksissa sosiaalityön toimintaympäristöstä kuin myös sen vaikutuksista työn kehittämiseen, jota tarkastelen seuraavassa. Haastateltavat halusivat kehittää työtään, mutta kiireen koettiin vievän mahdollisuudet siltä. Toisaalta todettiin, että kehittämiseen käytetyn ajan saisi tavallaan takaisin parempina työmenetelminä. Mikäli sitä koettiin voitavan tehdä, se jakaantui arkipäivän kehittämiseen ja erityisiin kehittämistilanteisiin, joista esimerkkinä

ovat kehittämisprojektit. Suunnitelmallista kehittämistyötä ei koettu tällä hetkellä tehtävän. Kehittämisen jääminen taka-alalle todentuu muun muassa näin:

”...täl hetkellä meil on niin paljon kaikkee muuta menossa, et varmaan sen ihan perustyön kehittäminen on vähän niin kun jääny...” (H1)

Jotta sosiaalityössä saataisiin aikaa kehittämiseen, se vaatisi haastateltavien mukaan sitä, että sosiaalityötä arvostettaisiin ja tarve lisätyöntekijöihin tunnustettaisiin. Kehittämisen yhteyteen liitettiin myös palkkaus. Siinä nähtiin olevan kehitettävää, ja vaikka palkan todettiin viime vuosina nousseen, kerrottiin työn olevan edelleen vaativuuteensa nähden alipalkattua. Lisäksi uusien työntekijöiden saannin katsottiin riippuvan sosiaalityön vetovoimaisuudesta. Resursseja pohdittiin saatavan lisää pätevyysvaatimuksia paremmin kohdentamalla:

”..resurssikysymystä täytyy miettiä, tavallaan just niitä pätevyksiäkin, et mitä tehtäviä on semmosia, mihin oikeesti tarvitaan sitä sosiaalityöntekijän pätevyyttä ja mitä tehtäviä ois niitä, et vois olla toisenlainen koulutus, et voisko sillä niinko saada jotain muutosta tähän meidän kauheeseen työpaineeseen tai tämmöseen, et jotenki sitä pitäis kehittää. Et miten sitä työtä saatas jaettuu jotenkin tasasemmin taikka eri tavalla niinko nyt ainakaa tällai, ko me ei saada tähän työhön.. pätevi..” (H3)

Kehittämisen mahdollisuuksien lisääntyminen liittyi kiireen vähentämiseen. Auki olleita sosiaalityöntekijän virkoja ei ollut saatu täytettyä päteville työntekijöillä, ja määräaikaaisuudet johtivat työntekijöiden vaihtumisiin, lukuisiin perehdytyksiin ja epävarman tilan jatkumiseen. Määräaikaaisuuksien vuoksi kukaan ei voinut olla varma, jatkaako entinen työntekijä vai tuleeko tilalle uusi. Kyse on muun muassa työn organisoinnista. Mikäli työn kehittämiseksi ja sitä kautta innovoinnille voisi olla mahdollisuuksia, työn perustan ja organisoinnin tulisi olla hyvin toimivia (ks. Alasoini 2004, 9 – 14).

Koska kehittämiseksi ei ole aikaa työpäivän sisällä, sitä tehdään työajan ulkopuolella. Se, että kehittäminen täytyy tehdä työajan ulkopuolella, kertoo monesta asiasta, kuten työn ylikuormasta. Se voi kertoa myös siitä, että kehittäminen ei kuulu toimenkuvaan. Tarvetta Heinosen (2007, 8 – 9, 22) peräänkuuluttamalle sosiaalityöntekijöiden toimenkuvan uudentamiselle näyttää siis olevan:

”...koskaan ei pysty kehittämään työtä sillai, et siihen sais jonkun oman ajan. Et se tuntuu se täytyy aina tehdä sitten ekstrana siis jotenki, ku meil on kuitenkin ne tietyt asiat, mitkä meen täytyy hoitaa.. et se menee tai joudutaan tekeen se (kehittäminen) työajan ulkopuolella...” (H5)

Toisaalta kehittäminen voi lomittua osaksi muuta työtä, kuten seuraavassa tulee esille:

”En mä usko, että sitä tekee tekemällä. Se tulee siinä työn ohessa. Tuskin sitä sillä tavalla edes noteeraa, et tää nyt olisi jotain kehittämistä. Kai se on semmonen omien työtapojen muokkaaminen myöskin pikku hiljaa.” (H7)

Ajankohtaiset asiat, kuten uusi lastensuojelulaki, nähtiin kehittämisen välineenä:

”Kun mä ajattelin lastensuojelulakia.. Se pyrkii standardeihin ja joihinkin semmosiin näin nää menetelmät, että tulee ottaa nämä huomioon, edetään näin ja.. ja niinkun sillä tavalla, ettei se jää niin paljon semmoseks mössöks. Et se erittelee, auttaa erittelemään sitä, että mikä täs on semmosta, mihin pitäis puuttua, mitä pitäis parantaa. Et ennen se oli varmaan aika paljon enemmän semmosta, että nyt on jotain pielessä, mutta mitä on pielessä.” (H8)

Niin ikään toinen ajankohtainen seikka eli kuntaliitosprosessi oli kehittämisen moottori. Toisaalta sen nähtiin vievän myös aikaa itse kehittämiseltä. Sen myönteisenä piirteenä kerrottiin seuraavaa:

”...kyl tää on tietynlaista työn kehittämistä ja kehittymistä, et meil on nyt kuntaliitoksen myötä tullu uudet ohjelmat ja kaikkii tälläsii ja siel on semmosii uusii hyvii juttui, mitä meil ei oo ollu...” (H5)

Kehittämistä jouduttivat myös koulutustilaisuudet:

”Se tulee jotenkin, useimmiten se idea hyppää jostain koulutuksesta tai jostain ulkopuolelta.” (H9)

Pitkän työkokemuksen koettiin vähentävän innostusta kehittämiseen. Innottomuuden tunne katsottiin iästä johtuvaksi, vaikkakaan näin eivät kertoneet kaikki pitkään kyseisenlaista työtä tehneet. Kuten Raija Julkunen (2003b) on tutkimuksessaan huomannut, saattavat verrattain

nuoretkin pitää väsymistä iästä johtuvana. Fyysinen väsyminen perustellaan oman ikääntymisen tuomalla fyysisellä heikkenemisellä. Välttämättä ei tunnisteta, että myös työ on muuttunut – yleensä raskaampaan suuntaan, ja iästä riippumatta väsyminen on luonnollista. (Emt. 158 – 159.) Haastateltavan havainto, että työn helpottaessa tulee ajatelleeksi, että töitä voisi tehdä toisinkin, kertonee Julkusen esille ottamasta ilmiöstä:

”Että kyllä se valitettavaa on, että kuitenkin näillä vuosikymmenillä ja näillä työkokemuksella se innostus tuppaa lähinnä olemaan sillälaila, että se on aika harvinaista. Nuorempana sitä muistaa kyl olevansa enempi innostunu sillai työn kehittämisestä ja sitten on se, että joku semmonen, kun tulee joku aika, että huomaa, että on niinkun väljää tässä. Ei oo nää pakolliset päivittäiset rutiinit, määrääkarutiinit, ni silloin aattelee, että tään vois tehdä ihan toisinkin.” (H9)

Uusien menetelmien^{*} katsottiin myös tuovan kehitystä työhön. Niinpä vastaajat toivoivat saavansa sosiaalityöhön uudenlaisia menetelmiä. Lisäksi toiveena oli, että ei kehitettäisi vain kehittämisen vuoksi, vaan ”kehitys” saataisiin työvälineeksi kentälle:

”...miten ne sit hyvät käytännöt tai teoriassa luodut hyvät käytännöt, miten ne oikeesti pystytään käytännös toteuttaa..mimmoset toimintatavat ja mikä on vaikuttavaa työtä ja muuta mut et miten se sit oikeesti saadaan käytäntöön siirrettyä...” (H1)

”...on kehittämisyksiköitä, on ihmisiä joitten työ on kehittää ni sitten se, että miten se saadaan tänne meikäläisille se kehitys. Se on tärkeetä, ettei kehitetä kehittämisen takia, vaan niin, että siitä oikeesti tulee sitten. Se saadaan työvälineeks kentälle niille tekijöille se kehittäminen.” (H6)

Työn kehittäminen tapahtuu aineiston perusteella sekä työn lomassa että erityisissä tilanteissa. Sosiaalityön kehittämisen tilaisuus voi tulla sosiaalityöstä käsin, kuten lainsäädännön muutoksesta tai koulutuksesta. Toisaalta se voi saada tilaisuuden myös toiminnallisista muutoksista, joita tuovat esimerkiksi kuntaliitosprosessit. Samat asiat voivat olla kehittämisen mahdollistajia mutta toisaalta myös sen estäjiä niin, että tilaa kehittämiseen ei tunnu riittävän.

^{*} Sosiaalityössä asiakastyön menetelmiä voivat olla esimerkiksi ratkaisukeskeinen työote, verkostotyö ja NLP (Rostila 2001, 8). Menetelmät sijoittuvat sosiaalityön toimintatapoihin, jotka Jorma Sipilän (1989) mukaan ovat byrokraatiatyö, palvelutyö ja psykososiaalinen työ (emt., 213, 237).

Kehittämiseen liitettiin hyvin monenlaisia asioita. Esille tuli myös palkkaus ja sen koettu heikkous työn vaativuuteen nähden. Palkkaus ja erilaiset kannusteet ovat esillä myös innovaatioihin kannustavina tekijöinä (esim. Aaltio 2005, 83 – 84). Erityisesti julkisella sektorilla määrälliset tulostavoitteet, tulosseuranta ja tuloksellisuuteen sidottu palkkaus ovat erittäin hankalia toteuttaa (Lehto 2007, 104). Sosiaalityössä kannusteet tuskin voivat perustua esimerkiksi siihen, kuinka suurta määrää asiakkaita pystyy palvelemaan tietyssä ajassa tai kuinka nopeasti saa asiakkaan tilanteen parantumaan. Asiakkaiden tasa-arvoinen palveleminen on sosiaalityön perusajatuksia. Kannuste ei saa johtaa siihen, että helpoimmin palveltavat asiakkaat olisivat palvelussa etusijalla.

Niin ikään ikä ja sen mahdolliset vaikutukset kehittämistyöhön olivat esillä. Peilattuani asiaa Julkusen huomioihin sanoisin ennemminkin niin, että iällä on vaikutusta kehittämiseen ja innovatiiviseen työotteeseen siinä missä muillakin tekijöillä. Kuitenkin minkä ikäisenä tahansa on mahdollista olla innostunut työnsä kehittämisestä. Innostus edellyttää muun muassa, että työ on kohtuullisen hyvin organisoitu, se on tasapainossa työntekijän voimavaroihin nähden ja työntekijä on sitoutunut työhönsä (esim. Kinnunen 2005, 123 – 125). Jotta työntekijä jaksaisi työssään ja hänen intonsa ja motivaationsa säilyisi läpi vuosikymmenien, ”on tärkeää, että oppimisen ja kehittämisen liekki roihuaa voimakkaana ilman sammumisen uhkaa” (emt., 123).

Työn kehittämisen ja innovatiivisen työotteen kannalta on huomionarvoista, että haastateltavilla näytti olevan tiedossa sosiaalisen innovaation ja innovoinnin juoni. Nekin, jotka aloittivat vastauksensa, etteivät oikein tiedä, mitä sosiaalinen innovaatio voisi tarkoittaa, muotoilivat tietämättömyydestään määritelmiä sivuavia vastauksia. Vaikka sosiaalisen innovaation tai innovoinnin käsitteet eivät olleet aineiston perusteella mukana työkäytännöissä, haastateltavat ovat kuitenkin jäljillä niiden merkityksestä esimerkiksi viestimien kautta:

”No se tuo mulle siis tämmöse kehittämisenäkökulman et pitäis olla uusia, uudenlaisia ideoita, jota vois soveltaa sitten käytäntöön eli pitää aina luoda uutta ja toimivampaa eikä tyytyä vanhaan ja tuttuun ja turvalliseen et eikö ne innovaatiot siihen kehittämiseen liity. Sosiaalityös sitä tarvitaa yht lail ko missä tahansa muualla jos ei enemmänki.” (H2)

”Mä en tiedä ihan oikeesti, mitä se yhtäänkään tarkoittaa, mitä on sosiaalinen innovaatio, mut mä ajattelen... no taas se avoimuus tulee mut jotenkin semmosta, että ei ajateltas ehkä niin ahtaasti, vaan annettas asiat ensin lentää ja mietittäs ihan

kaikkei, miten ihan uudella (tavalla) voitais tehdä ja auttaa ja toimia ja sitten tietysti sieltä tultas vähän niinkun realismiin takasin.. jostain semmost uutta intoo mikä nyt tässä unohtuu puurtaessa. Semmosta tarvittas aikataavalla uudenlaisia ajatusmaailmoja ja -kuvioita siitä, miten vois lähteä liikkeelle.” (H6)

”...sosiaalinen innovaatio on joku uusi, ihmeellinen tai sellainen keksintö, idea, joka lisää ihmisten sosiaalista hyvinvointia ja joku sellainen idea, joka oleellisella tavalla olisi nykykäytännölle parempi vaihtoehto...” (H9)

Haastateltavista ei yksikään esittänyt kielteisiä näkemyksiä sosiaalisesta innovaatiosta. He liittivät sosiaalisen innovaation käsitteeseen niin uudet ajatukset ja muutoksen kuin kehittämisenkin. Haastateltavien innovaatioista antamat kuvaukset vahvistivat jo aiemmin tullutta käsitystäni, että haastateltavat suhtautuvat myönteisesti kehittämistyöhön. Tältä osin innovatiivisella politiikalla on mahdollisuudet toteutua.

8.4.2 Hyvät käytännöt -ohjelma

Aineistossa olivat esillä hyvät käytännöt yleisellä tasolla; ne näkyivät lisäksi kysymyksessäni. Otaksuin innovaatiopolitiikan toteutumisen näkyvän sosiaalityöntekijöiden osallistumisena tavalla tai toisella Hyvät käytännöt -ohjelmaan (ks. edellä luku 4.5.1 Stakes hyvien käytäntöjen levittäjänä sosiaalialalla). Perusteet oletukselleni löytyvät Hyvät käytännöt -ohjelman loppuraportista: Stakesin valtakunnallisena tehtävänä kyseisessä ohjelmassa oli edesauttaa hyvien käytäntöjen luomista, tukea valtakunnallisten, alueellisten ja paikallisten verkostojen syntymistä, koota ja levittää tietoa hyvistä käytännöistä sekä luoda toimiva ja pysyvä rakenne hyvien käytäntöjen luomiselle ja levittämiselle (Korhonen & Julkunen 2007, 6). Yksi haastateltava kertoi seuraavansa Stakesin tiedotuksia. Toinen oli työn ohella tekemänsä tutkinnon aikana käynyt Stakesin verkkosivuilla:

”...mä kävin kattoo mitä siel on kaikkea menossa ja sen nimen oon nähnyt siellä et on tämmönen Hyvien käytäntöjen -projekti menossa tai hanke, et en oo käyttäny muute sitä tai tutustunu.” (H3)

”En usko, et mä olen ollut. Kyl mä Stakesia seuraan, noita tiedotuksia, mutta... Onks se joku erityinen?” (H7)

Muut haastateltavat eivät kertoneet käyttävänsä Stakesin verkkosivuja. Tosin tiedon lähteenä mainittiin Sosiaaliportin verkkosivustot, jotka ovat Stakesin ylläpitämiä. Maininnat eivät liittyneet Hyvien käytäntöjen -ohjelmaan, vaan Sosiaaliportin sivuilla käytiin lukemassa muun muassa lastensuojelun käsikirjaa. Aineiston perusteella Stakesin Hyvät käytännöt -ohjelma ei ollut tavoittanut haastateltaviani.

8.4.3 Remontti-hanke

Remontti-hanke on Hyvät käytännöt -ohjelman tavoin yksi sosiaali- ja terveysministeriön toimista, joilla se toimeenpanee Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja aiemmin Stakesin avulla hallituksen tavoitteita. Hallituksen strategiaa ja innovaatiopoliittista selontekoa lukiessaan ymmärtää, että niillä tavoitellaan innovatiivisuutta yhteiskuntamme kaikilla tasoilla. Tämän perusteella myös hallitustavoitteiden toimeenpanon tulisi tukea innovatiivisuutta toimeenpanon kohteissa, kuten tapauksessani Pyhäjärvisseudun sosiaalityössä.

Pyhäjärvisseudulla oli alkamassa Remontti-hanke, joka saa rahoituksensa Kaste-ohjelmasta (ks.edellä luku 4.1. Sosiaali- ja terveysministeriön toimeenpanotehtävät). Hanke kuuluu Länsi-Suomen aluejohtoryhmän toiminta-alueelle, ja sen tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen. (Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.) Hankkeen oletettuja vaikutuksia ovat muun muassa palvelujen saatavuuden ja palvelujen ja tarpeiden vastaavuuden paraneminen, ylisektorisen ja moniammatillisen yhteistyön arkipäiväistyminen asiakastyössä ja korjaavien palveluiden tarpeen väheneminen. (Hankesuunnitelma 28.8.08, 20 – 21.) Hankkeen valmistelut oli aloitettu vuonna 2007. Pyhäjärvisseudulla hankkeen toimeenpano alkoi kevään 2009 aikana. (Pikassos Oy, 3.4.09.)

Oletukseni vastaisesti en voinut keskittyä haastateltavien kanssa heille muodostuneisiin käsityksiin Remontti-hankkeesta, koska ainoastaan johtava sosiaalityöntekijä oli tietoinen siitä. Pyysinkin haastateltavia orientoitumaan lähitulevaisuuden tilanteeseen, jolloin hanke alkaa ja miettimään, millaisia odotuksia ja näkemyksiä heillä on hankkeesta. Alkutilanne myötäili Saaren (2008, 91) havaintoja, että Suomen kehittämisspolitiikka on tuottajälähtöistä, koska viimekäden hankkeen toteuttajat eivät tienneet alkavasta hankkeesta.

Otan esille haastateltavien esittämiä toiveita hankkeen toimenpiteistä ja toimintatavoista. Toiveet liittyvät tapauksen sosiaalityön tarpeisiin ja pulmiin. Toisaalta niissä tulevat esille haastateltujen

kokemukset aiemmista hankkeista. Remontti-hanketta tai oikeammin tuntematonta tulevaa kehittämishanketta koskevat haastateltavien otteet kuvaavat myös osittain niitä raameja, joiden puitteissa sosiaalityö tuotetaan. Lisäksi otteet kuvaavat niitä seikkoja, joita sosiaalityöhön rantautuvassa ohjelmallisessa kehittämisessä tulisi ottaa huomioon, kun kehittäminen lähtisi myös bottom up -ajattelun pohjalta (ks. edellä luku 3.2.2. Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle).

Aineistossa hankkeen toivottiin olevan lisäresurssi, joka tekisi tai ratkaisisi tiettyjä asioita, kuten auttaisi lastensuojelusuunnitelman tekemisessä, toisi uusia välineitä työhön, lisäisi yhteistyötä mielenterveyspuolen kanssa, ehkäisisi nuorten vieraantumista ja tekisi pohjatyötä kuntaliitoksille. Toivelistalla olivat myös kautta aineiston kulkeneet sosiaalityön toimenkuvien kehittäminen ja rekrytointiongelmien helpottaminen. Myös perehdyttämiskäytännöissä koettiin olevan parantamista, mikä liittyi työntekijöiden tiheään vaihtuvuuteen. Useissa vastauksissa oli myös toive, että hankkeen avulla saataisiin helpotusta sosiaali- ja terveystyöpuolen yhteistyöhön, jonka vastaajat kokivat kangertelevan.

Haastateltavien mukaan tärkeimpiä seikkoja, joihin hankkeessa tulisi paneutua, on taata tasavertaiset ja saatavuudeltaan kaikkien kuntalaisten ulottuvilla olevat palvelut. Haastateltavat olivat huolissaan näiden seikkojen toteutumisesta laajenevassa kunnassa:

”...et miten työntekijät sijoitetaan, ettei suurin osa työpäivästä mee autos istumiseen, et kyl määh ymmärsin, et keskitetään, et onhan se varmaan ihan järkevää, et keskitetään työntekijät samaan paikkaan, mut et jos siitä lähdetään aina, kolmenkymmenen kilometrin päähän oman kunnan sisällä ja seuraava paikka onkin siitä jo jossain kolmenkymmenen kilometrin päässä, et jotenkin sais sen työn organisoituu sillai, ettei siit menis suurin osa johonkin muuhun ko siihen ihan oikeesti työhön.” (H5)

”Me tiedetään kaikki, että jos palvelut tehdään riittävän hankaliks ja liian kauaks, ni niitä palveluja ei käytetä. Niit ei sillon tarvita. Ne voidaan sen jälkeen poistaa, kun se tehdään riittävän hankalaks käyttää. Toisaalta on myös se, että jos palvelut on riittävät tossa ihan nurkan takana, niitä käytetään huomattavasti enemmän kun sillon, kun ne on vähän jossain muualla... Et siit on jotain hyötyä, jotta se voidaan se säästettävä summa sijoittaa johonkin toiseen tai sitten että joku muukin hyöty siinä pitää olla kuin organisaation sinänsä sisäinen oma hyöty.” (H9)

Hankkeen organisoinnista haastateltavat toivoivat, että hanke nivoutuisi konkreettisesti sosiaalityön arkipäivään:

”Kai se pitäis ainakin jollakin tavalla se hanke nivoo sinne kentälle jotenkin semmosena luonnollisena, elikkä alunpitäen se ei olis pelkästään sitten tämmösiä suunnittelupalavereita, joissa sitten tietyt ryhmät istuu, vaan jollakin tavalla se pitäis tuoda siihen.. tuoda tänne sosiaalitoimistoihin tai terveyskeskuksiin tai työvoimatoimistoihin, niin että se on näkyvä joka päivä, tavalla tai toisella.” (H7)

Konkreettisen näkyvän toiminnan lisäksi hankkeen onnistumisen edellytyksinä haastateltavat mainitsivat hankkeen johtamiseen ja koordinointiin liittyviä asioita: hanketyölle olisi riittävästi rahaa ja aikaa, sitä tehtäisiin yhdessä hanketyöntekijöiden ja paikallisten toimijoiden kanssa ja hankkeen tiedottamisessa oltaisiin avoimia, kuten seuraavat otteet ilmentävät. Toinen otteista osuu Sulkusen (2006, 17 – 18) viittaamaan projektitoimijoiden kumppanuuteen:

”...sitä tietoo siit asiasta mitä se hanke koskee, ettei se ole mitenkään pinnallista. pintapuolista.” (H3)

”Yleensä jossakin hankkeessa... Avoimuus auttaa... Niitä tekijöitä ja toimijoita, jotka siinä on niin just sitä avoimuutta..miten mä sen avoimuuden selittäisin. Niin että kaikkia kuunnellen tehdään ja mietitään ja yhdessä ja jotenkin...” (H6)

Useat haastateltavat ottivat esille sen, että hanketyöntekijöiden tulisi olla ammattitaitoisia ja että he tuntisivat alaa:

”...et ketä siin hankkees on työntekijöinä, nii tietää jotain ainakin näist sosiaali- ja terveyspuolen kummankin et sit pystyy helpommin lähtee siihen työhön. Et se on semmonen yks, ettei mee siihen aikaa, et itte tutustuu siihen työhön.” (H2)

Haastateltavat asennoituivat myönteisesti tulevaan ja haastatteluhetkellä vielä kuvitteelliseen kehittämishankkeeseen. Toisaalta heillä oli omakohtaisia kokemuksia Seppänen-Järvelän (2006) esille tuomasta lyhytkestoisesta projektikehittämisestä, ja tämän vuoksi haastateltavien puheessa oli hieman kyynisyyttä sen suhteen, että hankkeella voisi olla pysyviä vaikutuksia:

”Se on yks semmonen motivaatioon vaikuttava tekijä siin kaikkien osapuolien kannalta, että onko sil tulevaisuutta, jääk se semmoseks pysyväks toiminnaks ja käytännöks vai loppuuks se pikkuhiljaa viimestää sillo, ko se rahotus loppuu.” (H2)

9 POLITIIKKATAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Suomalaisen innovaatiopolitiikan tavoitteena on edesauttaa innovaatioiden syntymistä kansallisen innovaatiojärjestelmän avulla. Niin teknologiset kuin sosiaalisetkin innovaatiot nähdään avaintekijöiksi hyvinvoinnin luomisessa ja Suomen menestymisessä globaalissa taloudessa. Innovaatioiden katsotaan olevan tärkeitä myös julkisten palvelujen kehittämiseksi. Innovaatio voi tuottaa lisäarvoa ja hyvää niin yksilölle ja yhteisölle kuin koko yhteiskunnallekin. Varsinkin sosiaalinen innovaatio voi muokata yhtä lailla kulttuuria ja ilmapiiriä kuin rakenteita suotuisaan suuntaan.

Tutkimuskysymykseni oli, millaisia ovat innovaatiopolitiikan toteuttamisen mahdollisuudet ja esteet sosiaalityössä. Pyrkimykseni oli selvittää, mitkä seikat tukevat sosiaalityön innovatiivisuutta ja mitkä seikat heikentävät sitä. Kysymykseni avulla etsin sosiaalityön innovatiivisuuden kohtia ja keinoja sen lisäämiseen. Hain vastauksia kysymykseeni tutkimalla Pyhäjärvisuudun sosiaalityötä tapaustutkimuksen strategian avulla.

Itse sosiaalityön perustassa ja toimintatavoissa näyttää olevan piirteitä, jotka luovat mahdollisuuksia innovaatioille. Sosiaalityöntekijöillä on vahva koulutus pohja, ja lisäksi he prosessoivat monipuolisesti tietoa yksin ja yhdessä muiden kanssa. Lisäksi työn regulatiivisesta sääntelystä huolimatta sosiaalityöhön sisältyy myös työnteon autonomisuus, joka edesauttaa yksilön omaehtoista asioiden tutkimista, oppimista ja uuden luomista. Mikäli esimerkiksi Niemelän (2007) ja Heinosen (2007) esiin nostama tutkiva työote saadaan laajemmin käyttöön sosiaalityössä, se tukee myös sosiaalityöntekijän innovatiivisuutta jo pelkästään reflektiivisyyden lisääntymisen kautta. Innovaatioita tukeva vaikutus tulee tutkivassa työotteessa muun muassa sen vaatimalla ajalla ja yksilön reflektion lisäksi myös yhteisöllisellä reflektiolla. Voidaan sanoa, että sosiaalityön pakottaa innovatiivisuuteen sen asiakaskunnan ongelmien vaikeus. Vaikeutta lisää yhteiskunnan muutos, joka heijastuu edelleen asiakkaitten ongelmien monimutkaistumisena.

Sosiaalityöntekijät tekevät työtä erilaisissa ryhmissä ja verkostoissa. Tämä monipuolistaa erilaisen tiedon yhdistämistä ja uuden tiedon tuottamista. Toisaalta tapauksen verkostot myötäilevät tutkijoiden Arnkil & Eriksson & Arnkil (2007) havaintoja, että suomalainen asiantuntijajärjestelmä on sängen virkavaltainen: tapaamisiin kutsutaan kulloiseenkin asiakastilanteeseen tarpeelliseksi katsotut virkamiehet ja asiantuntijat. Tutkijat ohjaavat verkostoja avautumaan

kansalaisyhteiskuntaan päin. Lisäksi he ehdottavat verkostotyön tukemiseksi esimerkiksi ylisektoriaalisen ohjausryhmän, verkostokoordinaattorin ja linjaorganisaation käyttöä. Innovaatioiden tuottamisen näkökulmasta ehdotukset ovat varteenotettavia, sillä ei ole yksiselitteistä rikastaa verkostoja, joihin sinänsä osallistuvat tarkoituksenmukaisiksi katsotut tahot ja jotka ovat toiminnaltaan jo vakiintuneita. Sekä virkavaltaisuutta että ammatillisesti katsoen ryhmien homogeenisuutta olisi hyvä rikkoa, jotta verkostotyöstä saataisiin enemmän irti ja pystyttäisiin lisäämään myös niiden innovatiivisuutta. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ulkopuolelta tuleva verkostokoordinaattori voisi tuoda sosiaalityön verkostoihin uusia näkökulmia.

Tapauksen verkostojen homogeenisuuteen liittyy myös niiden paikallisuus. Paikallisuuden ylittävät verkostot voisivat tuoda mukanaan erilaisia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä sovellettaviksi. Myös paikallisuuden ylittävät innovaatiot voisivat olla mahdollisia laajemmissa verkostoissa. Tässä tilanteessa, kun verkostot toimivat lähinnä paikallisesti, on melko epärealistista esittää verkostojen ulottumista myös kansallisten rajojen yli. Ei ole kuitenkaan syytä epäillä Aulikki Kananon (2007) toteamusta, että jos meidän pienenä kansakuntana täytyy keksiä ja luoda kaikki sosiaalialan keksintömme, jääme auttamatta jälkeen alan kehityksestä.

Tapauksen sosiaalityötä leimaa kiire ja kuormittuneisuus. Kiireessä työntekijät tekevät asiakastyön, mutta aikaa työn kehittämiseen ei juuri ole. Innovointi vaatisi sekin oman aikansa ja kehittelynsä. Ajan puute on tämän tapauksen valossa yksi merkittävimmistä innovaatiotoimintaa estävistä tekijöistä sosiaalityössä. Tapauksessa todentui myös yleinen sosiaalityötä vaivaava ongelma eli pula pätevistä sosiaalityöntekijöistä. Pätevien työntekijöiden puute loi osaltaan kiirettä.

Tapauksessa sosiaalityö koettiin työn vaativuuteen nähden alipalkatuksi. Palkka on korvaus tehdystä työstä. Sitä voidaan käyttää myös kannustimena parempiin suorituksiin. Innovaatiotoiminnan pontimena katsotaan olevan erilaiset kannusteet. Tosin ne voivat olla myös muuta kuin rahaa. Haastateltavien kokemukset palkkauksesta ja toisaalta kehittämisen sisältymättömyys työnkuvaan antavat vahvistusta siihen, että sosiaalityössä kannusteita innovaatiotoimintaan ei vielä ole kehitetty. Tapauksessa tuli esille, että työtä haluttiin kehittää muun muassa siksi, että työ pystytään tekemään nopeammin ja paremmin ja sitä kautta myös auttamaan asiakkaita vaikuttavammin. Työn tekemisen tapoja saadaan parannettua tällä tavoin pienin askelin. Kannusteen innovaatioihin tulisi olla kuitenkin systemaattisempaa kuin jokaisen halu tehdä työtään vaikuttavasti ja entistä paremmin. Kannusteen tulisi olla myös organisaatiossa tunnustettu. Ensimmäinen askel kannusteiden kehittämiseen voisi olla kehittämisen ajan

osoittaminen sosiaalityöhön. Sosiaalityön verkostomaisen työtavan lisääntyessä tulisi tutkia myös yhteisökannusteiden mahdollisuutta.

Innovointityöhön kannustamisella olisi mahdollista muuttaa tämänhetkistä kehittämisen kulttuuria, joka on osaltaan syntynyt projektimaisesta kehittämisestä. Tapauksessa tuli esille haastateltavien kokemus siitä, että kehittämistyötä tehdään muualla ja että jollain tavoin kehittämisen tulokset täytyisi saada sosiaalityön käyttöön. Niin kauan kuin kehitystyö tehdään ja nähdään tehtävän toisaalla kuin itse sosiaalityössä, se estää sosiaalityöntekijöiden oman innovointityön heräämisen.

Ohjelmallisessa kehittämisessä näyttää olevan aineiston perusteella parannettavaa, jotta se tukisi sosiaalityössä innovaatiopoliittisia tavoitteita. Jo päättynyt Hyvät käytännöt -ohjelma ei ollut valtakunnallisesta vaikuttavuustavoitteestaan huolimatta tavoittanut tapauksen sosiaalityötä. Vaikka ohjelma loppuraportin perusteella arvioituna toteutettiin useiden tahojen yhteistyönä, myös Sosiaalialan osaamiskeskukset mukaan lukien, oli ohjelma Pyhäjärvisseudulla tuntematon. Herää kysymys, tarkoittaako ohjelmien valtakunnallinen kattavuus lopulta ainoastaan valikoituja kokeiluprojekteja, jotka toimivat eri puolilla Suomea. Niin ikään alkamassa olevaa Remontti-hanketta näyttäisi valmistellun vielä perinteisellä ylhäältä alas johdetulla tavalla, koska haastateltavat eivät olleet tietoisia siitä. Innovaatiopoliittisen selonteon ajatus toimijatasoisesta valmistelusta ei ollut tavoittanut tapausta ainakaan sillä tavoin, että sosiaalityöntekijöitä olisi kuultu hankkeen valmistelussa.

Sosiaalityöhön sisäankirjoitettu asiakaslähtöisyys ja politiikkatavoitteissa oleva asiakaslähtöisyyden lisääminen ovat yhteneviä. Sosiaalityössä asiakaslähtöisyyden lisääminen tarkoittaisi muun muassa sosiaalityöntekijöiden kuulemista hankesuunnittelussa. Analyttisessä kehyksessäni esiin ottamani vaikuttaminen koskee nimenomaan sosiaalityöntekijöiden vaikuttamista politiikkoihin (policy-tasoon). Vuorovaikutuksen keinojen lisääminen niin sanottujen ylä- ja alatason toimijoiden välillä loisi edellytyksiä toisaalta politiikkatavoitteiden kulkeutumiseen asiakastyöhön ja toisaalta asiakastyön tarpeiden välittymisen sosiaalityöntekijöiden avulla niin politiikkatavoitteisiin kuin ohjelmalliseen kehittämiseenkin. Sosiaalityön innovatiivisuudelle vuorovaikutuksen lisääminen loisi mahdollisuuksia esimerkiksi sitä kautta, että sosiaalityöntekijät voisivat kokea näkemyksensä ja ideansa merkityksellisiksi ja tunnustetuiksi kaikilla päätöksenteon tasoilla.

10 POHDINTA

Tutkimuksen teon aikana minua vaivasi eettiseksi seikaksi katsomani ongelma: haastatteluja tehdessäni en kyennyt vielä kertomaan tarkkaa tutkimuskysymystäni haastateltavilleni. Tämä johtui siitä, että aloitin tutkimuksen teon pohdinnoilla, jotka johtivat analyyttiseen kehykseen. Haastattelujen alkaessa minulla oli vain kysymykseni ja oletukseni. Aavistelin myös, että haastattelut saattavat muuttaa paljonkin oletuksiani ja koko tutkimukseni asetelmaa. Näin ei kuitenkaan käynyt, mutta luonnollisesti minulla ei ollut tarkkaa tutkimuskysymystä haastatteluja tehdessäni.

Tutkimukseni edetessä palasin usein mielessäni haastattelutilanteisiin. Tunnistin jokaisen haastateltavani äänen ja puheen tavan yhä uudelleen, kun he vastasivat kysymyksiini. Pohdin, olisivatko he suhtautuneet haastatteluihin eri tavoin, jos olisivat kuulleet tutkimuskysymykseni eli innovaatiopolitiikan toteutumisen mahdollisuudet ja esteet heidän työssään. Olisiko minut leimattu sosiaalityötä ymmärtämättömäksi haihattelijaksi ja olisiko kysymys mahdollisesti herättänyt epäluuloa tutkimukseni motiiveista?

Vaikka en siis tiennyt tutkimuskysymystäni, tutkin, olinko toiminut tutkimuseettisesti väärin. Tutkimuskirjallisuutta lukiessani ja ohjaajani kanssa keskustellessani vakuutuin kuitenkin siitä, että tutkimustapani oli ollut kaikin puolin oikeanlainen. En ollut myöskään aiheuttanut haastateltavilleni haittaa tai hakenut omaa etuani heidän kustannuksellaan. Pohdintani liittyivät siihen, että olin niin tutkijana kuin haastattelijanakin ensikertalainen ja tutkimuksen käytäntöjen osalta tottumaton. Vaikka pelkoni eettisten sääntöjen rikkomisesta olikin turha, oli sittenkin hyvä, että jouduin pohtimaan niitä jo tämän ensimmäisen tutkimuksen aikana. Tutkimuksen tekoon liittyy kuitenkin aina eettisiä seikkoja ratkottavaksi, koska tutkimusten avulla muun muassa vaikutetaan ihmisten toimintaan ja heidän valintoihinsa. Mikään aihe ei säästyne siltä, että eettiset pohdinnat seuraavat sitä tutkijan ensimmäisestä ihmettelystä tutkimuksen taiten muotoiltuihin johtopäätöksiin asti.

Aloitin tutkielmani kehittämällä analyyttisen kehyksen, joka sisälsi käsitykseni mukaan ne oleelliset seikat, joiden kautta sosiaalityön kehittäminen ja innovointityö tapahtuu. Kehyksen avulla tein haastattelukysymykseni, joiden kautta tavoittelin vastauksia tutkimuskysymykseeni. Olen kuvannut tapaustutkimukseni prosessin, siinä tekemäni valinnat sekä käyttämäni aineiston ja menetelmät. Lisäksi olen kirjannut varsinaiset lähteet ja lisämateriaalit, joita olen työssäni

käyttänyt. Näillä keinoin olen tehnyt läpinäkyväksi tutkimusprosessia ja omaa ajattelua sekä pyrkinyt takaamaan tutkimuksen luotettavuuden.

Tapaukseni valinnalla pyrin siihen, että se ei esimerkiksi kooltaan poikkeaisi merkittävästi muista keskimääräisistä Suomessa olevista mahdollisista sosiaalityön tapauksista. Näin ollen tutkimus olisi suhteellisen helposti toistettavissa. Sain kysymykseeni vastauksia, jotka toistivat aiemmissa tutkimuksissa esiin tulleita sosiaalityön piirteitä, kuten kiirettä, sosiaalityöntekijäpulaa ja mahdottomuutta löytää aikaa työn kehittämiseksi. Lisäksi tutkimukseni jämäköitti niitä kohtia, jotka luovat edellytyksiä sosiaalityön innovaatiotyölle ja jotka toisaalta estävät sitä. Pohtiessaan tutkimukseni tulosten yleistettävyyttä lukijan tulee ottaa huomioon se, että tapaustutkimuksessa ei tavoitella tilastollista yleistettävyyttä, vaan yleistämisessä on käytetty apuna tutkimuksen teoriaa. Yleistämisessä on toisaalta otettava huomioon myös aineiston pienuus.

Sosiaalityössä itsessään on monia seikkoja, jotka ovat otollisia innovoinnille. Toisaalta siinä on rakenteelliseksi katsottavia heikkouksia, jotka vähentävät sen kykyä innovointiin: työntekijöitä ei ole riittävästi, eikä kehittäminen kuulu työn kuvaan. Myös ohjelmallisen kehittämisen rakenteissa tai toimintakäytännöissä on vielä tarkentamista, jotta ne toimisivat, kuten politiikat tavoittelevat, ja ne edistäisivät esimerkiksi vuorovaikutteisuuksellaan innovointia sosiaalityössä. Tämän tutkimuksen lisäarvona voidaan pitää erityisesti sitä, että se toi sosiaalityön tasa-arvoisena varteenotettavaksi innovaatiojärjestelmän piirissä. Tutkimuskirjallisuutta lukiessani huomasin, että sosiaalityö ei ollut innovaatiojärjestelmässä itsestään selvästi, vaikka sosiaaliala yleisellä tasolla siinä onkin edustettuna. Koin myös tutkimukseni aikana, että sosiaalityön ja innovoinnin yhdistäminen herätti ihmetystä ja epäluuloakin heissä, joiden kanssa aiheestani keskustelin. Innovoinnin ei nähty liittyvän sosiaalityöhön. Tutkimus on siis myös osa diskursiivista muutosta siitä, millä tavoin sosiaalityön kehittämisestä puhutaan sosiaalityössä ja sen ulkopuolella.

Entä miten saadaan luotua sosiaalityöhön innovaatioille otolliset olosuhteet? Mielestäni ratkaisujen löytyminen lähtee systeemisestä innovaatiojärjestelmästä, jonka lähtökohdaksi on, että eri toimialat ja politiikkasektorit toimivat saumattomasti yhdessä. Niin sosiaalialaan kuin sosiaalityöhönkin vaikuttavat monet muut alat, ja puolestaan sosiaalialalla ja sosiaalityöllä on omat vaikutuksensa muihin aloihin ja politiikkasektoreihin. Yhteiskunta kaikkineen toimii systeeminä. Entistä tiiviimpi vuoropuhelu systeemin eri sektoreiden välillä auttaa näkemään yhteisiä intressejä ja esimerkiksi tuomaan sosiaalityön tiiviimmin muiden alojen yhteyteen, jotka voisivat sitä rikastuttaa. Vastavuoroisesti muun muassa sosiaalityön sisällä oleva innovatiivinen potentiaali olisi

muiden alojen käytettävissä. Vuoropuhelu eri alojen yhtymäkohdissa on puolestaan otollinen tila löytää erilaisia ideoita yhdistettäväksi – innovaatioiksi. Myös hetimiten konkreettisten ratkaisujen löytyminen on helpompaa aidosti systeemisesti toimivassa järjestelmässä. Esimerkiksi kuntien ei tarvitsisi olla nykyisenlaisessa yksinäisyydessään hoitaessaan koko yhteiskunnan kannalta merkittävää sosiaalityötä. Hoidettaessa sosiaalityön vastuita yhteisvoimin, eri sektorit voisivat taata paremmin, että käytäntöön ei tulisi epäsosiaalisia uudistuksia. Useampien vastuunkantajien järjestelmässä olisi myös mahdollista lisätä sosiaalityön vetovoimaisuutta tavoiteltavana työnä.

Valtion innovaatiopoliittisessa selonteossa kuvataan, miten systeemisyys on tärkeää myös paikallisten innovaatiokeskittymien rakentamisessa. Innovaatiokeskittymät voidaan mielestäni muodostaa sellaisten yhteisten intressien ympärille, joista Risto Heiskala kirjoittaa (2006). Yhteiset intressit ovat asioita, jotka ovat tärkeitä eri tahoille ja joista nämä voivat kokea hyötyvänsä joko materiaalisesti tai immateriaalisesti. Jo nyt puhutaan maakuntien kärkihankkeista. Sosiaaliala ja sosiaalityö on luonnollisesti ymmärrettävä laajemmin eri tahojen yhteisiksi asioiksi ja tuotava mukaan innovaatiokeskittymiin, tarkoitetaanpa keskittymillä sitten fyysisiä keskittymiä ja, tai tavoitteellisia intressikeskittymiä. Kyse on kaiken kaikkiaan myös kansalaisyhteiskunnan uudelleen muotoutumisesta, jossa jokaisen kynnelle kykenevän osallistuminen ja innovointi on merkityksellistä.

Tutkimusta tehdessä on noussut esille mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Paljon kehitettävää ja myös tutkittavaa näyttäisi liittyvän verkostojen käyttöön sosiaalityössä. Tutkittavaa olisi muun muassa siinä, millaiset verkostot rikastuttaisivat sosiaalityötä, miten verkostot kurottautuisivat laajemmalle alueelle ja miten niihin limitettäisiin myös kaksisuuntainen vaikutustyö sosiaalityöstä politiikkatasolle ja politiikoista sosiaalityöhön. Entä miten verkostot palvelisivat laajentuvia kuntia? Verkostotyöllä voisi olla annettavaa meneillään olevassa kunta- ja palvelurakennemuutuksessa, jotta uudistus ei tarkoittaisi ainoastaan suurenevia kuntia ja palvelurakenteita.

Innovaatiojärjestelmässämme näyttäisi niin ikään olevan tutkimuksen tarvetta. Viime vuosina ovat sosiologiassa vähentyneet makrotason mekanismien analyysit (Kovalainen 2005, 69). Tämä tutkimus antoi kuitenkin viitteitä siitä, että julkilausumista huolimatta innovaatiojärjestelmämme ei toimisi aidon systeemisesti. Makrotason tutkimuksin olisi mahdollista parantaa sen toimivuutta ja samalla myös kansalaisten tietoisuutta innovaatiojärjestelmästä.

Innovatiivinen ajattelu on vaativa laji. Vaikeutena on irrottautua omasta aiheestaan tai työalastaan. Ajoittainen irrottautuminen olisi kuitenkin välttämätöntä, jotta pystyisi näkemään tutun asian uudesta näkökulmasta. Katsomalla lähelle ei näe kauas, mutta kauas katsomisella on vaarana, että kadottaa sen, mikä on olennaista juuri omassa työssä. Haastavinta onkin tasapainon säilyttäminen ja tästä huolimatta uudenlaisen ajattelun löytäminen.

LÄHTEET

Aaltio, Iris (2005) Innovaatiotoimintaa stimuloiva organisaatio. Teoksessa Juuti, Pauli (toim.) Osaaja ja innovoi – osaaja innovoi. Oitmäki: JTO-Palvelut, 80 – 88.

Alasoini, Tuomo (2004) Työelämän kehittämisohjelma kehittyvänä toimintana. Tuloksia, haasteita ja mahdollisuuksia. Helsinki: Työministeriö, Tykes-työpöpaperi 17.

Alasoini, Tuomo (2005) Työelämän oppimisverkostot generatiivisten ideoiden luojina ja levittäjinä. Teoksessa Alasoini, Tuomo & Ramstad, Elise & Rouhiainen, Nappu. Työelämän kehittämisohjelma kehittyvänä toimintana. Tuloksia, haasteita, mahdollisuuksia. Helsinki: Työministeriö, Tykes-raportteja 40, 132 – 162.

Alasoini, Tuomo (2006) Osallistava ohjelmallinen kehittäminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta & Karjalainen, Vappu (toim.) Kehittämistyön risteyskysymyksiä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino, 35 – 54.

Alasoini, Tuomo & Hanhike, Tiina & Lahtonen, Maarit & Ramstad, Elise & Rouhiainen, Nappu (2006) Työelämän oppimisverkostot – uusi kehittämistoiminnan muoto. Teoksessa Alasoini, Tuomo & Korhonen, Satu-Mari & Lahtonen, Maarit & Ramstad, Elise & Rouhiainen, Nappu & Suominen, Kimmo (toim.) Tuntosarvia ja tulkkkeja. Oppimisverkostot työelämän kehittämistoiminnan uutena muotona. Helsinki: Työministeriö, Tykes-raportteja 50, 6 – 31.

Alastalo, Marja (2005) Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 57 – 77.

Alasuutari, Pertti (2001) Laadullinen tutkimus. Helsinki: Gaudeamus.

Alavaikko, Mika (2006) Valtakunnallisen sosiaalipolitiikan loppu – keskitetystä ohjauksesta alueelliseen kehittämishankkeisiin. Teoksessa Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) Projektiyhteiskunnan käänköpuolia. Helsinki: Gaudeamus, 39 – 55.

Arnkil, Erik & Eriksson, Esa & Arnkil, Robert (2007) Palvelujen dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Helsinki: Stakes, Stakes-raportteja 253. kuudes painos.

Arnkil, Robert (2005) Mapping out good practice – and how can we learn from it? – An overview of the debate, themes, concepts and methods of good practice transfer, version 1.0. Paper prepared for the Udiex-Alep –project.

http://urbact.eu/fileadmin/subsites/udiex/doc/Good_Practice_Paper_1.3.doc. Viitattu 9.3.2009

Arnkil, Robert (2006) Hyvien käytäntöjen levittäminen EU:n kehittämisstrategiana. Teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta, Karjalainen, Vappu (toim.) Kehittämistyön risteyksiä. Helsinki: Stakes, 55 – 74.

Braye, Suzy & Preston-Shoot, Michael (2002) Social Work and the Law. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (ed.) Social Work. Themes, Issues and Critical debates. 2nd edition. Palgrave, 62 – 73.

Brown, John Seely & Collins, Allan & Duguid, Paul (1989) Situated Cognition and the Culture of Learning. Educational Researcher 18 (1), 32 – 42.

Caven, Outi (1999) Sujutusta ja pyöritystä. Tutkimus byrokratian merkityksistä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastyössä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Coffey, Amanda & Atkinson, Paul (1996) Making sense of qualitative data. Complementary research strategies. Sage Publications.

Cree, Vivienne E. (2002) The Changing Nature of Social Work. Teoksessa Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (ed.) Social Work. Themes, Issues and Critical debates. 2nd edition. Palgrave, 20 – 29.

D`cruz & Jones (2004) Social Work Research. Ethical and political context. Sage Publications Ltd.

Drury-Hudson, Julie (1999) Decision Making in Child Protection: the Use of Theoretical, Empirical and Procedural Knowledge by Novices and Expert and Implications for Fieldwork Placement. British Journal of Social Work 29 (1), 147 – 169.

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 23. Alueelliset innovaatioympäristöt. Helsinki: Eduskunta;
http://www.phkk.fi/material/eduskunnan_tulevaisuusvaliokunta_loppuraportti2005.pdf. Viitattu 14.3.2009.

Eela, Riikka (2001) Suomen teknologiapolitiikka valtion tiede- ja teknologianeuvoston katsausten valossa. Helsinki: VTT, Työpapereita nro 56/01.

Eisenhardt, Kathleen M (1998) Building Theories from Case Study Research. *The Academy of Management Review* 14 (4), 532 – 550.

Elovainio, Marko & Rintala, Taina & Heikkilä, Matti (1998) Sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnollinen integraatio organisaation innovaationa. Teoksessa Niemelä, Heikki & Saari, Juho & Salminen, Kari (toim.) *Innovatiivinen sosiaalipolitiikka*. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 232 – 260.

Engeström, Yrjö (2006) *Kaksikätkäinen asiantuntijaorganisaatio*. Helsinki: Kansanterveyslaitos.

Engeström, Yrjö & Virkkunen, Jaakko (2007) Muutoslaboratorio – kehittävän työntutkimuksen uusi vaihe. Teoksessa Ramstad, Elise & Alasoini, Tuomo (toim.) *Työelämän tutkimusavusteinen kehittäminen Suomessa. Lähestymistapoja, menetelmiä, kokemuksia, tulevaisuuden haasteita*. Helsinki: Työministeriö, Tykes-raportteja 53, 67 – 88.

Eriksson, Rolf & Rousu, Sirkka & Sahala, Heli (2004) Sosiaalityö ja kunnan hyvinvointipolitiikka. Teoksessa Pohjola, Anneli & Kallinen-Kräkin, Salme & Kauppinen, Sari & Turpeinen, Aune & Sarvimäki, Pirjo & Jokiranta, Harri & Särkelä, Riitta & Ahonen, Päivi. *Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2004:15, 21 – 23.

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133 – 157.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1999) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Fook, Jan (2002) *Social Work. Critical Theory and Practice*. London. Sage.

Granovetter, S. Mark (1973) *The Srength of Weak Ties*. *The American Journal of Sociology*, vol. 78 (6), 1360 – 1380.

Grönfors, Martti (1982) *Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät*. Helsinki: WSOY.

Hallituksen strategia-asiakirja 2007;

Helsinki: Valtioneuvosto, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 18/2007

<http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2007/j18-j19-hallituksen-strategia-asiakirja/pdf/fi.pdf>. Viitattu 14.3.2009.

Hankesuunnitelma 28.8.08;

Remontti – lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen Länsi-Suomessa, Varsinais-Suomen ja Satakunnan kunnissa vuosina 2008 – 2013. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö; Kaste-ohjelma.

Hautamäki, Antti (2008) *Kestävä innovointi. Innovaatiopolitiikka uusien haasteiden edessä*. Helsinki: Sitra, Sitran raportteja 76.

Heikkinen, Jarmo (2008) *Sosiaalityön ammattikuva sosiaalihuollossa. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden näkemyksistä ja kokemuksista sosiaalitoimiston ammatillisesta sosiaalityöstä*. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Heinonen, Hanna (2007) *Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, SOCCA:n ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja nro 16/2007.

Heinonen, Tuula & Spearman, Len (2001) *Social work practice Problem Solving and Beyond*. Irwin Publishing Ltd.

Heiskala, Risto (2006) *Sosiaaliset innovaatiot ja hegemonisten mallien muutokset: kuinka tulkita Suomen 1990-luvun murrosta*. Teoksessa Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.) *Uusi jako – Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus, 202 – 217.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2000) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Husso, Kai & Seppälä, Esko-Olavi (2008) Kansallinen innovaatiojärjestelmä ja sosiaaliset innovaatiot. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Sosiaaliset innovaatiot ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 46 – 74.

Hyytinen, Kirsi (2005) Sosiaalisten ja teknologisten innovaatioiden yhdistyminen ESR-hankkeissa. Helsinki: VTT, Työpapereita 30. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/workingpapers/2005/W30.pdf>. Viitattu 13.3.2009.

Hämäläinen, Hannu (2007) Dialogi: Nyt tarvitaan käsittemäärittelyä. Teoksessa Hämäläinen, Hannu & Taipale, Vappu. Kertomuksia sosiaalisista innovaatioista. Stakes: Helsinki.

Hämäläinen, Hannu (2008) Sosiaaliset innovaatiot sosiaali- ja terveydenhuollossa. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Sosiaaliset innovaatiot ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 100 – 120.

Hämäläinen, Timo J. & Heiskala, Risto (2004) Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky. Sitra: Helsinki.

Ikäheimo, Heikki (2008) Sosiaalisuus ja epäsosiaalisuus sosiaalityössä. Teoksessa Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija (toim.) Sosiaalialan normatiivinen perusta. Helsinki: Gaudeamus, 13 – 29.

Jacobsson, Kerstin (2004) Soft regulation of states; The case of EU employment policy. *Journal of European Social Policy*; vol. 14 (4), 355 – 370.

Julkunen, Raija (2003a) Hyvinvointistrategisen ajattelun muutos. Teoksessa Kinnunen, Petri & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (toim.) Alueelliset hyvinvointistrategiat. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 5, 16 – 37.

Julkunen, Raija (2003b) Kuusikymmentä ja työssä. Helsinki: Minerva-Kustannus.

Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.

Kaakinen, Juha & Nieminen, Jarmo & Ohtonen, Jukka (2007) Sosiaalihuollon kehittämistoiminnan arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:2.

Kaikko, Kirsi (2007) Kehittyvä sosiaalityö – kehitykset ja vaateet Itä-Suomessa. Teoksessa Kosonen, Elina (toim.) Puheenvuoroja sosiaalityön tulevaisuudesta Itä-Suomessa. Kuopio: Kuopion yliopisto, 53 - 58.

http://www.uku.fi/sostyo/Puheenvuoroja_sosiaalityon_tulevaisuudesta_Ita-Suomessa_07.pdf.

Viitattu 23.3.2009.

Kananoja, Aulikki (2004) Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015. Teoksessa Pohjola, Anneli & Kallinen-Kräkin, Salme & Kauppinen, Sari & Turpeinen, Aune & Sarvimäki, Pirjo & Jokiranta, Harri & Särkelä, Riitta & Ahonen, Päivi. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2004:15, 24 – 30.

Kananoja, Aulikki (2007) Sosiaalialan koulutuksen innovaatiot – sosiaalihuollon tulevaisuus – tietopohjan vahvistaminen. Seminaaripuheenvuoro. Sosiaaliturva-lehden 95-vuotisjuhlaseminaari 21.11.2007.

<http://www.huoltaja->

[saatio.fi/mp/db/file_library/x/IMG/31734/file/Kananoa_ALUSTUS_21.11.07.pdf](http://www.huoltaja-saatio.fi/mp/db/file_library/x/IMG/31734/file/Kananoa_ALUSTUS_21.11.07.pdf).

Viitattu

20.3.2009.

Kansallinen innovaatiostrategian verkkosivut;

Helsinki: Valtioneuvosto

<http://www.innovaatiostrategia.fi>. Viitattu 13.3.2009.

<http://www.innovaatiostrategia.fi/fi/utiset/body0=286>. Viitattu 30.3.2009

Kaste-ohjelma; Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008-2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:6.

Kaste-ohjelman esittely Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivuilla;

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/kaste. Viitattu 4.5.2009.

Kaste-ohjelman valtakunnallinen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2008 - 2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:9.

Kauppi, Antti (2004) Työ muuttuu – muuttuuko oppiminen? Teoksessa Tynjälä, Päivi & Välimaa, Jussi & Murtonen, Mari (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Jyväskylä: PS-kustannus, 187 – 212.

Kihlman, Eila (2004) Sosiaalityön sisäiset ja ulkoiset kehittämistarpeet. Teoksessa Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä -artikkelikokoelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön monisteita 2004:15, 74 – 78.

Kinnunen, Tommi (2005) Mikä motivoi ihmisiä jatkuvasti oppimaan uutta ja kehittämään organisaation toimintaa? Teoksessa Juuti, Pauli (toim.) Osa ja innovoi – osaaja innovoi. Oitmäki: JTO-Palvelut, 123 – 134.

Kiviniemi, Kari (2001) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juha & Valli, Raine Ikkunoita tutkimusmetodeihin II näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68 – 84.

Koivisto, Juha (2005) Tiedon kerääminen ja systematisointi sosiaalialalla. Katsaus viiden ulkomaisen arviointi-instituutin strategioihin. Helsinki: Stakes, FinSoc -arviointiraportteja 1/2005.

Koivisto, Juha (2009) Käytännöt, arviointi ja ”hyvyys”. Yhteiskuntapolitiikka 2009 (2). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen artikkeleja.

Korhonen, Satu & Julkunen, Ilse (2007) Vuorovaikutuksella vaikuttavuuteen. Sosiaalialan hyvät käytännöt työn kehittämisen ja ohjaamisen välineenä. Hyvät käytännöt -ohjelman loppuraportti. Helsinki: Stakes.

http://www.sosiaaliporssi.fi/File/03ad00f7-9f2f-4143-a3a8-8d795bfccf8b/hk_loppuraportti19122007.pdf. Viitattu 9.3.2009.

Korhonen, Satu & Julkunen, Ilse & Karjalainen, Pekka & Muuri, Anu & Seppänen-Järvelä, Riitta (2007) Arviointi ja hyvät käytännöt sosiaalipalveluissa. Asiantuntijoiden pohdintoja tulevasta. Helsinki: Stakes, Stakes-raportteja 16/2007.

Kovalainen, Anne (2005) Sosiologian metodologinen anti liiketaloustieteelle. Teoksessa Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä – Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Jyväskylä: PS-kustannus. 67 – 84.

Kuntalaki 365/1995.

Kääriäinen, Aino (2004) Asiakirjat lastensuojelun sosiaalityön tiedonmuodostuksessa.
http://www.sosiaalipoliittinenyhdystys.fi/janus/0104/puheenvuoro1_0104.pdf. Viitattu 22.3.2009.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2008) Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 9 – 40.

Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2008) Ikkuna muutokseen. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 93 – 110.

Lehto, Anna-Maija (2007) Työelämän laatu muutoksessa. Teoksessa Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna (koonneet) Työ murroksessa. Helsinki: Työterveyslaitos, 93 – 105.

Maliranta, Mika & Ylä-Anttila, Pekka (2007) Tavoitteet ja teoriatausta. Teoksessa Maliranta, Mika & Ylä-Anttila, Pekka (toim.) Kilpailu, innovaatio ja tuottavuus. Helsinki: Taloustieto.

Manka, Marja-Liisa (2006) Tiikerinloikka työniloon ja menestykseen. Helsinki: Talentum.

Mcdonald, Catherine (2006) Challenging social work the context of practice. Palgrave Macmillan.

Meklin, Pentti (2009) Palvelujen järjestämisen kustannustehokkuus. Luennot ja luentomateriaali 10. ja 17.2.2009. Tampereen yliopisto.

Miettinen, Reijo & Lehenkari, Janne & Hasu, Mervi & Hyvönen, Jukka (2002) Osaaminen ja uuden luominen innovaatioverkoissa. Tutkimus kuudesta suomalaisesta innovaatiosta. Helsinki: Sitra, Sitra 226; Taloustieto.

Miles B. Matthew & Huberman A. Michael (1994) Qualitative Data Analysis. 2nd Edition. Sage Publications.

Murto, Lasse (2004) Sosiaalityö vastuullisen hyvinvointipolitiikan välineenä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Kallinen-Kräkin, Salme & Kauppinen, Sari & Turpeinen, Aune & Sarvimäki, Pirjo & Jokiranta, Harri & Särkelä, Riitta & Ahonen, Päivi. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2004:15, 44 – 55.

Muuri, Anu (2007) Vaikuttaako palveluiden käyttö mielipiteisiin sosiaalipalvelujärjestelmästä? Yhteiskuntapolitiikka. 72 (1), 22 – 34.

Muuri, Anu (2008) Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta legitimitettiin. Helsingin yliopisto: Helsinki; Stakes, Stakes -tutkimuksia 178.

Niemelä, Pauli (2007) Sosiaalityön kehityksen ammatilliset edellytykset Itä-Suomessa. Teoksessa Kosonen, Elina (toim.) Puheenvuoroja sosiaalityön tulevaisuudesta Itä-Suomessa. Kuopio: Kuopion yliopisto, 47 – 52.

http://www.uku.fi/sostyo/Puheenvuoroja_sosiaalityon_tulevaisuudesta_Ita-Suomessa_07.pdf.

Viitattu 23.3.2009.

Nowotny, Helga & Scott, Peter & Gibbons, Michael (2002) Re-thinking Science. Knowledge and the Public in an Age on Uncertainty. Cambridge: Polity Press.

Oosi, Olli & Wennberg, Mikko & Alavuotunki, Kaisa & Juutinen, Sirpa & Pekkala, Henrik (2009) Sosiaalialan kehittämishankkeen loppuarviointi. Loppuraportti: tulosten ja vaikutusten arviointi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:12.

Oslo Manual (2005) Guidelines for collecting and interpreting innovation data. Third edition. A joint publication of OECD and Eurostat.

Palola, Elina (2007) Näkökulmia eurooppalaiseen sosiaalipolitiikkaan: malli, väestö, resurssit ja kommunikaatio. Helsingin yliopisto: Helsinki; Stakes, Stakes-tutkimuksia 164.

Payne, Malcolm (2005) Modern social work theory. Third edition. Palgrave Macmillan.

Peirce, Charles S. (1958) Values in a Universe of Change: selected writings of Charles S. Peirce. (Toim.) Philip P. Wiener, Stanford: Stanford University Press.

Peltola, Taru (2008) Empirian ja teorian vuoropuhelu. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus, 111 – 129.

Peuhkuri, Timo (2008) Teoria ja yleistämisen kriteerit. Teoksessa Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki Gaudeamus, 130 – 148.

Piironen, Hannu (2005) Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Jyväskylä; Jyväskylän yliopiston kirjasto.

Pikassos Oy, 3.4.2009. Neuvottelu suunnittelija Heli Toroskan kanssa.

Pirttilä, Ilkka & Nikkilä, Riku (2007) Luova työ ja työelämän ristipaineet. Teoksessa Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna. Työ murroksessa. Helsinki: Työterveyslaitos, 71 – 90.

Pohjola, Anneli (2004) Sosiaalityön kehittämisen myyttejä ja mahdollisuuksia. Teoksessa Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä -artikkelikokoelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2004:15, 64 – 73.

Ragin, Charles (1994) Constructing social research: the unity and diversity of method. Thousand Oaks; Pine Forge Press.

Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. 4. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Rostila, Ilmari (2001) Tavoitelähtöinen sosiaalityö - Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Helsinki: Minerva-Kustannus.

Rubin Herbert J. & Rubin Irene S. (2005) Qualitative interviewing The Art Of Hearing Data. 2dt ed. Sage Publication, Inc. California.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22 – 56.

Saari, Juho (2008) Sosiaaliset innovaatiot sosiaali- ja terveystaloudessa. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Sosiaaliset innovaatiot ja hyvinvointivaltion muutos. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 75 - 99.

Sahala, Heli & Karhunen, Sirkka-Liisa (2004) Sosiaalityö. Teoksessa Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 16 – 18.

Schienstock, Gerd & Hämäläinen, Timo (2001) Transformation of the Finnish Innovation System: A Network Approach. Helsinki: Sitra, Sitra Reports Series 7.

Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik (2005) Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, Oppimateriaalit.

Seppänen-Järvelä, Riitta (2006) Suunnittelurationalismista hyviin käytäntöihin – Kehittämisen menetelmien ja ajattelutapojen muutos. Teoksessa Kehittämistyön risteyskohtia. Helsinki: Stakes, 17 – 33.

Seppänen-Järvelä, Riitta (2007) Katse eteen ja taakse – Delfi-menetelmällä perspektiiviä. (Alkusanat). Teoksessa Korhonen, Satu & Julkunen, Ilse & Karjalainen, Pekka & Muuri, Anu & Seppänen-Järvelä, Riitta. Arviointi ja hyvät käytännöt sosiaalipalveluissa. Asiantuntijoiden pohdintoja tulevasta.. Helsinki: Stakes, Stakes -raportteja 16/2007.

Sipilä, Jorma (1989) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.

Sosiaalihuoltolaki: SHL 710/1982

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistio 2003:10. Kiireelliset toimenpiteet sosiaalityön vahvistamiseksi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/toimepideohje/toimenpideohje.pdf>. Viitattu 23.3.2009.

Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut:

Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö:

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet Viitattu 3.3.2009.

<http://www.stm.fi/stm/hallinnonala>. Viitattu 8.3.2009.

<http://www.stm.fi/stm/hallinnonala/virastot>. Viitattu 8.3.2009.

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet. Viitattu 8.3.2009.

Sosiaaliportin verkkosivut:

Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos:

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanta/oppimisverkostot/>. Viitattu 14.2.2009.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hk/ohjelma/>. Viitattu 9.3.2009

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanta/toiminta/>. Viitattu 9.3.2009

Stake, Robert E. (1995) *The Art of Case Study Research*. London: Sage. (2000). *The Case Study Method in Social Inquiry*. Teoksessa Gomm, Roger & Hammersley, Martyn & Foster, Peter (ed.) *Case study method. Key issues, key texts*. London: Sage, 1 – 26.

Stoecker, Randy (1991) *Evaluating and Rethinking the Case Study*. *The Sociological Review* 39 (1), 88 – 112. Viitattu 18.3.2009.

Sulavuori, Maarit (2007) *Kehittämistyöllä pallo haltuun. Kehittämissuunnitelman avulla ideoita lastensuojeluun ja voimavaroja työssä jaksamiseen*. Helsinki: Stakes, Stakes-raportteja 3/2007.

Sulkunen, Pekka (2006) *Projektiyhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus*. Teoksessa Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) *Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia*. Helsinki: Gaudeamus, 17 – 38.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uotinen, Sami (2004) *Kunnan sosiaali- ja terveystoimen rakenne ja tehtävät*. Teoksessa *Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut*. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 10 – 15.

Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko eduskunnalle 2008

Helsinki: Valtioneuvosto.

<http://www.innovaatiostrategia.fi/files/download/INNOPOLSELONTEKO.pdf>. Viitattu 13.3.2009.

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus:

Kaarina: Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

http://www.vasso.fi/index.php?Itemid=53&id=31&option=com_content&task=view. Viitattu 18.4.2009.

Vesterinen, Pirkko (2005) Sosiaaliset innovaatiot ja innovaatioiden oppiminen. Teoksessa Juuti, Pauli (toim.) Osaa ja innovoi – osaja innovoi. Oitmäki: JTO-Palvelut, 135 – 149.

VTTN (Valtion tiede- ja teknologianeuvosto) katsaus 1990. Tiede- ja teknologiapolitiikan suuntaviivat 1990-luvulla. Helsinki: Valtion tiede- ja teknologianeuvosto, 1990.

VTTN (Valtion tiede ja teknologianeuvosto) linjaraportti 2003:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus-_ja_innovaationeuvosto/julkaisut/liitteet/linjaus_2003.pdf?lang=fi. Viitattu 11.3.2009

VTTN (Valtion tiede ja teknologianeuvosto) linjaraportti 2006:

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus-_ja_innovaationeuvosto/julkaisut/liitteet/Linjaraportti_2006.pdf?lang=fi. Viitattu 12.3.2009

Wenger, Etienne (2007) Communities of Practice. Learning, Meaning, and Identity. Cambridge University Press.

Yin, Robert K. (2009) Case Study Research. Design and Methods. 4rd edition. London: Sage.

Ylinen, Satu (2008) Gerontologinen sosiaalityö. Tiedonmuodostus ja asiantuntijuus. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Yliruka, Laura (2000) Sosiaalityön itsearviointi ja hiljainen tieto. Helsinki: Stakes, FinSoc, Työpapereita 2/2000.

Yliruka, Laura (2006) Kuvastin. Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalityössä. Helsinki: Stakes, Stakes työpapereita 15/2006.

LIITTEET

Liite 1. Haastateltaville lähetetty kirje

PRO GRADU -TUTKIELMAN JA HAASTATTELUN AIHEITA

Haastattelija: Mari Alakiikonen, Tampereen yliopiston opiskelija, sosiologian ja sosiaalityön laitokset

Ajankohta: Alkuvuosi 2009

Olen alustavasti pohtinut pro gradu -tutkielmaani siitä näkökulmasta, että tutkielmani auttaisi minua laajentamaan tietouttani sosiaalityön käytännöistä sekä siitä toimintakentästä, jossa sosiaalityötä tehdään, myös laajemmat sosiaalityötä ohjeistavat ja raamittavat tahot huomioiden. Sosiaalityöhön liittyvien toimijoiden määrä vaikuttaa lukuisalta ja minulla on käsitys, että sosiaalityöhön liittyviä ohjeita, suosituksia, strategioita jne. on paljon, lakisäädöksistä puhumattakaan. Lisäksi sosiaalityön toimijat levittäytyvät paikalliselta ja alueelliselta tasolta aina valtakunnallisiin ja Euroopan unionin toimijoihin saakka. Toivon saavani työssäni selvyyttä mm. toimijoiden työnjakoon, painotuksiin ja tiedon lähteisiin. Yksi työni aihealueista on myös työn kehittäminen. Tämä liittyy osaltaan Euran alueellakin alkavaan Remontti -hankkeeseen. Eli mitä projektit tarkoittavat arkipäivän työssä.

Teen haastattelut teemahaastatteluin. Teemahaastattelun aihealueita ovat sosiaalityön tiedonmuodostus, yhteistyö muiden toimijoiden kanssa, sosiaalityön toimintaympäristö, hyvät toimintatavat, kehittäminen ja projektikehittäminen.

Toivon antoisia ja mukavia haastatteluhetkiä kaikille haastatteluihin osallistuville!

Ulvilassa tammikuussa 2009

Mari Alakiikonen

Liite 2.

TEEMAHAASTATTELURUNKO

(Aluksi kysyn haastateltavani sosiaalialan koulutuksen. Kaikki eivät ole sosiaalityöntekijöitä, vaikka tekevätkin sosiaalityötä.)

1.Sosiaalityön tiedonmuodostus

1. Mistä lähteistä muodostuu työssä käyttämäsi tieto?
2. Mistä etsit työhösi liittyvää tietoa esim. vaikeissa asiakastilanteissa?
3. Minkä koet olevan paras tiedon lähteesi?
4. Mistä koet tarvitsevasi tietoa tällä hetkellä?
5. Millainen tapahtuma, tilanne tms. on viimeisen vuoden aikana vahvistanut sosiaalityön tietämystäsi?

2. Yhteistyö muiden tahojen ja toimijoiden kanssa, sosiaalityön toimintaympäristö

1. Mihin tai millaisiin verkostoihin osallistut työssäsi? Millaista verkostotyö on käytännössä?
2. Miten arvioit prosentteina, kuinka suuren osuuden työstäsi teet yksin ja kuinka suuren osuuden yhteistyössä toisen työntekijän tai ulkopuolisen tahon kanssa?
3. Millainen on mielestäsi sosiaalityön toimintaympäristö normien, säännösten, ohjelmien ja ”ylempää” tulevien tavoitteiden valossa?

3. Hyvät toimintatavat

1. Kerrotko jotain esimerkkejä hyvinä pitämistäsi toimintatavoista työssäsi.
2. Oletko ollut tekemisissä Stakesin Hyvien käytäntöjen-ohjelman kanssa? Jos olet, niin miten?

4.Kehittämistyö

1. Miten työn kehittäminen näkyy arjen työssäsi?
2. Millaisia asioita Sinun mielestäsi on tärkeää ottaa huomioon sosiaalityötä kehitettäessä?

5. Alkava kehittämishanke

1. a) Mitä tiedät alkavasta Remontti- ohjelman kehittämishankkeesta kunnassasi? b) Mitä kautta olet tiedon saanut?
2. a). Mitä odotuksia sinulla on tästä hankkeesta? b) Entä onko Sinulla jotain pelkoja liittyen hankkeeseen?
3. Mitkä ovat mielestäsi kolme tärkeintä asiaa, joihin tulisi paneutua Remontti - hankkeessa?
4. Mitkä asiat mielestäsi auttavat tai auttaisivat Remontti-hankkeessa saamaan aikaan hyviä tuloksia?

6. Sosiaalinen innovaatio

1. Mitä sana sosiaalinen innovaatio tuo mieleesi?